

**2017 ANAYASA DEĞİŞİKLİKLERİNİN
AVANTAJLARI VE DEZAVANTAJLARI**

**2024
YÜKSEK LİSANS TEZİ
KAMU YÖNETİMİ**

Merve KAYIKÇI

**Tez Danışmanı
Dr. Öğr. Üyesi Abdülazim İBRAHİM**

2017 ANAYASA DEĞİŞİKLİĞİNİN AVANTAJLARI VE DEZAVANTAJLARI

Merve KAYIKĐI

Tez Danışmanı

Dr. Öğr. Üyesi Abdülazim İBRAHİM

T.C.

Karabük Üniversitesi

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Kamu Yönetimi Anabilim Dalında

Yüksek Lisans Tezi

Olarak Hazırlanmıştır

KARABÜK

Mart 2024

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	1
DOĞRULUK BEYANI	5
ÖNSÖZ	6
ÖZ.....	7
ABSTRACT.....	8
ARŞİV KAYIT BİLGİLERİ.....	9
ARCHIVE RECORD INFORMATION	10
KISALTMALAR	11
ARAŞTIRMANIN KONUSU	12
ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ.....	12
ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ.....	12
ARAŞTIRMA HİPOTEZLERİ / PROBLEM	13
KAPSAM VE SINIRLILIKLAR/KARŞILAŞILAN GÜÇLÜKLER	13
1. HÜKÜMET SİSTEMLERİ, 1982 ANAYASASI VE 1982 ANAYASASI ÜZERİNDE YAPILAN DEĞİŞİKLİKLER	14
1.1. Kuvvetler Birliği ve Kuvvetler Ayrılığı İlkeleri	14
1.2. Hükümet Sistemleri Üzerine Genel Bir Bakış.....	15
1.2.1. Meclis Hükümet Sistemi.....	15
1.2.2. Parlamenter Hükümet Sistemi	16
1.2.1. Başkanlık Hükümet Sistemi.....	17
1.2.2. Yarı Başkanlık Sistemi	19
1.3. 1982 Anayasası Döneminde Türkiye'de Uygulanan Hükümet Sistemleri. 20	
1.3.1. 2014 Öncesi Dönem.....	20
1.3.2. 2014-2018 Yılları Arası Dönem.....	21
1.3.3. 2018 Sonrası Dönem	22
1.4. Anayasacılık Hareketleri.....	24
1.5. 1982 Anayasasının Yapım Süreci	28
1.6. 1982 Anayasasının Temel Özellikleri ve Nitelikleri	30
1.7. 1982 Anayasası Üzerinde Yapılan Değişiklikler	32

2. 2017 ANAYASA DEĞİŞİKLİKLERİNİN YASAMA ERKİ ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ.....	37
2.1. Milletvekili Sayısı	37
2.2. Milletvekili Seçilme Yaşı ve Askerlik Durumu	38
2.3. Seçimlerin Süresi.....	39
2.4. Meclisin Denetleme Yetkisi	41
2.5. Seçimlerin Yenilenmesi	43
2.6. Bütçe Kanunu	45
2.7. Tüzük Çıkarma Yetkisinin Sona Ermesi	46
2.8. 2017 Anayasa Değişikliklerinin Yasama Erki Üzerindeki Avantajları ve Dezavantajları	47
3. 2017 ANAYASA DEĞİŞİKLİKLERİNİN YÜRÜTME ERKİ ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ	56
3.1. Bakanlar Kurulunun Kaldırılması.....	52
3.2. KHK Çıkarma Yetkisinin Kaldırılması.....	55
3.3. Başbakanlığın Kaldırılması.....	58
3.4. Cumhurbaşkanı'nın Adaylığı.....	59
3.5. Cumhurbaşkanı'nın Veto Yetkisi	61
3.6. Cumhurbaşkanı'nın Kararname Çıkarma Yetkisi.....	63
3.6.1. Olağan Dönemde Çıkarılan Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi.....	64
3.6.2. Olağanüstü Hal Döneminde Çıkarılan Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi	64
3.7. Cumhurbaşkanı'nın Yargılanması.....	66
3.8. Cumhurbaşkanı Yardımcıları	68
3.9. Cumhurbaşkanı'nın Olağanüstü Hal İlan Etme Yetkisi.....	70
3.9.1. 2017 Referandumu Öncesi	70
3.9.2. 2017 Referandumu Sonrası.....	72
3.10. 2017 Anayasa Değişikliklerinin Yürütme Erki Üzerindeki Avantajları ve Dezavantajları	73
4. 2017 ANAYASA DEĞİŞİKLİKLERİNİN YARGI ERKİ ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ	83
4.1. Yargının Tarafsızlığı.....	79
4.2. Hakimler ve Savcılar Kurulu.....	81
4.3. Askeri Yargının Kaldırılması	83
4.4. Anayasa Mahkemesi Üye Sayısı.....	84
4.5. Çeşitli Maddeler ve Diğer Düzenlemeler	85
4.5.1. Kamu Tüzel Kişiliğinin Kurulması	86
4.5.2. Hak ve Hürriyetler	87

4.6. 2017 Anayasa Değişikliklerinin Yargı Erki Üzerindeki Avantajları ve Dezavantajları	91
SONUÇ	97
KAYNAKÇA.....	101
TABLolar LİSTESİ	114
ÖZGEÇMİŞ	115

TEZ ONAY SAYFASI

Merve KAYIKÇI tarafından hazırlanan “2017 ANAYASA DEĞİŞİKLİKLERİNİN AVANTAJLARI VE DEZAVANTAJLARI” başlıklı bu tezin Yüksek Lisans Tezi olarak uygun olduğunu onaylarım.

Dr. Öğr. Üyesi Abdülazim İBRAHİM
Tez Danışmanı, Kamu Yönetimi Anabilim Dalı

Bu çalışma, jürimiz tarafından Oy Birliği ile Kamu Yönetimi Anabilim Dalında Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir. 26/03/2024

Unvanı, Adı SOYADI (Kurumu)

İmzası

Başkan : Prof. Dr. Ali ASKER (KBÜ)

Üye : Doç. Dr. Ahmet KILINÇ (AYBÜ)

Üye : Dr. Öğr. Üyesi Abdülazim İBRAHİM (KBÜ)

KBÜ Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Yönetim Kurulu, bu tez ile, Yüksek Lisans Tezi derecesini onamıştır.

Doç. Dr. Zeynep ÖZCAN
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürü

DOĞRULUK BEYANI

Yüksek lisans/Doktora tezi olarak sunduğum bu çalışmayı bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı herhangi bir yola tevessül etmeden yazdığımı, araştırmamı yaparken hangi tür alıntıların intihal kusuru sayılacağını bildiğimi, intihal kusuru sayılabilecek herhangi bir bölüme araştırmamda yer vermediğimi, yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu ve bu eserlere metin içerisinde uygun şekilde atıf yaptığımı beyan ederim.

Enstitü tarafından belli bir zamana bağlı olmaksızın, tezimle ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak ahlaki ve hukuki tüm sonuçlara katlanmayı kabul ederim.

Adı Soyadı: Merve KAYIKÇI

İmza :

ÖNSÖZ

Çalışmanın planlanıp, sonuca ulaşmasına kadar geçen süreçte her türlü desteğini gösteren danışmanım Abdülazim İBRAHİM'e, çok değerli jüri üyelerine, öğrenim hayatım için tüm imkanlarını sunan aileme, bu süreçte yanımda olan tüm sevdiklerime ve çok kıymetli Oktay AYCI'ya sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

ÖZ

Dünya her geçen gün gelişmekte ve değişmektedir. Meydana gelen bu gelişimler değişimleri de beraberinde getirmektedir. Küresel gelişimlere ve değişimlere ayak uyduramayan devletler ise hiç şüphesiz çağın gerisinde kalmaktadır. Bu noktada en önemli görev hükümet sistemine ve idarecilere aittir.

1982 Anayasasının öngördüğü yönetim biçimi parlamenter hükümet sistemine dayalı olmuştur. 2014 yılına kadar Türkiye bu sistemle yönetilmiştir. Türkiye Cumhuriyeti tarihinde ilk defa 2014 yılında Cumhurbaşkanının halk tarafından seçilmiştir ve yarı başkanlık sistemine geçilmiştir. Ancak esas köklü değişiklik 2017 yılında yapılmıştır.

Türkiye, 2017 yılında yapılan Anayasa değişikliğiyle Cumhurbaşkanlığı hükümet sistemine geçmiştir. Türkiye'ye özgü olan bu sistem sonucunda Cumhurbaşkanı daha etkin bir konuma ulaşmıştır. Bakanlar Kurulunun yerini kabine sistemi almıştır, milletvekili sayısı artırılmıştır, seçilme yaşı düşürülmüştür ve seçimlerin aynı gün yapılmasına karar verilmiştir. Ancak Cumhurbaşkanı'nın halkın desteğini alarak güçlenmesi bireyselleşme ve siyasi kutuplaşma riskini artırmıştır. Bu noktada yargının bağımsızlığının ve tarafsızlığının vurgulanması, askeri yargının kaldırılarak adil yargılanmanın ön plana çıkarılması önem arz etmektedir.

Tez çalışmasında 2017 yılında meydana gelen Anayasal değişiklikler ve bu değişikliklerin avantajları ve dezavantajları bir bütün olarak ele alınmıştır. Çalışmada elde edilen sonuçlara göre; Cumhurbaşkanlığı hükümet sistemi her ne kadar Başkanlık sistemi ile benzer özelliklere sahip olsa da iki sistem arasındaki temel farklılıklar Cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminin Türkiye'ye özgü bir model olduğunu göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Anayasa; Anayasa Hukuku; Olağanüstü Hal; Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi

ABSTRACT

The world is developing and changing every day. These developments also bring changes. States that cannot keep up with global developments and changes are undoubtedly behind the times. At this point, the most important task belongs to the government system and administrators.

The form of government envisaged by the 1982 Constitution was based on the parliamentary government system. Türkiye was governed with this system until 2014. For the first time in the history of the Republic of Turkey, the President was elected by the people in 2014 and a semi-presidential system was adopted. However, the main radical change was made in 2017.

Türkiye switched to the Presidential government system with the constitutional amendment made in 2017. As a result of this system, which is unique to Turkey, the President has reached a more effective position. The Council of Ministers was replaced by the cabinet system, the number of deputies was increased, the election age was lowered and it was decided that the elections would be held on the same day. However, the President's strengthening by gaining public support has increased the risk of individualization and political polarization. At this point, it is important to emphasize the independence and impartiality of the judiciary, to abolish the military judiciary and to bring fair trial to the fore.

In the thesis study, the Constitutional changes that occurred in 2017 and the advantages and disadvantages of these changes are discussed as a whole. According to the results obtained in the study; Although the Presidential government system has similar features to the Presidential system, the fundamental differences between the two systems show that the Presidential government system is a model specific to Turkey.

Keywords: Constitution; Constitutional Law; State of Emergency; Presidential Decree

ARŞİV KAYIT BİLGİLERİ

Tezin Adı	2017 Anayasa Değişikliklerinin Avantajları ve Dezavantajları
Tezin Yazarı	Merve KAYIKÇI
Tezin Danışmanı	Dr. Öğr. Üyesi Abdülazim İBRAHİM
Tezin Derecesi	Yüksek Lisans
Tezin Tarihi	26/03/2024
Tezin Alanı	Kamu Yönetimi Anabilim Dalı
Tezin Yeri	KBÜ/LEE
Tezin Sayfa Sayısı	115
Anahtar Kelimeler	Anayasa; Anayasa Hukuku; Olağanüstü Hal; Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi

ARCHIVE RECORD INFORMATION

Name of the Thesis	Advantages and Disadvantages of the 2017 Constitutional Amendments
Author of the Thesis	Merve KAYIKÇI
Advisor of the Thesis	Asisstant Prof. Abdülazim İBRAHİM
Status of the Thesis	Master
Date of the Thesis	26/03/2024
Field of the Thesis	Department of Public Administration
Place of the Thesis	UNIKA/IGP
Total Page Number	115
Keywords	Constitution; Constitutional Law; State of Emergency; Presidential Decree

KISALTMALAR

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AFAD	: Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı
AİHS	: Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
BDDK	: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu
CHP	: Cumhuriyet Halk Partisi
CMK	: Ceza Muhakemesi Kanunu
HSK	: Hakimler Savcılar Kurulu
HSYK	: Hakimler Savcılar Yüksek Kurulu
KHK	: Kanun Hükmünde Kararname
MGK	: Milli Güvenlik Kurulu
MHP	: Milliyetçi Hareket Partisi
RTÜK	: Radyo Televizyon Üst Kurumu
SBF	: Siyasal Bilgiler Fakültesi
SPK	: Sermaye Piyasa Kurulu
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
YÖK	: Yükseköğrenim Kurumu
YSK	: Yüksek Seçim Kurulu

ARAŞTIRMANIN KONUSU

1982 yılında yürürlüğe giren ve günümüzde hala yürürlükte olan Türkiye Cumhuriyeti Anayasası geçmişten günümüze kadar birçok kez değişime uğramıştır. Özellikle 2017 yılında yapılan Anayasa değişikliği ile hükümet sisteminde köklü değişimler yapılmıştır. Alışılmış birçok işleyiş son bulurken, gereksinimler ve ihtiyaçlar çerçevesinde yeni düzenlemeler yapılmıştır. Araştırmanın konusu, 2017 yılında meydana gelen Anayasa değişikliklerinin avantajları ve dezavantajlarını incelemektir.

ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ

Araştırmanın amacı, 2017 yılında meydana gelen Anayasal değişiklikler hakkında geniş ve kapsamlı bilgiler elde etmek, bu bilgiler dahilinde doktrinlerden de yararlanılarak düzenlemelerin avantajlarına ve dezavantajlarını araştırmaktır. Bu bağlamda Cumhurbaşkanlığı hükümet sistemi de ele alınacaktır. Literatürde Cumhurbaşkanlığı hükümet sistemi ve 2017 Anayasa değişikliği ile alakalı birçok konu mevcuttur. Lakin 2017 Anayasa değişikliklerinin avantajları ve dezavantajları ile ilgili çok fazla çalışma mevcut değildir. Bu çalışma literatüre ve araştırmacılara vereceği katkı sebebiyle önem taşımaktadır.

ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Araştırma, konuyla ilgili çeşitli hukuki metinlere ve bu alanda hazırlanmış olan bilimsel çalışmalara dayanılarak hazırlanmıştır. Araştırma, daha önce hazırlanmış akademik değeri olan bilimsel yayınlar, kitaplar, resmi dokümanlar, kanunlar gibi kayıtlara dayanılarak hazırlandığı için kategorik olarak belgesel tarama tipinde bir araştırma olmaktadır. Belgesel tarama olarak da bilinen doküman analizinde, var olan kayıt ve belgeler incelenerek veri elde edilmektedir. Doküman analizi, belli bir amaca dönük olarak kaynakları bulma, okuma, not alma ve değerlendirme işlemlerini kapsamaktadır. Yöntemsel açıdan da bakıldığında bu belgelerdeki bilgilerin derlenip yorumlanması sağlanmıştır.

ARAŞTIRMA HİPOTEZLERİ / PROBLEM

Araştırmanın problemi, ihtiyaçların ve çağın gerekliliği doğrultusunda yapılan değişikliklerin uygulama alanında köklü değişiklikler meydana getirmesini incelemektir. Aynı zamanda yapılan değişimin pratikte problemlere cevap olması beklenmektedir. Bu noktada meydana gelen olumsuz sonuçlar çalışmanın probleminin oluşmasında temel etken olmaktadır.

İhtiyaçlar ve çağın gereksinimi etrafında uygulanan anayasa değişiminin etkileri ve sonuçları çalışmanın hipotezinin ortaya konulmasında önem arz etmektedir. Çıkarılan kanunlar, kararnameler hipotezinin temelini oluşturmaktadır. Bu çalışmada;

2017 Anayasa değişikliğinin avantajları ve dezavantajları nelerdir?

2017 Anayasa değişikliğinin yasama, yürütme ve yargı üzerindeki etkileri nelerdir?

2017 Anayasa değişikliği kişi hak ve özgürlüklerini hangi alanda etkilemiştir?

Cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminin özellikleri nelerdir? gibi sorulara cevap aranmaktadır.

KAPSAM VE SINIRLILIKLAR/KARŞILAŞILAN GÜÇLÜKLER

1970'li yılların toplumsal olayları, ekonomi ve siyasette yaşananlar 1980 darbesine zemin hazırlamıştır. Bir darbenin sonucu olarak yürürlüğe giren 1982 Anayasası ise 42 yıldır varlığını sürdürmektedir. 1982 Anayasası çağın koşulları gereği birçok kez değişikliğe uğramıştır. Bu değişikliklerden en sonuncusu olan 2017 Anayasa değişikliği yasama, yürütme ve yargı erki üzerinde köklü değişiklikler meydana getirmiştir. Bu değişikliklerin avantajlarına ve dezavantajlarına doktrin ve akademik literatür yardımı ile açıklanmaya çalışılmıştır.

Araştırmayı hazırlama sürecince gündem ve akademik literatür yakından takip edilerek anayasa değişikliklerinin uygulama üzerindeki olumlu ve olumsuz yönleri tespit edilmeye çalışılmıştır. Bu anayasa değişikliklerinin bazılarının sadece teoride uygulanmaya konulması ve reformların Türkiye'de pratikteki sonuçlarının bilinmemesi çalışmanın bir sonuca varmasını güçleştirmektedir.

1. HÜKÜMET SİSTEMLERİ, 1982 ANAYASASI VE 1982 ANAYASASI ÜZERİNDE YAPILAN DEĞİŞİKLİKLER

1.1. Kuvvetler Birliği ve Kuvvetler Ayrılığı İlkeleri

Devlet; yasama, yürütme ve yargı erklerinden oluşan egemen bir yapıdır. Bu üç erk temelde kuvvetler birliği ve kuvvetler ayrılığı ilkelerine göre sınıflandırılmaktadır. Kuvvetler birliği ilkesi erklerin tek bir kişide toplanmasını ifade etmektedir. Bu sayede tüm yetkileri elinde bulunduran yapı devletin en yetkili organı haline gelmektedir. Kuvvetler birliği erklerin tek bir kişide olması ciddi sıkıntılara yol açmaktadır. Bu konuda en ciddi sıkıntı kişi hak ve hürriyetlerinin kötüye kullanılmasıdır. Kuvvetler birliği erklerin tek bir kişide olması işleyişi her ne kadar hızlı ilerletse de diktatörlüğe evrilme ihtimali olan bu yapıda kişi hürriyetlerinden söz etmek bir hayli zor olmaktadır.¹ Kuvvetler birliği ilkesinin iki tür kullanımı bulunmaktadır. Birincisi; yasama ve yürütme erki ya yasamanın ya da yürütmenin elinde toplanmaktadır. Bu durum kuvvetlerin yasama erkinde bulunmasına sebep olarak meclis hükümeti sistemini doğurmaktadır. İkincisi; erklerin yürütme erkinde toplanması ile devletin tek ve mutlak gücünün üstün olduğu sistemdir.² Kuvvetler ayrılığı oldukça önemlidir çünkü hayati bir öneme sahip olan “kontroller ve dengeler” sistemi sağlamaktadır. Kuvvetler ayrılığı, hükümetteki hiçbir bireyin veya grubun “çok güçlü” olmamasını sağlamayı amaçlamaktadır.

Anayasa hukukunun temeli olan kuvvetler ayrılığı ilkesi hürriyetlerin garantisi olarak görülmektedir. Bu ilkede amaç; erklerin birbirleri üzerindeki baskısını, etkisini ve müdahalesini sonlandırmak, devlet gücünün vatandaş üzerindeki etkisini azaltmak, kişisel özgürlükleri korumaktır. Aksi halde tüm gücü elinde bulunduran otorite denetlenmeyeceği ve hesap vermeyeceği için görevini kötüye kullanabilmekte bu durum diktatörlüğe kadar ilerleyebilmektedir.³ Anayasanın 3. maddesinde de yer aldığı üzere; “Türkiye Cumhuriyeti devleti, ülkesi ve milletiyle bölünmez bir bütündür”.

¹ Atilla ÖZER, *Anayasa Hukuku*, (Ankara: Turhan Kitapevi Yayınları, 2010), s. 131-133.

² Kemal GÖZLER, *Anayasa Hukukunun Genel Esasları*, (Bursa: Ekin Yayın Dağıtım, 2020), s. 224-225.

³ Hasan Tahsin FENDOĞLU, *Anayasa Hukuku*, (Ankara: Yetkin Yayınları, 2019), s. 477-480.

Devlet bir vücutsa erklerde o vücudun organlarıdır. Her organın farklı bir görevi olduğu gibi her erkin de farklı bir görevi bulunmaktadır. Ayrılmak istenen devletin varlığı değil görevleridir. Zaten bu ayrılık mutlak, kesin çizgilerle meydana gelen bir ayrılık da değildir. Erkler birbirleriyle uyum içerisinde çalışmak zorundadır. Erkler üzerindeki bu ayrılık denge ve denetim üzerine kurulu olması gerekmektedir.⁴ Kuvvetler ayrılığı ilkesinde kuvvetler arasındaki ilişki mutlak ve kesin sınırlarla ayrılmışsa yani erkler birbirinden bağımsız hareket ediyorsa, erkler arasındaki güç dengeli bir şekilde dağıtılmışsa ve erkler birbirinden ayrı seçiliyorsa sert kuvvetler ayrılığı mevcut demektir. Fakat kuvvetler arasındaki ilişki tam bağımsız değilse, erkler karşılıklı iş birliği içerisinde olmaya mecbursa yumuşak kuvvetler ayrılığı mevcuttur. Kuvvetlerin yumuşak bir şekilde ayrılması ile oluşan parlamenter hükümet sistemi Türkiye’de uzun bir süre uygulanmıştır.⁵

1.2. Hükümet Sistemleri Üzerine Genel Bir Bakış

Kuvvetler birliği ve kuvvetler ayrılığı ilkelerinin kendi içerisinde sınıflandırılması ile meydana gelen hükümet sistemleri, yasama ve yürütmenin ilişkisine göre farklılık göstermektedir. Kuvvetler birliği ilkesinin bir sonucu olan meclis hükümet sistemi ve kuvvetler ayrılığı ilkesinin bir sonucu olan parlamenter hükümet sistemi, başkanlık hükümet sistemi ve yarı başkanlık sistemi bu başlık altında ele alınmaktadır.

1.2.1. Meclis Hükümet Sistemi

Kuvvetlerin yasama erkinde birleşmesi sonucu meydana gelen meclis hükümet sisteminde; yetki, temsilcileri halk tarafından seçilen meclise aittir. Sistemin temel düşüncesine göre; milletin iradesi ve egemenliği bölünmemelidir. Bu nedenle milleti temsil eden mecliste bölünmemesi gerekmektedir.⁶ Kanunları çıkaran meclis, yürütme erkini elinde bulundurduğu için kanunların da uygulayıcısı konumundadır. Bu sebeple

⁴ FENDOĞLU, 2019, s. 483-484.

⁵ GÖZLER, *Anayasa Hukukunun Genel Esasları*, 2020, s. 242-243.

⁶ M. Fatih DİKİCİ, *Anayasa Hukuku*, (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2009), s. 27.

meclis denetiminde olan kararlar; iptal ve değişikliğe oldukça açık olmaktadır. Kararları yürütecek kişiler meclis içerisinde seçilmektedir. Heyet adı verilen yapı meclisin aldığı kararları yürütme ile görevlendirilmektedir. Bu sistem işlemlerin hızlı bir şekilde uygulanmasını sağlamaktadır.⁷

Meclis hükümet sistemi günümüzde sadece İsviçre’de uygulanmaktadır. İsviçre Federal Meclisi çoğunluğun aksine düalist yapıda olduğu için Milli Konsey ve Devletler Konseyi olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Meclis bünyesinde yer alan Federal Konsey ise yürütme erki olarak görev yapmaktadır. Dört yıllığına seçilen yedi üye yasamanın emrinde ilerlemektedir.⁸ Devlet başkanlığı makamı olmadığı için meclis konsey üyeleri arasından bir yıllığına konsey başkanı seçilmektedir. Muhalefet partilerinin de olmadığı bu sistemde mecliste yer alan gruplar konsey içerisinde temsil imkanı bulabilmektedir.⁹

1.2.2. Parlamenter Hükümet Sistemi

Parlamenter hükümet sisteminde kuvvetler ılımlı ve yumuşak bir şekilde ayrılmaktadır. Cumhurbaşkanı, devlet başkanı görevi ile ülkesini tarafsız bir şekilde yönetirken başbakan; hükümet başkanı olarak nitelendirilmektedir. Cumhurbaşkanı, hükümetin ve meclisin uyum içerisinde çalışmadığını söyleyerek meclisi feshedebilme yetkisine sahipken, meclis de güvenoyu ile hükümeti düşürebilmektedir. Bu durum birbiri ile uyum içerisinde olması gereken iki erkin birbirini kontrol etme yöntemi olarak ifade edilmektedir.¹⁰

Bu sistemde hükümet değişikliği için dört ya da beş yıllık seçim süresini beklemek gerekmemektedir. Güvensizlik oyu ve fesih yetkisi yeni seçimleri meydana getirebileceği için uyuşmazlıkların halk tarafından çözülebileceği düşünülmektedir. Erklar uyum içerisinde ilerlemek zorunda olduğu için kutuplaşma yaşanma olasılığı düşük olmaktadır. Ancak bu durum istikrarsız ve zayıf hükümetleri meydana getirilebilmektedir. Yürütme erkinde yer alan Bakanlar Kurulu genellikle meclis

⁷ GÖZLER, *Anayasa Hukukuna Giriş*, 2020, s. 78-81.

⁸ Namık Kemal ÖZTÜRK, *Anayasa Hukuku*, (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2016), s. 321.

⁹ Yavuz ATAR, *Türk Anayasa Hukuku*, (Ankara: Seçkin Yayınları, 2021), s. 165.

¹⁰ ÖZER, 2010, s. 145-150.

üyeleri arasından seçildiği için sorumlulukları yasama erkine karşı olmaktadır. Yürütme erkinin bir diğer kanadı olan Cumhurbaşkanının ise görevlerinden dolayı sorumluluğu bulunmamaktadır. Bu sistemde Cumhurbaşkanının yargılanacağı tek konu vatana ihanet olmaktadır.¹¹

Çoğunluğu elinde bulunduran parti hem yasama hem de yürütme erkini elinde bulunduracağından dolayı erklerin özdeşleşmesi söz konusu olabilmektedir. Bu durumu engellemek adına muhalefet partisi oldukça önem taşımaktadır.¹² Esnek yapıya sahip parlamenter hükümet sisteminde uzlaşma esas olduğu için kutuplaşma durumu yaşanmamaktadır. Fakat birden fazla partinin olması, oyların bölünmesi, tek partinin istenen çoğunluğu yakalayamaması durumlarında koalisyon hükümetlerine başvurulması siyasi istikrarsızlığı meydana getirebilmektedir. Koalisyon hükümeti, siyasi partilerin yürütme organının güç paylaşımı düzenlemesine girdiği bir hükümet sistemidir. Bu nedenle koalisyon hükümetlerinde hesap verilebilirlik sınırlı olduğu için demokratik hareketlere uygun görülmemektedir.¹³

Parlamenter hükümet sisteminin uygulandığı Hollanda'da tek parti hükümeti oldukça zor kurulduğu için genellikle koalisyon hükümetleri kurulmaktadır. Anayasanın ilgili maddesinde; başbakanın ve bakanların Kraliyet kararnamesiyle atanacağı ve görevden alınacağı belirtilmiştir. Meclis, senato ve temsilciler meclisi olmak üzere ikili yapıya sahiptir. Bakanlar, devletin işleyişinden dolayı meclise karşı sorumludur ve meclisin güvenini kaybettikleri zaman istifa etmek zorunda kalmaktadırlar.¹⁴

1.2.1. Başkanlık Hükümet Sistemi

Güvenoyunu gerektirmeyen başkanlık sistemi istikralı bir yönetim sağlamaktadır. Ülke tek kişi tarafından yönetildiği için idari yapının güçlü olabileceği düşünülmektedir. Güvenoyu ile başkanın düşürülme ihtimali olmadığı için başkan

¹¹ GÖZLER, *Anayasa Hukukuna Giriş*, 2020, s. 96-98.

¹² ÖZTÜRK, 2016, s. 208.

¹³ Cengiz DERDİMAN, *Anayasa Hukuku*, (Ankara: Aktüel Yayınları, 2013), s. 84.

¹⁴ Türker ERTAŞ, *Kuvvetler Ayrılığı İlkesi Bağlamında Yasama, Yürütme ve Yargı Organları Arasındaki Modern İlişkiler*, (Ankara: Seçkin Yayınevi, 2019), s. 149-151.

serbest bir politika izleyebilmektedir. Ancak bu durum sistemde tıkanmalara ve krizlere de yol açabilmektedir. Başkan doğrudan halk tarafından seçildiği için sistem demokratik yönden başarılıdır ancak meclis de doğrudan halk tarafından seçildiği için iki erkte meşruluğunu ileri sürerek uzlaşmadan kaçabilmektedir. Bu durum siyasal kutuplaşmanın yaşanıp iktidarın kişiselleşmesine sebep olabilmektedir.¹⁵

Başkanlık sisteminde kuvvetler ayrılığı ilkesi sert bir şekilde uygulandığı için halk tarafından seçilen başkan yürütme erkini tek başına kullanmakta ve doğrudan halka karşı sorumlu olmaktadır. Yasama erki meclise aittir ve erkler birbirinin varlığına son verememektedir. Aynı kişi hem yasamada hem de yürütmede bulunamayacağı için erkler arası ilişkiyi koparmamak adına zaman zaman başkanın kararları meclisin onayına sunulmaktadır.¹⁶

Federal bir devlet olan Amerika Birleşik Devletleri (ABD), başkanlık hükümet sistemi ile özdeşleşen bir ülke haline gelmiştir. Ülkede yasama erki kongreye aittir. İki meclisli yapıda kongre üyeleri halk tarafından seçilmektedir. Senato Meclisi her bir eyaletin iki üyesinden oluşurken Temsilciler Meclisi her bir eyaletin nüfus yoğunluğuna göre oluşmaktadır. Yürütme erki halk tarafından seçilen başkana aittir. Başkan ve yardımcısı en fazla iki dönem olmak şartıyla dört yıllığına seçimle göreve gelmektedir. Yasama organına karşı siyasi sorumluluğu olmayan başkan hem devlet başkanı hem de hükümet başkanı konumunda olmaktadır. Senatonun onayı ile başkan tarafından atanan bakanlar ise kuvvetlerin sert ayrılığından dolayı meclis üyesi olamamaktadırlar. Bu nedenle bakanların sorumluluğu da sadece başkana karşı olmaktadır.¹⁷ Erkler arası denetim ve denge sistemi üzerine kurulu olan ülkede başkan, her yıl meclise devletin durumunu anlatan mesaj yollamakta, gerekli hallerde yasal önerilerde bulunmakta, belirli konularda senatonun onayına başvurmakta ancak yasama erkini asla feshedememektedir. Bu noktada hükümet ve kongre arası uyumu ise bakanlar sağlamaktadır.¹⁸

¹⁵ GÖZLER, *Anayasa Hukukuna Giriş*, 2020, s. 87-89.

¹⁶ Şeref GÖZÜBÜYÜK, *Anayasa Hukuku*, (Ankara: Turhan Kitapevi Yayınları, 2013), s. 37.

¹⁷ GÖZÜBÜYÜK, 2013, s. 39-40.

¹⁸ Mehmet Ali ZENGİN, “ABD Başkanlık Sisteminde Fren ve Denge Mekanizması Üzerine Bir İnceleme”, (*Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, sayı: 28, 2016), s. 9-12.

Meksika siyaseti, hükümeti çok partili bir kongre sistemine dayanan, Meksika Başkanı'nın hem devlet başkanı hem de hükümet başkanı olduğu federal başkanlık temsili demokratik cumhuriyet çerçevesinde işleyen bir yapıya sahiptir. Federal hükümet, Birleşik Meksika Eyaletlerini temsil etmekte ve üç kola ayrılmaktadır. 1917'de yayınlanan Birleşik Meksika Eyaletleri Siyasi Anayasası tarafından belirlendiği üzere yürütme, yasama ve yargı sistemi ile yönetilmektedir. Federasyonun kurucu devletleri aynı zamanda cumhuriyetçi bir yönetim biçimine de sahip olması gerekmektedir. Hükümet, kendi anayasaları tarafından oluşturulan kongre sistemine dayalıdır. Yürütme yetkisi, yasama organından bağımsız bir sekreterler kabinesi tarafından tavsiye edilen, Başkan tarafından yönetilen yürütme organı tarafından kullanılmaktadır. Yasama yetkisi, Cumhuriyet Senatosu ve Temsilciler Meclisi'nden oluşan iki yapılı bir yasama organı olan Birlik Kongresi'ne verilmiştir. Yargı yetkisi, Yüksek Adalet Divanı, Federal Yargı Konseyi üniter ve bölge mahkemelerinden oluşan yargı tarafından kullanılmaktadır.¹⁹

1.2.2. Yarı Başkanlık Sistemi

Parlamentar sistemde yaşanan aksaklıkların sonucu olarak meydana gelen yarı başkanlık sistemi, başkanlık sistemi ile parlamenter sistem arasında kalmış melez bir yapıya sahiptir. Yarı başkanlık sistemine göre yürütme erki halk tarafından seçilen Cumhurbaşkanına ve Bakanlar Kurulu'na aittir. Cumhurbaşkanı'nın tek başına kullanabileceği anayasal yetkilerinin bulunması Cumhurbaşkanı'nın yürütme erkinin asıl sahibi olduğunu göstermektedir. Bakanlar ise başbakanın tavsiyesi üzerine Cumhurbaşkanı tarafından atanmaktadır.²⁰ Hükümetin siyasi sorumluluğu meclise karşı olduğu için güvenoyuna sağlaması gerekmektedir.²¹

Her sistem kendi içerisinde tehlike barındırabilmektedir. Yarı başkanlık sisteminde, Cumhurbaşkanı ile hükümet arasında çatışma çıktığı takdirde

¹⁹ James PETRAS ve Henry VELTMEYER, *Latin Amerika'da Devlet İktidarı ve Toplumsal Hareketler*, Ali Ergin Demirhan (Çev.), (İstanbul: Kalkedon, 2007), s. 12.

²⁰ ERTAŞ, 2019, s. 175.

²¹ Ömer ANAYURT, *Anayasa Hukuku*, (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2020), s. 474.

uyuşmazlıkları çözecek bir kurumun olmaması sistemde tıkanıklık meydana getirebilmektedir.²²

Finlandiya yarı başkanlık sisteminin uygulandığı bir ülkedir. Finlandiya Anayasasına göre halk tarafından seçilen Cumhurbaşkanı dış politikayı, yürütme erkini ve silahlı kuvvetleri elinde bulunduran en yüksek makam olmaktadır. Genellikle koalisyon hükümetleri ile yönetilen ülkede çoğunluğun sağlanamadığı durumlarda Cumhurbaşkanı hükümeti doğrudan kurabilmektedir. Hükümetin yegane görevi ise Cumhurbaşkanı kararlarını uygulamaya yöneliktir. Aksi takdirde Cumhurbaşkanı meclisi feshedebilmektedir.²³

1.3. 1982 Anayasası Döneminde Türkiye'de Uygulanan Hükümet Sistemleri

1982 Anayasası yürürlüğe girdiği tarihten bugüne kadar birçok değişime uğramıştır. Bu değişimler hükümet sistemlerini de etkilemiştir. 2017 Anayasa değişikliği ile Cumhurbaşkanı seçilme usulünde değişikliğe gidilmesi Türkiye'nin parlamenter sistemden yarı başkanlık sistemine geçiş yaptığına yönelik tartışmalar meydana getirmiştir. Bu sebeple 1982 Anayasası'nın sağladığı hükümet sistemleri dönemselsel olarak üç başlık altında incelenecektir.

1.3.1. 2014 Öncesi Dönem

1982 Anayasası'nın ilk haline göre Türkiye, saf parlamenter hükümet sistemi ile yönetilmektedir. Bir yanda Cumhurbaşkanı diğer yanda Bakanlar Kurulu olmak üzere yürütme erki düalist yapıya sahip olmaktadır. Cumhurbaşkanı yürütme erkinin sorumsuz kanadını oluşturduğu için meclise karşı sorumluluğu bulunmamaktadır. Sorumlu olan kanat Bakanlar Kurulu'dur. Bu nedenle Bakanlar Kurulu, meclise karşı sorumludur. Hükümetin ve Bakanlar Kurulu'nun başı başbakan iken ülkenin yönetimi

²² Fehim ÜÇİŞİK, *Anayasa Hukukunda Sorunlar ve Çözüm Önerileri*, (İstanbul: Ötüken Yayınları, 2019), s. 249.

²³ Fevzi DEMİR, "Yarı Başkanlık Hükümet Sistemi ve Türkiye", (*Yaşar Üniversitesi E-Dergisi*, cilt: 8, sayı: Özel Sayı, 2013), s. 833.

ve genel politikasından sorumlusu Bakanlar Kurulu'dur.²⁴ Hatta karşı imza kuralı gereği Cumhurbaşkanının yaptığı işlemler başbakan ve ilgili bakan tarafından imzalanmaktadır. Bu işlemlerde sorumluluk başbakan ve ilgili bakana aittir.²⁵

Saf parlamenter sistemde kuvvetler ayrılığı ilkesi yumuşak bir şekilde uygulandığı için aynı kişi hem yasama hem de yürütme erkinde bulunabilmektedir. Cumhurbaşkanı meclis tarafından seçilmekte, bakanların ise başbakanın önerisi üzerine meclis üyeleri arasından Cumhurbaşkanı tarafından seçilmektedir. Meclis üyeliği devam eden başbakan ya da bakanlar meclis çalışmalarına katılabilmektedir. Ayrıca meclisin güvenoyu ile hükümeti düşürme yetkisi bulunurken Cumhurbaşkanının da meclisi fesih etme yetkisi bulunmaktadır.²⁶

Anayasada bakanların sorumluluğunun sadece meclise ait olmadığı, meclisin yanı sıra başbakana karşı da sorumlu oldukları vurgulanmıştır. Bakanların göreve gelmeleri ve görevden alınmaları ile ilgili olarak talepte bulunma yetkisinin başbakana ait olduğu belirtilmiştir. Böylece Türkiye'de rasyonel parlamentarizme geçiş yaşandığı ve başbakanın güçlendiği gözlemlenmiştir.²⁷ Rasyonel parlamentarizm ile amaçlanan zayıf ve istikrarsız hükümetin önüne geçmek ve hükümete güç kazandırmak yönünde adımlar atılmaktadır.²⁸ Bu adımlar, 2017 Anayasa değişikliği ile yeni bir dönem başlamasına neden olmuştur.

1.3.2. 2014-2018 Yılları Arası Dönem

2017 yılında meydana gelen anayasa değişikliği ile Cumhurbaşkanının halk tarafından seçilmesine karar verilmiştir. Meclis tarafından seçilen son Cumhurbaşkanı Abdullah Gül iken 2014 yılında halk tarafından seçilen ilk Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan olmuştur. Bu değişikliğin sonucu olarak; Türkiye, saf parlamenter sistemden çıkıp hükümet sistemine geçiş yapmıştır.²⁹

²⁴ ERTAŞ, 2019, s. 155.

²⁵ Ergün ÖZBUDUN, *Türk Anayasa Hukuku*, (Ankara: Yetkin Yayınları, 2021), s. 335.

²⁶ GÖZLER, *Anayasa Hukukunun Genel Esasları*, 2020, s. 243-247.

²⁷ ATAR, 2021, s. 173.

²⁸ GÖZLER, *Anayasa Hukukunun Genel Esasları*, 2020, s. 255-256.

²⁹ FENDOĞLU, 2019, s. 544-548.

2014-2018 yılları arasında yürütme erki Cumhurbaşkanı ve Bakanlar Kurulu olmak üzere düalist bir yapıya sahiptir. Cumhurbaşkanı halk tarafından, Bakanlar Kurulu ise meclis üyeleri arasından Cumhurbaşkanı tarafından seçilmektedir. Bakan ya da başbakan olan kişilerin meclis üyeliği sona ermediği için meclis faaliyetlerinde yer alabilmektedirler. Cumhurbaşkanı yürütmenin sorumsuz kanadı olmaktan çıkıp halka karşı sorumlu hale gelmektedir. Yapılan bu değişiklikler yürütme erkinin asıl sahibinin Cumhurbaşkanı olduğunu göstermektedir. Parlamenter hükümet sisteminden farklı olarak Cumhurbaşkanı'nın halk tarafından seçilmesi Türkiye'de yarı başkanlık hükümet sistemine geçildiğinin bir göstergesi olmaktadır.³⁰ Parlamenter sistemin ve başkanlık sisteminin karması olan yarı başkanlık sisteminin Türkiye'de uygulandığının en güçlü kanıtı hiç şüphesiz Cumhurbaşkanı'nın 2014 yılında halk tarafından seçilmesi olmuştur. Ayrıca dünya genelindeki parlamenter sistemler incelendiğinde, Türkiye bu dönemde Cumhurbaşkanı'na geniş yetkiler tanımış ve Cumhurbaşkanı halka karşı sorumlu hale gelmiştir.³¹ Bu adım hiç şüphesiz Cumhurbaşkanı'nın meşruiyetini güçlendirici nitelikte olmuştur ancak bu durumda başbakanı fiilen pasif bir duruma getirmiştir. Sistemin daha etkin işleyebilmesi amacıyla 2017 yılında anayasa değişikliğine gidilmiştir.³²

1.3.3. 2018 Sonrası Dönem

Türkiye, kendine özgü mekanizması olan ve mevcut hükümet sistemlerinin hiçbirine benzemeyen bir sisteme geçiş yapmıştır. Sistem, 2017 Referandumu ile kabul edilmiş olsa da Cumhurbaşkanı'nın yemini üzerine hukuken 2018 yılında, fiilen 2019 yılında yürürlüğe girmiştir. Cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminde kuvvetler ayrılığı ilkesi sert bir şekilde uygulandığından dolayı erkler birbirinden bağımsız olmaktadır. Yürütme erkinin tek sahibi halk tarafından seçilen Cumhurbaşkanı olmuştur.³³

Cumhurbaşkanı devletin başı olduğu için Türk milletinin birliğini ve Türk Silahlı Kuvvetlerinin Başkomutanlığı'nı da temsil etmektedir. Yürütme erkinin tek

³⁰ GÖZLER, *Anayasa Hukukunun Genel Esasları*, 2020, s. 242.

³¹ ÜÇİŞİK, 2019 s. 35.

³² Ömer KESKİNSOY, *Anayasa ve Türk Anayasa Hukuku*, (Ankara: Monopol Yayınları, 2017), s. 87.

³³ ÖZTÜRK, 2016, s. 323-326.

sahibi olan Cumhurbaşkanı, bakanları ve Cumhurbaşkanı yardımcılarını atamakla ve görevden almakla yükümlüdür. Bu düzenleme ile bakanlar da artık meclise karşı değil Cumhurbaşkanıya karşı sorumlu hale gelmiştir. Cumhurbaşkanı'nın sınırlı olan kararname çıkarma yetkisi kaynağını bizzat anayasadan alacak şekilde genişletilmiştir.³⁴

Sistemde kuvvetler ayrılığı sert bir şekilde uygulandığı için Cumhurbaşkanı seçilen kişi meclis üyesi ise meclis üyeliği sona ermektedir. Fakat Cumhurbaşkanı'nın partisi ile ilişkisi devam edebilmektedir. Fendoğlu'na göre, Cumhurbaşkanı'nın parti üyesi olması halkla iletişimini kuvvetlendirmekte ve halkın ihtiyaçları etrafında politika yürütülmesine yardımcı olmaktadır.³⁵ Cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminde meclis tek yapılıdır. Sistemde güvenoyu uygulaması mevcut değildir. Bütçe hazırlama ve bütçe kanun teklifi sunma yetkisi Cumhurbaşkanıya aittir. Ayrıca Cumhurbaşkanı'nın yargı erki üzerinde de atama yetkisine sahiptir. Bu durum Cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminin kendine özgü nitelikte bir sistem olduğunun en net kanıtıdır.³⁶ Aslında Cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminin asıl hedef Türk tipi bir başkanlık sistemi kurmaktır.³⁷

Kuvvetler ayrılığı ilkesinin sert bir şekilde uygulanması, yürütme erkinin sadece başkana ait olması gibi konular başkanlık hükümet sistemi ile benzer nitelikte olsa bile iki sistemi birbirinden ayıran temel özellikler bulunmaktadır. ABD ve Türkiye'de bu sisteme bakıldığında; ABD sisteminde kuvvetler ayrılığı sert bir şekilde uygulandığı halde yürütme erkinde yer alan başkanın ataması için meclis onayı gerekmektedir. Bu durum başkanın gücünü azaltmaktadır. Türkiye'de ise Cumhurbaşkanı ve meclisin yetkileri çatışmaya ve kırılmaya uğramayacak şekilde düzenlenmektedir. Bu nedenle başkanın gücünü azaltmamaktadır. ABD'de meydana gelen en önemli sorun bütçenin reddi halinde bütçesiz kalması iken Türkiye'de bütçenin kabul edilmemesi halinde alternatif yollara başvurulabilmektedir. ABD'de başkanın çıkaracağı kararnamenin sınırları açık bir şekilde belirtilmediği için çatışmalar meydana gelmektedir. Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nda ise

³⁴ GÖZLER, *Anayasa Hukukuna Giriş*, 2020, s. 284-286.

³⁵ ÜÇİŞİK, 2019, s. 35-39.

³⁶ Şerif İBA, *Anayasa Hukuku*, (Ankara: Turhan Kitapevi Yayınları, 2017), s. 169.

³⁷ GÖZLER, *Elveda Anayasa*, 2021, s. 16.

Cumhurbaşkanının hangi konularda kararname çıkarmakta yetkili olduğunu net bir şekilde ele alınmaktadır.³⁸

1.4. Anayasacılık Hareketleri

Batı dilinde ana kuruluş anlamına gelen constitution kelimesi Türk dilinde anayasa kavramı ile karşılık bulmuştur. Temel, esas gibi anlamları da içerisinde barındıran bu kavram hukuki olarak bir devletin yönetim biçimini, yasama, yürütme, yargı erklerini ve vatandaşların kamu haklarını ele alan temel yasa anlamına gelmektedir. Kavramsal çerçeve biraz daha genişletilecek olursa anayasa kavramı devletin yapısını, şeklini ve organlarını, organlarının yetkilerini ve ilişkilerini, iktidarın kaynağını, kullanımını ve yetkilerini aynı zamanda hükümetin şeklini ifade etmektedir. Anayasa kavramı toplumun bir arada yaşamasının temel kurallarını ve siyasi düzeni de ele aldığı için toplumsal bir sözleşme olarak da nitelendirilebilmektedir.³⁹ Bu durum kuralların nasıl, ne zaman ve kim tarafından oluşturulduğuna bakılmaksızın tarihin eski zamanlarından bugüne devlet ya da devlete benzer bir yapının olması durumunda anayasanın da var olduğunu işaret etmektedir.⁴⁰

Tüm organlar yetkilerini anayasadan aldıkları için anayasa en temel hukuk metni olarak kabul edilmektedir. Maddi ve şekli olmak üzere iki farklı anlam taşıyan anayasa hem siyasi hem de hukuki bir belge niteliğindedir. Maddi anlamda devletin oluşmasındaki temel taşları ele alan anayasa kavramı devletin siyasi yönünü de ifade etmektedir. Şekli anlamda temel hukuk metninin diğer normların üzerinde olduğuna işaret eden anayasa kavramı hukuki niteliğine vurgu yapmaktadır.⁴¹

Bir anayasanın kabul edilmesi ya da yeni bir anayasa yapılması savaş, devrim, darbe veya ulusal bağımsızlık kazanma gibi siyasi hayatı sekteye uğratan olaylar ile gerçekleşebilmektedir. Tüm bunlar mevcut düzenin reddedilmesinin, çökmesinin veya başarısız olmasının bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. Yeni anayasa ile yeni bir

³⁸ ATAR, 2021, s. 180-181.

³⁹ Reşit GÜRBÜZ, *İdare Hukuku*, (Ankara: Turhan Kitapevi Yayınları, 2011), s. 59.

⁴⁰ Tefik GÜLSOY, "Anayasa Yapımı ve Türkiye'de Anayasa Arayışları", (*Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, cilt: 16, sayı: 3, 2012), s. 5.

⁴¹ DİRDİMAN, 2013, s. 1-3.

siyasi düzen kurulurken hem güç hem de otorite yeniden paylaşılmaktadır. 1982 Anayasası da mevcut düzene karşı yapılan bir darbe anayasası olmuştur.⁴²

Dünya ve Avrupa tarihinin ilk anayasal hareketi olarak Magna Carta kabul edilmektedir. 1215 yılında İngiltere’de imzalanan Magna Carta diğer adıyla Büyük Özgürlükler Sözleşmesi idarede yer alan haksızlıkları gidermek için imzalanmış, idareyi denetim altına alıp kralın yetkilerini sınırlandırmıştır. Adalet, feodalite gibi konuları da ele alan belge kişi hak ve hürriyetlerini üzerine de önemli kararlar alınmasına sebep olmuştur.⁴³ Avrupa’da anayasa kavramının iki temel ilkesi vardır. Bunlardan ilki; devletin temelini belirlemek, ikincisi; ise temel hak ve özgürlükleri güvence altına almaktır.⁴⁴

Osmanlı devletinde anayasallaşma sürecinin başlangıcı olarak 1808 Senedi İttifak kabul edilmektedir. Bu belgenin oluşmasının asıl sebebi merkezi otoritenin taşrada etkisini yitirmiş olmasıdır. Merkezi otoritenin taşrada tekrardan etkin kılınması için dönemin sadrazamı Alemdar Mustafa Paşa ayanları İstanbul’da yapılacak olan toplantıya davet edilmiş ve toplantıda alınan kararlar sonucunda Senedi İttifak imzalanmıştır.⁴⁵ Belge hukuki olarak antlaşma niteliği taşımaktadır. Çünkü bir devletin anayasa devleti olarak tanımlanabilmesi için iktidarın sınırlandırılması gerekmektedir. Bir belgenin anayasa olabilmesi içinse; yasama, yürütme, yargı erklerinin yanı sıra temel hak ve özgürlüklere de yer verilmesi gerekmektedir. Ancak Senedi İttifakın maddeleri incelendiğinde padişahın sürgün yetkisinin kaldırılmaması idarenin keyfiliğine işaret etmektedir.⁴⁶ 1839 yılında ilan edilen Tanzimat Fermanı temel hak ve özgürlüklere, iktidarın sınırlandırılmasına ve kanunların üstünlüğüne ilkelerine yönelik maddeler içermektedir. Hukuki olarak ferman niteliğinde olan belgede padişah kendi isteği ile iktidarını sınırlandırmış ve halkına birtakım haklar tanımıştır. Ancak anayasa niteliği olmayan ferman anayasal belge olarak tarihe geçmiştir. Daha sonra Tanzimat

⁴² Andrew HEYWOOD, *Siyaset*, Bekir Berat Özipek, Bahattin Seçilmişoğlu, Atilla Yayla, Yücel Başdemir, (Çev.), (Ankara: Adres Yayınları, 2016), s. 411.

⁴³ Ersan İLAL, “Magna Carta”, (*İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, cilt: 34, sayı: 1-4, 1968), s. 235-236.

⁴⁴ İBA, 2017, s. 34.

⁴⁵ GÖZLER, *Türk Anayasa Hukukuna Giriş*, 2018, s. 10-11.

⁴⁶ Aybars PAMİR, “Osmanlı Egemenlik Anlayışında Senedi İttifak'ın Yeri”, (*Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, cilt: 53, sayı: 2, 2004), s. 72-79.

fermanında verilen hakların yetersiz olduğunu düşünen gayrimüslim tebaa haklarını arttırmak için yeni bir düzenleme talep etmiştir. Bu düzenleme sonucunda Islahat Fermanı ilan edilmiştir.⁴⁷

1876 Kanuni Esasi Osmanlı devletinin ilk yazılı anayasasıdır. Bu anayasa ile yönetim şekli mutlak monarşiden, meşrutiyete geçmiştir. Hukuki olarak padişahın tek yanlı olarak işlemlerini yürüttüğü 1876 Anayasası'nın maddelerini incelendiğinde devletin organlarından ve temel haklardan bahsettiği görülmektedir. Temel hakların içerisinde vatandaşlık hakkı, kişi hürriyeti ve güvenliği, ibadet hürriyeti, basın hürriyeti, eşitlik ilkesi gibi maddeler yer alırken yasama organı yani parlamento ilk defa bu dönemde kurulmuştur. Meclisi Umumi isimli meclis, Heyet-i Ayan ve Heyet-i Mebusan olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Ayanlar, padişah tarafından seçilirken mebuslar yani vekiller ise dört yılda bir halk tarafından seçilmektedir. Yürütme organında ise Padişah ve Heyet-i Vükela bulunmaktadır. Anayasaya göre padişah olma hakkı Osmanlı'na ait olmakta ve I. Ahmet'ten itibaren ekber ve erşat sistemine göre seçilmektedir. Heyet-i Vükela ise Bakanlar Kurulu yani hükümet olarak işleyişini sürdürmektedir. Hükümetin başı olan sadrazamı doğrudan padişah seçmektedir. Sadrazam padişaha karşı sorumlu olmaktadır. Yargı organında görevli mercii ise mahkemeler olmaktadır.⁴⁸

1909 yılında yapılan anayasa değişikliği ile temel hak ve özgürlükler genişletilmiştir. Özellikle padişahın sürgün yetkisi kaldırılmıştır. Yasama organında yapılan değişikliğe göre padişahın mutlak veto hakkı, zorlaştırmacı veto hakkına dönüşmüştür. Ayrıca padişahın veto ettiği bir kanunu meclis üçte iki çoğunluğu ile kabul ederse padişah da onaylamak zorunda kalmaktadır. Bu durumun sonucu olarak padişahın mutlak egemenliği sona ermekte ve güç meclise doğru kaymaktadır.⁴⁹

Cumhuriyet dönemi anayasal gelişmeler dörde ayrılmaktadır. Bu anayasalardan ilki 1921 Anayasası'dır. 1921 Anayasası diğer adıyla Teşkilatı Esasiye Kanunu

⁴⁷ Adnan KARATAŞ, "Osmanlı Devleti'nin Anayasal Nitelikli Belgelerinde Demokrasi Söylemlerinin Demokrasi Modelleri Perspektifinden Değerlendirilmesi", (*Ekonomik Kalkınma ve Sosyal Araştırmalar Enstitüsü Dergisi*, cilt: 4, sayı: 13, 2018), s. 611.

⁴⁸ Hasan TUNÇ / Faruk BİLİR / Bülent YAVUZ, *Türk Anayasa Hukuku*, (Ankara: Adalet Yayınevi Yayınları, 2015), s. 25-33.

⁴⁹ Tuğçe İSAYEV, "1876 Anayasası'nda 1909'da Yapılan Değişikliklerin Amaçları ve Uluslararası Andlaşmaların Yapılışı ile İlgili Değişikliğin Amaçlara Uygunluğu", (*Necmettin Erbakan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, cilt: 4, sayı: 2, 2021), s. 356.

yürürlüğe girdiği anda Kanuni Esasiyi yürürlükten kaldırmamıştır ancak ilk maddesi ile egemenliğin millete ait olduğu belirtilmiştir. Ayrıca, Anayasanın 2. maddesinde hem yasama hem de yürüte yetkisinin meclise ait olduğu vurgulanmıştır. 23 maddeden oluşan Teşkilatı Esasiye Kanunu'nun temel hak ve özgürlükleri içermemesinden dolayı maddi anlamda anayasa olarak değerlendirilmemektedir.⁵⁰

1960 darbesinin ardından Milli Birlik Komitesi yeni anayasa çalışmaları için kurucu meclis oluşturmuştur. Meclis, Millet Meclisi ve Cumhuriyet Senatosu olmak üzere ikiye ayrılmıştır. Yürütme organı bir yanda Cumhurbaşkanı diğer yanda Bakanlar Kurulu olacak şekilde ikili yapıda düzenlenmiştir. Sert ve kazuistik niteliği olan anayasada Bakanlar Kurulu'nun meclisten güvenoyu alma zorunluluğu bulunmaktadır. Her ne kadar kuvvetler ayrılığı ilkesi benimsenmiş olsa da Cumhurbaşkanı, meclis tarafından atanırken Başbakan, Cumhurbaşkanı tarafından atanmaktadır.⁵¹ Bu anayasada yürütme erki kaynağını yasama erkinden almaktadır. Yargı erki ise bağımsız mahkemeler tarafından sağlanırken hakimlerin bağımsızlığı için Yüksek Hakimler Kurulu kurulmuştur. 1961 Anayasası'nın yargı alanında getirdiği en büyük yenilik ise hiç şüphesiz Anayasa Mahkemesi olmuştur.⁵²

1961 Anayasası'nın en büyük sorunlarından biri cumhurbaşkanının yetkisinin darlığıdır. Her ne kadar bu yetkiler pek çok yerde aşılmışsa da yine de bu yeterli gelmemiştir. Hale, Türkiye'yi başkanlık sistemine dayalı bir cumhuriyet olarak değil, cumhurbaşkanının hükümet başkanı olmaktan çok, devlet başkanı olduğu parlamenter bir cumhuriyet olarak tanımlamıştır. Cumhurbaşkanının yetkilerini bazı durumlarda aşkın olarak kullanması, koalisyon dönemlerindeki krizlerde başbakanları ataması bu durumu değiştirmesi söz konusu değildir.⁵³ 1961 Anayasası'nın genel olarak üç cumhurbaşkanına bakıldığı zaman üçünde de hükümet başkanlığından ziyade devlet başkanlığının ön planda olduğu görülmektedir.

⁵⁰ Müzehher YAMAÇ, “Türkiye Devleti'nin İlk Anayasası 1921 Teşkilat-ı Esasiye Kanunu”, (*Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, sayı: 22. TBMM'nin 100. Yılı ve Millî İrade Özel Sayısı, 2020), s. 211.

⁵¹ Davut ÖZYURT / Abdulkadir SAKA, “Türk Anayasalarına Hükümet Sistemleri Perspektifinden Bir Bakış”, (*Adalet Dergisi*, cilt: 67, sayı: 163-204, 2021), s. 185.

⁵² GÖZLER, *Türk Anayasa Hukukuna Giriş*, 2018, s. 51-52.

⁵³ William HALE, *Türkiye'de Ordu ve Siyaset*, Ahmet Fehmi YILDIRIM (Çev.), (İstanbul: Hil Yayınları, 1994), s. 178

1961 Anayasası ile merkezi otoritenin yani çoğunlukla yürütme erkinin kurumlarının yetkileri kısıtlanmış, Anayasal kuruluşların yetkisinin arttırıldığı bir düzen oluşturulmaya çalışılmıştır.⁵⁴ Bu bağlamda bakıldığında 95. madde ile Cumhurbaşkanının tarafsızlaştırılması yürütme erki ile ilgili 1961 Anayasası'nın en önemli özelliği ve Cumhuriyet Tarihi'nin de kırılma noktalarından biridir. Hale 1961 Anayasası'nda cumhurbaşkanlığı yetkilerinin kısıtlanmasıyla Türkiye'nin başkanlık sistemine dayana bir cumhuriyet dayalı bir cumhuriyet değil, cumhurbaşkanının hükümet başkanı olmaktan çok devlet başkanı olduğu parlamenter bir cumhuriyet olduğunu ifade eder. Fakat 1961 Anayasası'nın cumhurbaşkanları, anayasanın onlara biçmiş olduğu yetkilerinin çok daha fazlasını kullanmaktadır.⁵⁵ 1982 Anayasası aşağıda detaylı bir şekilde ele alınmaktadır.

1.5. 1982 Anayasasının Yapım Süreci

Toplumsal düzenin bozulması, anarşi ve terör olayları neticesinde meydana gelen 1971 Askeri Muhtırası'nın baskıcı rejimi sona erince, siyasetten uzak kalan gruplar etkin güç haline gelmeye başlamıştır. Özellikle 1973 seçimlerinde, seçim barajının olmaması mecliste yer alan partilerin sayısının artmasına neden olurken hükümetin kurulmasını güçleştirmiştir. Bu nedenle Cumhurbaşkanlığı görev süresi dolan Fahri Korutürk yerine meclis yeni bir Cumhurbaşkanı seçememiştir. Siyasetin yanı sıra ülkede yaşanan döviz kıtlığı, piyasada temel ihtiyaçların bulunamaması, can ve mal güvenliğinin azalması, sağ-sol olayları gibi sebepler 1980 yılında meydana gelecek darbenin zeminini hazırlamıştır.⁵⁶ 12 Eylül 1980 tarihinde Türk Silahlı Kuvvetleri emir komuta zinciri içinde ülke yönetimine el koymuştur. Genelkurmay Başkanı başkanlığında Kara, Hava, Deniz Komutanlıkları ve Jandarma Genel Komutanlığı'ndan oluşan Milli Güvenlik Kurulu kurulmuştur.⁵⁷ Darbenin yapıldığı gün Milli Güvenlik Kurulu'nun 1 numaralı bildirisi ile meclisi ve hükümeti feshettiğini, partilerin faaliyetlerini yasaklandığını, yeni bir hükümet ve meclis

⁵⁴ Cüneyt ARCAÜREK, *Çankaya: Gelenler Gidenler*, (İstanbul: Detay Yayıncılık, 2007), s. 110.

⁵⁵ HALE, 1994, s. 178.

⁵⁶ KARATEPE, 2016, s. 30-31.

⁵⁷ YILMAZ, 2012, s. 180-181.

kurulana kadar yasama ve yürütme yetkilerini Milli Güvenlik Kurulu (MGK) tarafından üstlenildiğini açıklanmış ve ordu 4 numaralı bildiri ile yönetimi devralmıştır.⁵⁸ MGK üyeleri 18 Eylül 1980 tarihinde mecliste yemin ederek göreve başlamıştır. 21 Eylül 1980 tarihinde ise emekli Oramiral Bülent Ulusu başbakan olarak seçilmiştir. Bununla birlikte sivillerden oluşan yeni bir hükümet kurulmuştur. 27 Ekim 1980 tarihinde MGK tarafından çıkarılan Anayasa Düzeni Hakkında Kanun ile yeni anayasa yürürlüğe girene kadar 1961 Anayasası'nın gerekli hükümlerinin yürürlükte kalmasına karar verilmiştir. Böylece 1961 Anayasası'nda yer alan Cumhuriyet Senatosunun görev ve yetkilerini MGK üstlenirken Cumhurbaşkanı'nın görev ve yetkilerini ise Kenan Evren üstlenmiştir. MGK'nın verdiği kararlar, çıkardığı kanunlar ve bildirimler hakkında yargı yolunun kapatılması ise temel hak ve özgürlüklerin kısıtlanmasına neden olmuştur.⁵⁹

MGK, 29 Haziran 1981 tarihinde Kurucu Meclis Hakkında Kanun çıkararak anayasal ve yasal düzenlemeleri yapmakla yükümlü Kurucu Meclis'in, MGK ve Danışma Meclisi'nden oluştuğunu belirtmiştir. 160 kişilik Danışma Meclisi'nin üyelerinin 40 tanesini doğrudan, 120 tanesini valilerin gösterdiği adaylar arasından MGK tarafından seçilmiştir. Yeni anayasa çalışmaları için Danışma Meclisi üyeleri arasından 15 kişilik Anayasa Komisyonu kurulmuştur. Komisyonun hazırladığı tasarı 17 Temmuz 1982 tarihinde Danışma Meclisi'ne sunulmuştur. Danışma Meclisi tasarı üzerinde birkaç değişiklik yaparak tasarıyı salt çoğunlukla kabul etmiştir. Kabul edilen tasarı MGK'ye gönderilince MGK tasarı üzerinde birkaç değişiklik yaparak, 7 Kasım 1982 tarihinde referanduma gitmiştir. Referandum sonucunda anayasa yürürlüğe girmiştir. Böylece MGK ve Danışma Meclisi'nin görevleri sona ermiştir. Anayasanın bu kadar yüksek bir oranla kabul edilmesinde ise anayasanın tartışmaya kapalı olması, halkın normal hayata dönmek istemesi ve terör olaylarının sona ermesi büyük oranda etkili olmuştur.⁶⁰

⁵⁸ KARATEPE, 2016, s. 71-72.

⁵⁹ YILMAZ, 2012, s. 180-188.

⁶⁰ ATAR, 2021, s. 33.

1.6. 1982 Anayasasının Temel Özellikleri ve Nitelikleri

Anayasa yapım aşamasında kurucu iktidar, otoritenin devlette olmasını istediği için 12 Eylül 1980 yılında ülkenin tamamında sıkıyönetim ilan etmiştir. Sıkıyönetim sonucunda askeri yapı sivil iktidar üzerindeki vesayetini arttırmıştır. Vesayetçi bir yapıda olan iktidar⁶¹ siyasi hayat için bir geçiş dönemi öngörmüştür. Bu sebeple 1982 Anayasası aşamalı bir şekilde yürürlüğe girmiştir.⁶² Anayasa, kişilere tanınan geniş hakların kötüye kullanılmasına yönelik bir tepki olarak yürütme erkini yasama erki karşısında güçlü konuma getirmiştir. Böylece karar sürecinde yaşanan tıkanıklıklar giderilmiştir.⁶³ Ancak bu durum temel hak ve özgürlüklerin sınırlandırılmasına yol açmıştır.⁶⁴ Bu gelişmeler halkın siyasete olan ilgisini azalttığı için 1982 Anayasası daha az katılımcı demokrasi modelini benimsemiştir.⁶⁵ Görüldüğü üzere 1982 Anayasası diğer anayasalara nazaran daha sert ve kazuistik olmuştur. Bu durumun göstergelerinden birisi; 1961 Anayasası'nda 157 esas, 11 geçici madde yer alırken 1982 Anayasası'nda 177 esas, 16 geçici madde yer almasıdır.⁶⁶ Diğer bir gösterge ise değiştirilemeyecek madde sayısının birden üçe çıkarılması olmuştur.⁶⁷

Dönemin koşulları gereği yürütme erki yasama erki karşısında güçlü konuma getirilmiş olsa da idare, eylem ve işlemler konusunda sınırsız yetkiye sahip değildir. Çünkü idare hukuka uygun hareket etmek zorundadır. Aksi halde olay yargı erkine intikal etmektedir. Bu durum Türkiye Cumhuriyeti'nin hukuk devleti olmasının bir gereği olarak yapılması gerekmektedir. Bir hukuk devletinde kanunlar insan haysiyetine uygun olmalı ve temel haklara dokunulmaması gerekmektedir. Kurallar

⁶¹ DİRDİMAN, 2013, s. 133.

⁶² Şeref İBA / Fahri BAKIRCI, "Türk Hukukunda "Geçici Kanun" ve "Geçici Madde" Kavramları Üzerine", (*Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi*, cilt: 9, sayı: 17, 2021), s. 284.

⁶³ KARATEPE, 2016, s. 77-83.

⁶⁴ DİRDİMAN, 2013, s. 135.

⁶⁵ KARATEPE, 2016, s. 77-83.

⁶⁶ DİRDİMAN, 2013, s. 133.

⁶⁷ GÖZLER, *Türk Anayasa Hukukuna Giriş*, 2018, s. 56.

sadece yönetileni değil yöneticileri de bağlamalı, yasalar anayasaya uygun bir şekilde genel olmalı, hak ve özgürlüklerin güvenceye alınması gerekmektedir.⁶⁸

1982 Anayasası niteliği bakımından Atatürk milliyetçiliğine bağlıdır. Atatürk milliyetçiliği, ırkçılığı reddedip bilimsel milliyetçilik etrafında hareket etmeyi amaçlamaktadır. Yani din, dil, ırk, cinsiyet ayırt etmeksizin Türkiye Cumhuriyeti'ne vatandaşlık bağı ile bağlı olan herkesin Türk olduğu vurgulanmaktadır.⁶⁹ Devleti temsil eden kişilerin halk tarafından adil ve özgür bir biçimde seçilmesi ise cumhuriyetçilik ilkesinin bir gereğidir.⁷⁰ Tüm bu ilkeler laiklik ilkesi ile de bağdaştırılabilmektedir. Çünkü laiklik ilkesi gereğince devlet; kişilerin inançlarına, görüşlerine saygı duyulmasını, farklı inançlara sahip kişilerin toplumda kınama veya ayırışmaya maruz kalmamasını sağlaması gerekmektedir. Ayrıca devlet vatandaşının onur ve haysiyetine uygun bir biçimde yaşamını sürdürmesini sağlaması gerekmektedir. Bununla birlikte devlet güçsüzleri güçlüler karşısında korumalıdır. Bu sayede vatandaşlar arasında eşitlik ve adalet sağlanabilmektedir⁷¹.

1982 Anayasası'nın rejim türü olarak parlamenter sistemi benimsediği görülmektedir. Ancak 2007 anayasa değişikliği sonrası, yasama organı tarafından seçilme usulünden vazgeçilmesiyle, çift başlı yürütme anlayışı klasik parlamenter sisteme aykırılık teşkil eder şekilde Anayasada yer almıştır. Çift başlılığın Anayasaya girmesiyle, klasik parlamenter sistemin sembolik yetkili Cumhurbaşkanı yerini siyasi meşruiyetini doğrudan halktan alan, hem yasama karşısında hem de yürütmenin diğer kanadı olan hükümet karşısında meşruiyet ve geniş yetki sahibi bir Cumhurbaşkanı bırakmıştır. Bu durumun parlamenter sistemin sadece sembolik yetkilere sahip sorumsuz bir devlet başkanı ile asıl yetkilere sahip ve bu yetkilerden sorumlu bir hükümet ile yaratmayı amaçladığı dengeleri bozarak çelişki yaratacağı ve tıkanıklıklara yol açacağı açıktır.⁷² Sonuç olarak 1982 Anayasası'nda yapılan 2007 değişiklikleri ile Cumhurbaşkanı'nın halk tarafından seçilmesi usulü getirilmesi,

⁶⁸ Mehmet Fikret GEZGİN ve İbrahim SARIOĞLU, *Hukukun Temel Kavramları*, (İstanbul: Tayfun Medya, 2019), s. 74-78.

⁶⁹ GÖZLER, *Anayasa Hukukuna Giriş*, 2020, s. 192-194.

⁷⁰ YILMAZ, 2012, s. 186.

⁷¹ YILMAZ, 2012, s. 186.

⁷² GÖZLER, *Türk Anayasa Hukuku*, 2019, s. 772.

değişikliklerin özellikle hükümet sisteminin ve sistemin özelliklerinin belirlenmesi noktasında etki doğurur nitelikte değişiklikler olduğunu göstermektedir.⁷³

1982 Anayasası'nın en dikkat çeken kısmı yürütme organı ve organın sorumsuz kanadı olan cumhurbaşkanının gücünü diğer devlet organları karşısında belirgin bir şekilde güçlendirmesi olmuştur. Bu vesile ile sınırlı da olsa başbakan da güçlenmiş, Anayasanın 109. maddesi gereğince bakanların görevden alınmasını cumhurbaşkanından isteyebilecek ve gerekli gördüğü durumlarda düzeltici tedbirleri alabilecek durumda olması bu gücünün göstergesi olarak kabul edilmiştir. 1982 Anayasası ile Cumhurbaşkanı, parlamenter sistemin yapısına aykırı bir şekilde yetki ve sorumlulukla donatılmış, ona hükümetten bağımsız karar alma ve istikrar ve denge mekanizmalarını bozacak bir konuma yükseltmiştir. Anayasa ile parlamenter sistem içerisinde sorumluluğu olmayan cumhurbaşkanına, yasama, yürütme ve yargı organlarında bu sistem içerisindeki konumunu aşan birçok yetki verilmiş ayrıca yürütme organının başı haline getirilmiştir.⁷⁴

Anayasanın 112. maddesine göre, “Başbakan, Bakanlar Kurulu'nun başkanı olarak, bakanlıklar arasında işbirliğini sağlar ve hükümetin genel siyasetinin yürütülmesini gözetir. Bakanlar Kurulu bu siyasetin yürütülmesinden birlikte sorumludur. Her bakan, Başbakana karşı sorumlu olup ayrıca kendi yetkisi içindeki işlerden de sorumludur” hükmü ile bakanlar kurulunun kolektif ve bireysel sorumlulukları belirtilirken yürütme organının ne kadar güçlendiğinin göstergesi olarak görülmektedir.⁷⁵

1.7. 1982 Anayasası Üzerinde Yapılan Değişiklikler

1982 Anayasası çağın koşullarına uyum sağlamak ve gerektiğinde siyasi yapıda düzenlemeler yapmak adına birden fazla kez değişikliğe uğramıştır.⁷⁶ Şüphesiz meydana gelen bu değişimler sadece anayasa için değil kurumlar ve yöneticiler için de

⁷³ Şule ÖZSOY, *Başkanlı Parlamenter Sistem*, (İstanbul: On İki Levha Yayınları, 2009), s. 305

⁷⁴ GÖZLER, *Türk Anayasa Hukuku*, 2019, s. 97-99

⁷⁵ Zafer GÖREN, *Anayasa Hukuku*, (Ankara: Yetkin Yayıncılık, 2018), s. 182

⁷⁶ Kübra IŞIK, “Türkiye’de Olağanüstü Hal Dönemlerinde Temel Hak ve Özgürlüklerin Sınırlandırılması”, (Yüksek Lisans Tezi, Çankaya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Hukuku Anabilim Dalı, 2019). s. 47-48.

geçerli olmaktadır.⁷⁷ 1982 Anayasası üzerinde yapılan ilk değişiklik 1987 yılında yapılmıştır. Bu değişikliğe göre seçme ve seçilme yaşı 21'den 20'ye düşürülmüştür. Milletvekili sayısı 400'den 450'ye çıkarılmıştır. Anayasa değiştirilmesi hakkında teklifin kabulü için gereken oran beşte üç olarak değiştirilmiştir. Ayrıca yapılan anayasa değişikliği ile siyaset yapma yasağı konulan eski siyasetçiler haklarına yeniden kavuşmuştur.⁷⁸

Aşağıda kronolojik olarak 1982 Anayasası'nda yapılan değişiklikler açıklanmıştır.

1993 yılında meydana gelen anayasa değişikliği ile Radyo ve Televizyon İstasyonlarının Kurumu ve İşletmesi hakkındaki sınırların kanunla belirlenmesine karar verilmiştir. Ayrıca devlet tarafından kamu tüzel kişiliği verilen Radyo ve Televizyon Kurumu'nun özerkliğinin ve tarafsızlığının esas olduğu belirtilmiştir.⁷⁹

1995 tarihli anayasa değişikliği ile milletvekilliği düşen bir vekil için yargı yolu açılmıştır. Seçme ve seçilme yaşı 18'e düşürülmüştür. Ceza infaz kurumlarında ve tutukevlerinde bulunan tutuklulara oy kullanma hakkı verilmiştir. Siyasi partilerin gelir ve giderlerinin Sayıştay'ın yardımı ile Anayasa Mahkemesi tarafından yapılmasına karar verilmiştir. 1995 tarihli anayasa değişikliği ile bir siyasi partinin anayasaya aykırı davranması durumunda Anayasa Mahkemesi tarafından kapatılacağı, kapatılan bir partinin tekrar aynı isimle kurulamayacağı ve parti üyelerinin beş yıl siyasi yasaklı olacağı belirtilmiştir.⁸⁰

1999 yılında yapılan anayasa değişikliği ile sıkıyönetim bölgelerinde Devlet Güvenlik Mahkemesi'nin Sıkıyönetim Askeri Mahkemesi'ne dönüştürülemeyeceği belirtilmiştir.⁸¹ Ayrıca uyuşmazlıklar durumunda ulusal yargıya gidebileceği,

⁷⁷ Nail ÖZTAŞ, *Yönetim*, (İstanbul: Otorite Yayınları, 2015), s. 28.

⁷⁸ 7.11.1982 Tarih ve 2709 Sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 67, 75, 175 inci Maddelerinin Değiştirilmesi ve Geçici 4 üncü Maddesinin Yürürlükten Kaldırılması Hakkında Kanun. Resmi Gazete, 18.05.1987.

⁷⁹ 2709 Sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 133 üncü Maddesinin Değiştirilmesi İle İlgili Kanun. Resmi Gazete, 10.07.1993.

⁸⁰ 7.11.1982 Tarihli ve 2709 Sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Başlangıç Metni ve Bazı Maddelerinin Değiştirilmesine Dair Kanun. Resmi Gazete, 26.07.1995.

⁸¹ Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 143 üncü Maddesinin Değiştirilmesine Dair Kanun. Resmi Gazete, 18.06.1999.

uluslararası yargıya gidebilmek için yabancılık unsuru taşınması gerektiği belirtilmiştir.⁸²

2001 yılında yapılan anayasa değişikliği ile herkesin savunma ve adil yargılanma hakkına sahip olduğu, kişinin sözleşme yükümlülüğünden dolayı özgürlüğünden alıkonulamayacağı, izinsiz arama yapılamayacağı anayasada açıkça belirtilmiştir. Temel hak ve özgürlüklerin en temel gereksinimlerine dokunulmadan, ölçülü bir şekilde sadece kanunla sınırlandırılabilmesine vurgu yapılmıştır. Vatandaşlara ait olan dilekçe hakkına karşılılık esası gözetilmek kaydıyla Türkiye'de ikamet eden yabancılar da dahil edilmiştir. Taksirli suçlardan hüküm giyenlere oy kullanma hakkı tanınmıştır. Anayasa Mahkemesi'ne siyasi partileri devlet yardımından yoksun bırakabilme görevi yüklenmiştir ve Türk toplumunun temeli olan ailenin eşler arası eşitliğe dayandığına vurgu yapılmıştır.⁸³

2002 yılında meydana gelen anayasa değişikliği ile bir ilde veya seçim çevresinde meclis üyesinin kalmaması halinde doksan günün sonundaki ilk pazar ara seçim yapılacağına karar verilmiştir.⁸⁴

2004 tarihli anayasa değişikliği ile kadın ve erkeğin eşit haklara sahip olduğunu ve devletin bu eşitliği sağlamakla yükümlü olduğu belirtilmiştir. Ölüm cezasına dair madde yürürlükten kaldırılmıştır. Suç sebebiyle yabancı ülkeye verilmesi konusuna istisna getirilerek "Uluslararası Ceza Divanı'na taraf olmanın getirdiği yükümlülükler" ibaresi eklenmiştir. Devlet Güvenlik Mahkemeleri kaldırılmıştır. Sayıştay'ın silahlı kuvvetlerin elinde bulunan devlet mallarına yönelik denetleme yetkisine son verilmiştir.⁸⁵

⁸² Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bazı Maddelerinde Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun. Resmi Gazete, 13.09.1999.

⁸³ Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bazı Maddelerinde Değiştirilmesi Hakkında Kanun. Resmi Gazete, 21.11.2001.

⁸⁴ 2709 Sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bazı Maddelerinde Değiştirilmesi Hakkında Kanun. Resmi Gazete, 19.12.2002.

⁸⁵ Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bazı Maddelerinde Değiştirilmesi Hakkında Kanun. Resmi Gazete, 07.05.2004.

2005 yılında yapılan anayasa değişikliği ile Radyo Televizyon Üst Kurulu'nun, Meclis Genel Kurulu tarafından seçilecek dokuz üyeden oluşacağı ve üyelerin niteliklerinin, seçimlerinin ve sürelerinin kanunla belirleneceğine karar verilmiştir.⁸⁶

2006 yılında meydana gelen anayasa değişikliği ile milletvekili seçilme yaşı 30'dan 25'e düşürülmüştür.⁸⁷

2007 yılındaki anayasa değişikliği ile seçimlerin 4 yılda bir yapılmasına karar verilmiştir. Cumhurbaşkanının halk tarafından seçileceği, görev süresinin 7 yıldan 5 yıla düşürüleceği belirtilmiştir. Cumhurbaşkanı seçimi için silah altında bulunan er ve erbaşlarla, askeri öğrencilerin oy kullanmasına karar verilmiştir.⁸⁸

2008 yılında meydana gelen anayasa değişikliği ile kanunda yer almayan bir sebep yüzünden kimsenin yükseköğretim hakkından mahrum kalmayacağı ilgili maddeye eklenmiştir.⁸⁹

2010 yılında meydana gelen anayasa değişikliği ile devletin güvenliği ve anayasal düzene ilişkin konuların askeri yargıda değil de adli yargıda görülmesine karar verilmiştir. Ayrıca savaş hali dışında vatandaşların askeri yargıda yargılanması yasaklanmıştır. Yerleşme ve seyahat hürriyetinin suç soruşturması veya kavuşturması yalnızca hakim tarafından verilmesine karar verilmiştir. Kamu denetçiliği kurumu kurulmuştur. Kişilere bilgi edinme hakkı verilmiştir. Çocuk hakları anayasal güvenceye kavuşmuştur. Çocuklar, yaşlılar, özürlüler, şehit yakınları ve gaziler için alınacak tedbirlerin kanun önünde eşitliği bozmayacağı belirtilmiştir. Hakimler Savcılar Yüksek Kurulu yeniden yapılandırılmıştır. Anayasa Mahkemesinin üye sayısı 17'ye yükseltilmiştir. Anayasa Mahkemesi'ne bireysel başvuruları karara bağlama görevi verilmiştir.⁹⁰

⁸⁶ 5370 Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bir Maddesinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun. Resmi Gazete, 29.10.2005.

⁸⁷ Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bir Maddesinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun. Resmi Gazete, 13.10.2006.

⁸⁸ Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bazı Maddelerinde Değiştirilmesi Hakkında Kanun. Resmi Gazete, 31.05.2007.

⁸⁹ Anayasa Mahkemesi Kararı. Resmi Gazete, 05.06.2008.

⁹⁰ Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bazı Maddelerinde Değiştirilmesi Hakkında Kanun. Resmi Gazete, 07.05.2010.

2011 yılında meydana gelen anayasa değişikliği ile spor federasyonlarının spor faaliyetlerinin yönetimine ve disiplinine ilişkin kararlar hakkında zorunlu tahkim yoluna başvurulabileceği belirtilirken Tahkim Kurulu kararının kesin olduğu ve bu karara karşı yargı yolunun kapalı olduğu ilgili maddeye eklenmiştir.⁹¹

2016 tarihli Anayasa değişikliği ile yasama dokunulmazlığı bulunan milletvekilleri hakkında, bir suç işlediği ileri sürülen milletvekilinin meclisin kararı olmadıkça tutuklanamayacağı, sorgulanamayacağı ve yargılanamayacağına dair madde hükmünün uygulanmayacağı belirtilmiştir.⁹²

Çalışmanın konusunu oluşturan 2017 değişikliği ise çalışmanın devam eden bölümünde detaylı bir şekilde ele alınmaktadır.

⁹¹ Türkiye Cumhuriyeti Anayasasında Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun. Resmi Gazete, 17.03.2011.

⁹² Türkiye Cumhuriyeti Anayasasında Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun. Resmi Gazete, 07.05.2016.

2. 2017 ANAYASA DEĞİŞİKLİKLERİNİN YASAMA ERKİ ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

Anayasaya göre; Türkiye Cumhuriyeti'nin yasama organı Türkiye Büyük Millet Meclisi'dir. Anayasanın, Cumhuriyetin Temel Organları isimli üçüncü kısmının birinci bölümünde yani 75. ve 100. maddeleri arasında yer almaktadır. 6771 sayılı anayasa değişikliği yasama organında da değişiklikler meydana getirmiştir. Yasama organı kapsamında yapılan değişiklikler bu bölümde incelenecektir.

2.1. Milletvekili Sayısı

Anayasanın ilgili maddesine göre milletvekili olabilmek için; Türk vatandaşı olmak, 18 yaşını doldurmuş olmak, en az ilkokul mezunu olmak, askerlikle ilişkisi olmamak, kamu hizmetlerinde yasaklı olmamak, taksirli suçlar hariç bir yıldan fazla hapis cezasına çaptırılmamak, yüz kızartıcı suçlardan hüküm giymemiş olmak şartları aranmaktadır.⁹³ Bu şartları taşıyan, seçilme yeterliliğine sahip her kişi halk tarafından seçilerek milletvekili olup mecliste yerini alabilmektedir. Milletvekili olacak kişinin illa bir siyasi parti tarafından aday gösterilmesi gerekmemektedir. Kişi siyasi partilerden bağımsız bir şekilde de aday olabilmektedir. Aynı zamanda bir kez seçilen milletvekili daha sonraki yıllarda da aday olabilme hakkına sahip olmaktadır.⁹⁴

Cumhuriyetin ilanından bugüne kadar oluşturulan anayasalar arasında meclis üye sayısı ile ilgili değişiklik yapılan tek anayasa 1982 Anayasası olmuştur. Anayasada milletvekili sayısı ilk olarak 400 olarak belirlenmiştir ancak meclise sadece 1983 seçimlerinde 400 milletvekili seçilmiştir. 1987 yılında yapılan anayasa değişikliği ile yasama erkinin faaliyetlerinin daha iyi bir noktaya taşınması adına bu sayı 450 olarak güncellenmiştir. Bu seferde 1987-1991 yıllarında yapılan iki seçimde 450 milletvekili seçilmiştir. 1995 yılında yapılan Anayasa değişikliği ile milletvekili sayısı 550 olarak kabul edilmiştir ve bu durum 1995-2015 yılları arasında yapılan yedi seçimde uygulanmıştır. Milletvekili sayısının 550 olarak belirlenmesinin temel sebebi ülkedeki nüfus artışı olmuştur. Son olarak 2017 yılında yapılan anayasa değişikliğinde yine ülkenin artan nüfusu ile ilgili olarak halkın temsiline daha iyi bir noktaya gelmesi

⁹³ bkz. AY m. 76.

⁹⁴ GÖZLER, *Anayasa Hukukuna Giriş*, 2020, s. 230.

adına milletvekili sayısı 600 olmuştur. Halkın temsilcileri olan vekillerin sayısındaki bu artış demokratikleşme yolunda oldukça önem taşımaktadır.⁹⁵

1983 yılından günümüze kadar milletvekili sayısı belirlenirken nispi temsil sisteminin D'Hondt usulü kullanılmıştır. Bu sistem yönetimde istikrarı sağlamak, parlamentonun ömrünü uzatmak gibi sebeplerle bağımsız adayların ve küçük partilerin meclis dışında kalması hedeflenmiştir. Bunun için de seçimlerde baraj sistemi uygulanmıştır. Yüzde 10 olan seçim barajı 2017 yılında meydana gelen Anayasa değişikliği ile yüzde 7 olarak belirlenmiştir. Meclise giremeyen partilerin aldığı oylar ise barajı geçen partiler arasında bölüştürülmektedir.⁹⁶

2.2. Milletvekili Seçilme Yaşı ve Askerlik Durumu

1982 Anayasasının ilk yıllarında seçilme yaşı 30 olarak belirlenmiştir. 2006 yılında meydana gelen Anayasa değişikliği ile seçilme yaşı 25'e düşerken bu durumun 2007 tarihinden sonra yapılacak seçimler için geçerli olacağı belirtilmiştir.⁹⁷ En son 2017 yılında meydana gelen Anayasa değişikliği ile milletvekili seçilme yaşı 18 olarak düzenlenmiştir. Seçilme yaşının 18'e düşürülmesi demokratik hareketleri arttırsa da milletin temsilcisi olacak kişilerde aranan olgunluk ve tecrübe düzeyinin düşük olması birtakım tartışmalara da yol açmıştır.⁹⁸

Anayasada yer aldığı üzere milletvekili olabilmenin koşullarından birisi de askerlikle ilişkisi olmamaktır. Askerlikle yükümlü bir erkeğin askerlik çağı 20 yaşına girdiği yılın ocak ayının birinci gününden başlamaktadır.⁹⁹ 2017 yılında yapılan Anayasa değişikliği ile milletvekili olma yaşı 18'e düşürüldüğü için askerlik konusunda da yeni bir düzenleme yapılması şart olmuştur. Yapılan değişiklik ile

⁹⁵ İbrahim YILMAZ, "1982 Anayasasına Göre Yasama Organı Üye Sayısı ve Yasama Organı Üye Sayısında Meydana Gelen Değişiklikler", (*Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi*, cilt: 11, sayı: 2, 2021), s. 936.

⁹⁶ DERDİMAN, 2013, s. 304.

⁹⁷ Zeynep Burcu AKBABA, "*Milletvekili Seçilme Yeterliliği*", (Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Hukuku Anabilim Dalı, 2010). s. 89-91.

⁹⁸ Ömer Faruk AKBULUT / Edanur DURAN, "Gençlerin Seçilme Yaşının 18'e İndirilmesi Konusundaki Görüşlerinin İncelenmesi", (*Gençlik Araştırmaları Dergisi*, cilt: 5, sayı: 13, 2017), s. 156.

⁹⁹ Saim EKİCİ, "*1982 Anayasasında Seçme ve Seçilme Hakları*", (Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Hukuku Anabilim Dalı, 2008), s. 90.

Anayasanın birinci bölümünde yer alan yükümlü olduğu askerlik hizmetini yapmamış olanlar ibaresi yerini askerlikle ilişkisi olanlar ibaresine yer verilmiştir.¹⁰⁰

Askerlik yapma sorumluluğu olan bir kişinin milletvekili seçilebilmesi için ya askerliğini yapmış olması ya da askerlik çağından önce vekil olarak seçilmiş olması gerekmektedir. Askerlik çağı gelmeden milletvekili seçilen bir kişinin milletvekilliği bitene kadar askerliği ertelenmektedir.¹⁰¹ Yani yeni hükümet sisteminde askerliğini herhangi bir nedenle erteletmiş olan vekillerin askeri yükümlülüğü ortadan kalkmış sayılmaktadır.¹⁰² Yapılan bu değişiklik ile askerlikle ilişkisi olanlar artık mecliste milletvekili olarak bulunamamaktadır. Böylece askeri yapının yasama erkine dahil olmasının önüne geçilmiştir.¹⁰³

2.3. Seçimlerin Süresi

Anayasada yer aldığı üzere Türkiye’de genel seçimler gizli oy açık sayım ilkesi etrafında tek dereceli olarak yapılmaktadır. Yani seçmen kendini temsil edecek vekili arada kimse olmadan direk kendi seçmektedir. Seçimler eşitlik ilkesine dayanarak serbest bir şekilde yapılmaktadır. Yani seçmenin statüsü, cinsiyeti, dili, dini ayırt edilmeksizin herkesin oyu bir sayılmaktadır.¹⁰⁴

2007 yılından önce yapılan milletvekilliği genel seçimi beş yılda bir yapılmaktadır. 2007 yılında meydana gelen Anayasa değişikliği ile milletvekilliği genel seçiminin dört yılda bir yapılmasına karar verilmiştir. Bu değişiklik çok uzun sürmeden eski haline dönmüştür. Yani 2017 yılında meydana gelen Anayasa değişikliği ile bu süre tekrardan beş yıla çıkarılmıştır. Anayasaya göre seçimler ancak savaş sebebiyle 1 yıl ertelenebilmektedir fakat savaş sebebi olmadan da seçim

¹⁰⁰ Gündüz Alp ASLAN, “Milletvekillerinin Vatan Hizmeti Yükümlülüğü”, (*Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, cilt: 17, sayı: 1, 2022), s. 145.

¹⁰¹ ÖZTÜRK, 2016, s. 137.

¹⁰² ANAYURT, 2020, s. 249.

¹⁰³ Mehmet Ali YAVUZ, “Türkiye’de Milletvekilliği ve Milletvekillerinin Özlük Hakları”, (Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, 2020). s. 30-31.

¹⁰⁴ Feyzan OLGUNSOY, “Tehlikeli Salgın Hastalıklar Nedeniyle Seçimlerin Ertelenmesi”, (*Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi*, cilt: 10, sayı: 2, 2020), s. 616.

sürelerinde bazı dalgalanmalar olduğu gözlemlenmiştir.¹⁰⁵ Bu sebeple Türkiye'nin 1983-2023 yılları arasında yer alan seçim grafiğine Tablo 1'de yer verilmiştir.¹⁰⁶

Tablo 1: 1983-2023 yılları arasında yapılan seçim aralığı süresi

		SEÇİM TARİHLERİ		SEÇİM ARALIĞI
11. TBMM SEÇİMLERİ		1983-1987		4 YIL
12. TBMM SEÇİMLERİ		1987-1991		4 YIL
13. TBMM SEÇİMLERİ		1991-1995		4 YIL
14. TBMM SEÇİMLERİ		1995-1999		4 YIL
15. TBMM SEÇİMLERİ		1999-2002		3 YIL
16. TBMM SEÇİMLERİ		2002-2007		5 YIL
17. TBMM SEÇİMLERİ		2007-2011		4 YIL
18. TBMM SEÇİMLERİ		2011-2015		4 YIL
19. TBMM SEÇİMLERİ		2015-2018		3 YIL
20. TBMM SEÇİMLERİ		2018-2023		5 YIL

Veriler incelendiğinde 2007 yılından sonra seçimlerin 4 yılda bir olacağına yönelik alınan kararın istisnası 2015-2018 yılları arasında yapılan 19. Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) seçimi olmuştur.¹⁰⁷ 24 Haziran 2018 seçimlerinde yasama ve yürütme erki arasındaki uyumu ve istikrarlı yönetimi sağlamak adına Cumhurbaşkanı seçimi ile milletvekili seçiminin aynı gün yapılmasına karar verilmiştir.¹⁰⁸ Sonuç

¹⁰⁵ Vahap COŞKUN, "16 Nisan 2017 Tarihinde Kabul Edilen Anayasa Değişikliklerinin Değerlendirilmesi", (*Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, cilt: 22, sayı: 36, 2017), s. 10.

¹⁰⁶ 1983-2007 Yılları Arasında Yapılan Milletvekili Genel Seçimleri. T.C. Yüksek Seçim Kurulu, Erişim: 17.03.2023.

¹⁰⁷ Erken seçim 2018: Türkiye 24 Haziran'da sandığa gidiyor. BBC News Türkçe, Erişim: 17.03.2023.

¹⁰⁸ Eda BEKTAŞ, "Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sisteminde Yasama-Yürütme İlişkisi ve Bu Sistemin Türkiye Demokrasisine Etkileri", (*Yasama Dergisi*, cilt: 39, sayı: 199-218, 2019), s. 214.

olarak seçime sekiz parti katılmıştır. Adalet ve Kalkınma Partisi 295 milletvekili ile iktidarın sahibi olurken ana muhalefet partisi 146 milletvekili ile Cumhuriyet Halk Partisi olmuştur.¹⁰⁹ Cumhurbaşkanı seçimine ise Recep Tayyip Erdoğan, Muharrem İnce, Meral Akşener, Temel Karamollaoğlu, Selahattin Demirtaş ve Doğu Perinçek olmak üzere altı isimden oluşmaktadır. Erdoğan geçerli oyların salt çoğunluğunu alarak Cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminin ilk Cumhurbaşkanı olmuştur.¹¹⁰

2.4. Meclisin Denetleme Yetkisi

Meclisin en önemli görevlerinden birisi yürütme erkini denetlemektir. Meclis soruşturması ve gensoru meclisin denetim yollarını oluşturmaktadır. Gensoru ve meclis soruşturması 2017 yılında meydana gelen Anayasa değişikliğinden en çok etkilenen kısımlar olmuştur.¹¹¹

Meclis araştırması, devlet sırları ve ticari sırlar hariç bir sorunun nedenlerini inceleyecek derecede bilgi edinmek için yapılan araştırma şeklidir. Araştırmaya yönelik yeterli kanıtın olması halinde siyasi parti gruplarının ya da en az yirmi milletvekilinin başvurusu ile araştırma önergesi verilebilmektedir. Meclis araştırması Meclis Başkanı'nın teklifi, Genel Kurul'un tespitiyle sayısı belirlenecek özel bir komisyon tarafından yürütülmektedir. Ayrıca komisyon gerekli görürse uzman görüşlerine de başvurabilmektedir. Araştırma üç ay içerisinde tamamlanmazsa komisyona bir aylık ek süre verilmektedir. Komisyon raporunu meclise sunduktan sonra rapor Genel Kurul'da görüşülmektedir. Raporun hukuki bağlayıcılığı olmasa da ilgili kurum, kuruluş veya kişilerin raporu dikkate alması gerekmektedir.¹¹²

Meclis soruşturması 2017 Anayasa değişikliğinden en çok etkilenen işlevlerden biri olmuştur. Bu sebeple yapılan değişikliğin daha iyi anlatılması adına karşılaştırmalı bir şekilde ele alınması gerekmektedir. Parlamenter hükümet sisteminde meclis soruşturması başbakanın veya bakanların görevleriyle ilgili cezai sorumluluklarının

¹⁰⁹ 27. Dönem Milletvekilleri Sandalye Dağılımı. Türkiye Büyük Millet Meclisi, Erişim: 17.03.2023.

¹¹⁰ Sandık Sonuçları ve Tutanaklar, Cumhurbaşkanı ve 27. Dönem Milletvekili Genel Seçimi (24/06/2018) Sonuçları. T.C. Yüksek Seçim Kurulu, Erişim: 17.03.2023.

¹¹¹ ANAYURT, 2020, s. 165.

¹¹² USLU, 2017, s. 197-198.

gündeme gelmesi ile başlamıştır. Cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminde ise Cumhurbaşkanı yardımcılarının ve bakanların görevleriyle ilgili cezai sorumluluklarının gündeme gelmesi ile soruşturma açılmaktadır. Parlamenter hükümet sisteminde meclis üye tamsayısının en az onda biri ile önerge hazırlanmaktadır. Cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminde ise meclis üye tamsayısının salt çoğunluğu ile önerge hazırlanmaktadır. Genel Kurul'a sunulan önerge bir ay içerisinde görüşülüp karara bağlanmaktadır. Soruşturma açılmasına karar verildiği takdirde 15 kişiden oluşan bir komisyon kurulmaktadır. Parlamenter hükümet sisteminde Komisyon iki ay içerisinde raporunu meclise sunması gerekmektedir. Ek süreye ihtiyaç duyduğu takdirde ise 2 aylık ek süre verilmektedir. Cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminde verilen ek süre 1 ay olarak belirlenmiştir. Parlamenter hükümet sisteminde raporun sonucuna göre Genel Kurul üye tamsayısının salt çoğunluğu ile Yüce Divan'a sevk kararı almaktadır. Cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminde ise karar üye tamsayısının üçte iki çoğunluğu ile alınmaktadır.¹¹³ Yüce Divan yargılamayı üç ay içinde tamamlaması gerekmektedir. Ek süreye ihtiyaç duyduğu takdirde bir kereye mahsus olmak üzere üç aylık ek süre verilmektedir. Yüce Divan, Cumhurbaşkanı yardımcısı veya bakan hakkında mahkumiyet kararı verirse Cumhurbaşkanı yardımcısı veya bakanın görevi sona ermektedir. Cezası infaz edilmektedir. Soruşturma yetkili kişilerin görevleri sona erse dahi yapılabilmektedir.¹¹⁴

Parlamenter hükümet sisteminde yer alan gensoru, diğer adıyla güvenoyu meclisin Bakanlar Kurulu karşısında sahip olduğu en güçlü siyasi denetim yolunu oluşturmaktadır. Bakanlar Kurulu milletvekilleri ya da milletvekili seçilme yeterliliğine sahip kişiler arasından başbakanın seçtiği kişilerden oluştuğu için meclis, kurulan hükümete karşı güvenip güvenmediğini oylama yoluyla göstermektedir. Güvenoyu alamayan, alsa dahi iktidarda olduğu süre zarfında güvensizlik oyu alan hükümet görevine devam edememektedir. Siyasi parti grubu veya en az yirmi milletvekilinin imzası ile verilen gensoru önergesinin gündeme alınıp alınamayacağı 10 gün içerisinde belirlenmektedir. Görüşmeler sonucunda meclisin salt çoğunluğu

¹¹³ TUNÇ / BİLİR / YAVUZ, 2015, s. 191 ve GÖZLER, *Türk Anayasa Hukukuna Giriş*, 2018, s. 181.

¹¹⁴ Gökhan DÖNMEZ, "2017 Anayasa Değişiklikleri Çerçevesinde Türkiye'de Meclis Soruşturması", *(Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, cilt: 25, sayı: 42, 2020)*, s. 46-60.

Bakanlar Kuruluna olan güvenini kaybetmişse ve meclis bu durumu kabul etmişse hükümet düşmüş sayılmaktadır.¹¹⁵

2.5. Seçimlerin Yenilenmesi

Demokrasinin uygulandığı ülkelerde yöneticiler halk tarafından seçilmektedir. Seçimlerin adaletli ve problemsiz bir şekilde yürütülebilmesi için belirli ilkeler esas alınmaktadır. Bu ilkelerden ilki, serbest oy ilkesidir. Serbest oy ilkesi, farklı görüşlere sahip partilerin iktidar yarışına girebilmelerine olanak sağlamaktadır. Ayrıca bu ilke vatandaşın baskıya, zorlamaya veya tehdide maruz kalmadan istediği partiye oy verebilmesi adına çok önemli olmaktadır. Bunun için oylar kapalı bir ortamda gizli bir şekilde verilmektedir. Genel oy ilkesi gereğince din, dil, ırk, cinsiyet ayırt etmeksizin Türk vatandaşı olan, 18 yaşını dolduran, seçmen kütüğüne kayıtlı, kamu hizmetlerinde yasaklı olmayan herkes oy kullanma hakkına sahiptir ve herkesin oyu bir oy sayılmaktadır. Bu durum da eşit oy ilkesini ifade etmektedir.¹¹⁶ Seçimler, genel seçimler ve ara seçimler olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Seçim takvimi meclis üyelerinin seçim tutanaklarını Yüksek Seçim Kurulu'na (YSK) vermeleri sonucunda YSK'nın tutanağı kabul edip Resmi Gazete'de yayınlanması ile başlamaktadır. YSK, seçimlerin genel yönetimini ve denetimi yapan, seçimlerin düzenini sağlayan, seçim sürecini ve sonrasını yönlendiren, seçimlerle ilgili yolsuzluk, şikayet ve itirazları inceleyip kesin karara bağlayan mercidir.¹¹⁷

1982 Anayasası'nın ilk haline göre seçimler, dört yılda bir yapılmaktadır. Ancak meclis erken seçim kararı alırsa, Bakanlar Kurulu kurulamazsa ya da Bakanlar Kurulu'na güvensizlik oyu verilirse erken seçime gidilebilmektedir. 2017 yılında meydana gelen Anayasa değişikliği ile seçimlerin 5 yılda bir yapılmasına ve milletvekili seçimi ile Cumhurbaşkanı seçiminin bir arada olmasına karar verilmiştir. Cumhurbaşkanının partili olması, Cumhurbaşkanı seçen parti ya da partilerin mecliste çoğunlukta olması nedeniyle yasama ve yürütme erkinde çatışma olmaması adına önemli bir durum olmaktadır. Bu sebeple milletvekili seçimi ile Cumhurbaşkanı

¹¹⁵ TUNÇ / BİLİR / YAVUZ, 2015, s. 195-197.

¹¹⁶ KARATEPE, 2015, s. 187-193.

¹¹⁷ USLU, 2017, s. 134.

seçiminin bir arada yapılması önem arz etmektedir. Bu durumun istisnalarından biri salt çoğunluğun sağlanamayıp, Cumhurbaşkanı seçiminin ikinci tura kalması nedeniyle seçimlerinin yenilenmesidir. İkinci durumu ise seçimlere bir yıldan fazla zaman kala Cumhurbaşkanlığı makamının boşalmasıdır.¹¹⁸

Bazı durumlarda seçimler 5 yıllık süre dolmadan da yapılabilmektedir. Bu durumun ilk koşulu meclisin erken seçim kararı almasıdır. Ancak meclis erken seçim kararı alarak kendi varlığına son vermiş olmaktadır. Meclis seçimi ile Cumhurbaşkanı seçimi bir arada yapıldığı için meclisin kendini feshetmesi demek Cumhurbaşkanının görevine de son vermesi demektir. Oldukça ciddi olan bu kararı verebilmek için meclisin beşte üç çoğunlukla karar alması gerekmektedir. Meclise verilen bu yetki direk olarak Cumhurbaşkanıya da etkilemektedir. Seçimlerden 3 ay sonra veya seçimlere 5 ay kalması haricinde Cumhurbaşkanı da seçimleri yenileme kararı alabilmektedir. Cumhurbaşkanının tek taraflı yetkisi olan seçimleri yenileme kararı kendi takdirine bağlı siyasi bir karar olmaktadır. Bu yetkinin keyfi kullanımını engellemek adına seçimleri yenileyen Cumhurbaşkanının kendi görev süresinin de sona ereceği belirtilmiştir. Son olarak genel seçimlere 1 yıldan az bir zaman kala Cumhurbaşkanı makamı boşalırsa 45 gün içinde Cumhurbaşkanı seçimi ile meclis seçimi bir arada yapılması gerekmektedir. Bu süre zarfında Cumhurbaşkanı makamına Cumhurbaşkanı yardımcısı vekalet etmektedir. Ancak seçimlere bir yıldan fazla zaman varsa 45 gün içinde sadece Cumhurbaşkanı seçimi yapılmakta ve genel seçimler olana kadar seçilen Cumhurbaşkanı göreve devam etmektedir. Kural gereği bir kişi en fazla iki kere Cumhurbaşkanı seçilebilmekte ancak genel seçimlere bir yıldan fazla zaman kala seçilen Cumhurbaşkanı için bu süre dönemden sayılmamaktadır. Ayrıca ülkede savaş durumu olması halinde meclis seçimleri 1 yıl erteleyebilme hakkına sahip olmaktadır.¹¹⁹

Yasama dönemi içerisinde ölüm, istifa gibi sebeplerden dolayı meclis üye sayısında yüzde 5 oranında bir azalma yaşanırsa bir kereye mahsus olmak üzere ara seçimlere gidilmektedir. Sadece bir ilde ya da seçim çevresinde yüzde 5 oranında bir azalma olursa ara seçim yapma takdiri meclise bırakılmışken bir ilde ya da seçim

¹¹⁸ GÖZLER, *Türk Anayasa Hukukuna Giriş*, 2018, s. 129-133.

¹¹⁹ Bülent TANÖR / Necmi YÜZBAŞIOĞLU, *1982 Anayasasına Göre Türk Anayasa Hukuku*, (İstanbul: Beta Basın Yayın, 2016), s. 241-244 ve 290.

çevresinde üye sayılarının tamamında boşalma olması durumunda boşalmanın olduğu 90. günden sonraki ilk pazar seçim yapılması gerekmektedir.¹²⁰

2.6. Bütçe Kanunu

Özel bütçeye sahip Kamu İktisadi Teşebbüsleri hariç tüm kamu tüzel kişilerinin harcamaları yıllık bütçe ile belirlenmektedir. En büyük kamu tüzel kişisi olan devlet bütçenin hazırlanmasında, kontrolünde ve uygulanmasında yetkili mercidir.¹²¹ Böylece meclis, Bütçe Kanunu ile kamu harcamalarına izin vermektedir. Özel bir niteliği olan bu kanunun yapım ve yönetiminin etkinliğini ve verimliliğini yakından takip etmek amacıyla 2017 yılında Cumhurbaşkanlığına bağlı Strateji ve Bütçe Başkanlığı kurulmuştur.¹²²

Parlamente hükümet sisteminde bütçe dönemi Eylül ayının ilk haftası bitene kadar Hazine ve Maliye Bakanlığı tarafından hazırlanan orta vadeli programının Resmi Gazete’de yayınlanması ile başlamaktadır. Cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminde bütçe dönemi Cumhurbaşkanının en geç Eylül ayının ilk haftası bitene kadar Maliye Bakanlığı ve Strateji Bütçe Başkanlığı’nın ortak hazırladığı Yeni Ekonomi Programı’nın Resmi Gazete’de yayınlanması ile başlamaktadır. Bütçe Kanunu parlamente hükümet sisteminde Bakanlar Kurulu tarafından hazırlanmakta ve Bakanlar Kurulu adına Maliye Bakanı meclise sunmaktadır. Cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminde ise Cumhurbaşkanı tarafından hazırlanan Bütçe Kanun Teklifi mali yılbaşından 75 gün önce meclise sunulmaktadır. Meclise sunulan Bütçe Kanun Teklifi, Plan ve Bütçe Komisyonuna gönderilmektedir. Komisyon, Bütçe Kanun Teklifini 55 gün içinde Genel Kurul’da görüşüp mali yılbaşına kadar karara bağlamak zorundadır.¹²³

Parlamente hükümet sisteminde Bütçe Kanunu’nun belirlenen sürede yürürlüğe girmediği hallerde hükümet güvensizlik oyu olarak düşmektedir.

¹²⁰ ANAYURT, 2020, s. 206.

¹²¹ USLU, 2017, s. 205.

¹²² TANÖR / YÜZBAŞIOĞLU, 2016, s. 265-266.

¹²³ Abdulkerim ÇALIŞKAN / Pınar Bengi KAYA / Merve MALAK, “Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sisteminin Bütçe Sürecine Etkisi”, (*Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, cilt: 22, sayı: 3, 2020), s. 10-16.

Cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminde ise Cumhurbaşkanı bir yıllık bütçe yapmakla yükümlü tutulmuştur. Bütçenin kabul edilmediği durumlar için alternatif yollar geliştirilmiştir. Bu yollardan ilki geçmiş yılın bütçesi göz önüne alınarak geçici bütçe kanunu çıkarmaktır. Diğeri ise yeni bütçe kanunu kabul edilinceye kadar bir önceki yılın bütçesinin yeniden değerlendirilme oranına göre arttırılarak uygulanmasıdır. Yeni Bütçe Kanunu bütçeye mali yük getirecek ise giderleri karşılayacak mali kaynak gösterilmek zorundadır. Bütçe Kanunu da diğer kanunlar gibi Anayasa Mahkemesinin yargısal denetimine tabidir.¹²⁴ Bütçe kanununu kabul eden meclis, bütçenin uygulanışını ve harcamaların bütçeye uygunluğunu denetlemekle yükümlüdür. Bütçenin uygulanışı üzerindeki denetim Kesin Hesap Kanunu ile yapılmaktadır. Cumhurbaşkanı tarafından hazırlanan Kesin Hesap Kanun teklifi bütçenin kabulünden en geç 6 ay önce meclise sunulmaktadır. Meclis Kesin Hesap Kanun teklifini Bütçe Kanunu ile birlikte görüşüp karara bağlamaktadır. Kesin Hesap Kanun teklifinin bütçeye uygunluğunun denetimini meclis adına Sayıştay yapmaktadır. Sayıştay genel uygunluk bildirimini Kesin Hesap Kanun Teklifi verildikten 75 gün içinde meclise sunmak zorundadır.¹²⁵

2.7. Tüzük Çıkarma Yetkisinin Sona Ermesi

Parlamentar hükümet sisteminde Bakanlar Kurulu kanunların uygulanmasını göstermek veya emrettiği işleri belirtmek adına tüzük çıkarmakla görevlendirilmiştir. Kanunların uygulanmasıyla yükümlü olan tüzüklerin çıkarılması Bakanlar Kurulunun takdirine bırakılmıştır.¹²⁶ Buradaki temel şart konunun kanunla düzenlenmiş olmasıdır. Kanunla düzenlenmeyen bir konu hakkında tüzük çıkarılamamaktadır. Ayrıca çıkarılan tüzük Anayasaya ve kanunlara aykırı olamamaktadır.¹²⁷

Tüzükler, Cumhurbaşkanı tarafından imzalanmakta ve kanunlar gibi Resmi Gazete’de yayımlanmaktadır. Belirli bir yayım tarihi belirtilmemişse yayımlandığı

¹²⁴ TANÖR / YÜZBAŞIOĞLU, s. 266.

¹²⁵ İsmail YÜKSEL, “6771 sayılı Anayasa Değişikliği Kanunu’nun Ardından Kanun Yapma Yöntemi”, *(Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi, cilt: 7, sayı: 2, 2017)*, s. 265.

¹²⁶ USLU, 2017, s. 245.

¹²⁷ Rona AYBAY, “Temmuz 2018’de Yürürlüğe Giren Anayasa Değişiklikleri ile Yazılı Hukuk Kaynaklarımıza Getirilen Değişiklikler ve Cumhurbaşkanlığı Kararnameleri Konusunda Bazı Gözlemler”, *(Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, cilt: 21, sayı: Özel Sayı, 2019)*, s. 276.

günden 45 gün sonra yürürlüğe girmesi gerekmektedir.¹²⁸ 1924 Anayasası döneminde tüzüklerin kanunlara uygunluğunun denetimini yapmakla yetkili olan merci TBMM'dir. 1961 Anayasası ile tüzüklerin denetimini yapma yetkisi ilk derece mahkemesi olarak Danıştaya verilmiştir.¹²⁹ Bu durum tüzükleri yönetmeliklerden ayıran bir unsur olmuştur. Danıştay tüzük tasarısını inceleyip iki ay içerisinde Bakanlar Kuruluna iade etmesi gerekmektedir. Danıştayın incelemesinden geçmeyen tüzük yok hükmünde sayılmaktadır. Bu konu hakkında Metin Günday, bir tüzüğün Danıştayın incelemesinden geçmeden yürürlüğe girmesi halinde yönetmelikten hiçbir farkı olmayacağını söylerken meclisin tüzük ile düzenlemesini istediği bir konu hakkında böyle bir durumun olmasının kanun koyucunun iradesine aykırı olacağını belirtmiştir.¹³⁰

2017 yılında meydana gelen anayasa değişikliği ile Bakanlar Kurulu'nun görevine son verilince tüzüklerin çıkarılmasına yönelik olan anayasanın ilgili maddesi yürürlükten kaldırılmıştır. Ancak anayasa değişikliğinden önce yürürlüğe girmiş olan tüzüklerin hukuki varlığı devam etmektedir.¹³¹

2.8.2017 Anayasa Değişikliklerinin Yasama Erki Üzerindeki Avantajları ve Dezavantajları

Meydana gelen her değişiklik kendi içerisinde avantajlar ve dezavantajlar barındırmaktadır. 2017 Anayasa değişikliği de yasama erki üzerinde bazı avantajlar ve dezavantajlar meydana getirmiştir.

Cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminde de yasama erki TBMM'ye verilmiştir. 2017 yılında yapılan referandumun 2018 yılında uygulanmaya başlaması ile yasama organında da ciddi değişimlerin yaşandığı gözlemlenmektedir. Cumhurbaşkanlığı

¹²⁸ Alptekin AKTALAY, "Bakanlar Kurulunun Düzenleyici İşlemleri ve Karar Alma Usulü", (*İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, cilt: 5, sayı: 2, 2014), s. 77.

¹²⁹ TERZİOĞLU, 2009, s. 223.

¹³⁰ GÖZLER, *Türk Anayasa Hukuku*, 2000, s. 632.

¹³¹ AYBAY, 2019, s. 280.

hükümet sistemi ile keskin kuvvetler ayrılığı amacı doğrultusunda yasama organında birtakım değişiklikler yapılmıştır.¹³²

Uyum ve istikrar bakımından parlamentonun ve devlet başkanının aynı anda göreve başlayıp aynı anda görevinin sona ermesi oldukça önem taşımaktadır. Bu sebeple yapılan düzenlemeler ile Cumhurbaşkanı seçimi ile milletvekili seçiminin aynı gün yapılmasına karar verilmiştir.¹³³ Kuzu, erklerin uyumlu bir şekilde çalışabilmeleri için başkanın yasama organından bağımsız olarak halk tarafından seçilmesinin ve meşru otorite haline gelmesinin istikrarı sağlayacağını ve erkler arasında yer alan iş birliği ve denge sisteminin erkleri rakip olmaktan çıkaracağını düşünmektedir. Erklerin faaliyetlerinin şeffaf nitelikli olması ve yönetimin devamı açısından seçimlerin birlikte yapılması önem arz etmektedir. Aynı zamanda meydana gelecek eylem ve işlemlerden makamın değil de kişilerin sorumlu olması ileride seçilecek kişileri belirleme açısından oldukça önemli olmaktadır. Bu durum kendi içerisinde bazı dezavantajlar barındırmaktadır.¹³⁴

Seçimlerin aynı gün yapılması konusunda meclisin siyasi görüşünün Cumhurbaşkanının siyasi görüşü ile doğru orantılı olmasından tereddüt edilmektedir. Siyasi görüşlerin doğru orantılı olduğu takdirde yürütme erkinin denetimi konusunda aksaklıklar meydana gelebileceği ve meclis yürütme erkinin kontrolüne girebileceği düşünülmektedir. Böyle bir durumda ise kuvvetler ayrılığı ilkesi zedelemekte, temel hak ve özgürlükler ihlal edilebilmekte ve sistemin diktatörlüğe evrilme tehlikesi ile karşı karşıya kalmasını sağlayabilmektedir.¹³⁵ Yasama ve yürütme erkinin farklı siyasi görüşe sahip olması durumunda ise erkler arasında çatışma yaşanabilmektedir. Çoşkun, çözüm olarak meclis seçimi ile Cumhurbaşkanı seçimi arasına iki yıl konulması halinde vatandaşın hem yasama hem de yürütme erkini daha etkili bir şekilde denetleyeceğini, memnuniyetsizlik durumunda yetkililerin değişmesinin kolay olacağını ve siyasi kararlar üzerinde güncel kararlar verilebileceğini vurgulamaktadır.

¹³² Mesut BAHTİYAR, “2017 Anayasa Referandumunun Sonrası Türkiye’de Parlamentonun İşlevselliği ve Yürütme Üzerindeki Denetimi”, (Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, 2023), s. 151.

¹³³ Feyza Merve SEYHAN, *Türkiye’de Uygulanan Hükümet Sistemleri ve 2017 Anayasa Değişikliği ile Benimsenen Hükümet Sistemi*, (Ankara: Adalet Yayınevi, 2019), s. 271-272.

¹³⁴ Burhan KUZU, *Her Yönü ile Başkanlık Sistemi*, (İstanbul: Babıali Kültür Yayınları, 2017), s. 98-110.

¹³⁵ SEYHAN, 2019, s. 286.

Kabaoğlu ise “bu durumun karşılıklı bağımsızlık ilkesinin ihlaline yol açacağını ve erklerin tam bağımsız olamayacağını” düşünmektedir.¹³⁶

Seçimler yenilenmesine ise hem Cumhurbaşkanının hem de meclis karar verebilmektedir. Cumhurbaşkanı bu kararı tek başına verebilirken meclis için aynı durum söz konusu değildir. Meclisin seçimleri yenileyebilmesi için beşte üç çoğunluğun onayı gerekmektedir.¹³⁷ Yüzde 10 olan seçim barajının yüzde 7 olarak belirlenmesi ile küçük partilerin de mecliste yer alması kolaylaştırmaktadır. Bu düzenleme yürütme erkinin güçlendiğini gösterirken yasama erkinde güç kaybettiğini göstermektedir. Ayrıca seçim barajındaki bu düşüş yönetimde istikrarsızlığa yol açabileceği gibi parlamentonun ömrünün kısaltacağı yönünde görüşleri de arttırmaktadır.¹³⁸

Yasama erki üzerinde meydana gelen bir diğer değişiklik ise milletvekili sayısı olmuştur. Ülkede yaşanan nüfus artışı ile orantılı olarak halkın temsilini ve yasama erkinin faaliyetlerini daha iyi bir noktaya taşıyabilmek adına milletvekili sayısında zaman zaman artışlar yapılmıştır. Bu artışlardan en sonuncusu 2017 yılında meydana gelen Anayasa değişikliği ile olmuştur. Yapılan düzenleme ile milletvekili sayısı 550’den 600’e çıkarılmıştır.¹³⁹ Milletvekili sayısında meydana gelen bu artış sıkı bir temsil ilişkisinin kurulmasını sağlamaktadır. Ancak temel sorun seçim sistemine yöneliktir. Çünkü seçmen çoğunlukla kimi vekil olarak seçtiğini bilmemekte, siyasal düşüncesinden yola çıkarak vekili seçmektedir.¹⁴⁰

Demokratikleşme yönünden atılan bir diğer adım ise milletvekili seçilme yaşının 18’e düşürülmesi olmuştur. Türkiye genç bir nüfusa sahip olduğundan dolayı gençlerin fikirlerine önem verilmesi, gençlere siyasete girme fırsatı verilmesi demokratikleşme yönünde önemli bir adım olsa da milletin temsilcilerinde aranan olgunluk ve tecrübe düzeyinin gelişmemiş olması en büyük dezavantajdır.¹⁴¹

¹³⁶ SEYHAN, 2019, s. 287-288.

¹³⁷ Uluslararası Şeffaflık Derneği, Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi Şeffaflık, Hesap Verilebilirlik, Katılımcılık, Denge ve Denetleme, 2018, s. 16.

¹³⁸ DİRDİMAN, 2013, s. 304.

¹³⁹ YILMAZ, 2012, s. 936.

¹⁴⁰ ÇOŞKUN, 2017, s. 8.

¹⁴¹ AKBULUT / DURAN, 2017, s. 156.

Milletvekili seçilme yaşında meydana gelen bu düşüş neticesinde askerlik konusunda da düzenleme yapılması şart olmuştur. Yapılan düzenleme ile milletvekili seçilen kişi askerliği herhangi bir nedenle ertelemiş ise milletvekili olduğu dönem içerisinde askeri yükümlülüğü ortadan kalkmış sayılmaktadır. Bu durum askerlikle ilişkisi olanların milletvekili olarak seçilemeyeceğinin ve askeri yapının yasama erkine dahil edilemeyeceğinin bir göstergesidir. Bu gösterge darbelerin önüne geçebilmek adına oldukça önem taşımaktadır. Aynı zamanda anayasadan sıkıyönetim uygulamasının kaldırılması da yapılan düzenlemeler ile doğru orantılı olmuştur.¹⁴²

Kanun yapma şekli parlamentonun en önemli ve işlevsel özelliği olması sebebiyle değerlendirilmesi kaçınılmaz bir husustur. Anayasada yapılan değişiklikler ile TBMM'nin kanun yapma tekniklerinde de değişimler yapılmıştır. Bilindiği üzere parlamenter sistemlerde Bakanlar Kurulunun parlamentoya kanun teklifi sunma yetkisi bulunmaktadır. Ancak Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi'nde hedeflenen keskin kuvvetler ayrılığı doğrultusunda yürütmeyi temsil eden Cumhurbaşkanına böyle bir yetki tanınmamıştır. Kanun teklifi kapsamında Cumhurbaşkanı yalnızca Bütçe Kanunu teklifinin TBMM'ye sunulması hususunda söz sahibi olabilmektedir.¹⁴³ Bütçe Kanunu istisnai bir kanun olarak değerlendirildiğinde hiçbir erk Anayasadan ya da kanunlardan aldığı yetkiyi başka bir erke devredemez. Yürütme erkinin kanun teklifi sunma yetkisinin son bulmuş olması yasama yetkisinin devredilmezliği ilkesinin ihlaline son vermiştir ve kuvvetler ayrılığı açısından yerinde bir uygulama olmuştur.¹⁴⁴

Veto yetkisi; 2017 sonran gerçekleştirilen düzenlemeler uyarınca Cumhurbaşkanı tarafından veto edilen kanun TBMM'ne geri gönderilir. TBMM'ne geri gönderilen kanunun, TBMM'nin salt çoğunluğu ile oylandığı durumlarda kanun yasalaşabilmektedir. Bu hususların yanı sıra Cumhurbaşkanının, TBMM tarafından yasalaştırılan kanunları şekil ve esas bakımından anayasaya aykırı oldukları gerekçesi ile Anayasa Mahkemesine iptal davası açma yetkisi bulunmaktadır. Veto yetkisi, doğrudan halka karşı sorumluluğu olan Cumhurbaşkanının halkın taleplerine yönelik

¹⁴² YAVUZ, 2020, s. 30-31.

¹⁴³ TBMM Kanunlar ve Kararlar Başkanlığı. Yeni Sisteme Göre Yasama El Kitabı. Ankara: TBMM Basın, Yayın ve Halkla İlişkiler Başkanlığı Basımevi, 2018, s. 41-45.

¹⁴⁴ Bayram DOĞAN, "Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sisteminde Cumhurbaşkanlığı Kararnamelerinin Yasama Yetkisinin Devredilmezliği İlkesi Bağlamında Değerlendirilmesi", (*Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, cilt: 28, sayı: 28, 2020), s. 997.

tasarı ve planlarını uygulayabilmesi açısından önem taşımaktadır. Böylece ihtiyaçlara uygun yasalar çıkarmak adına meclis daha işlevsel hale gelebilir.¹⁴⁵

¹⁴⁵ Savaş DEMİRCİ, “*Yasama-Yürütme ve Yargı Ekseninde Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi*”, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, 2018), s. 97.

3. 2017 ANAYASA DEĞİŞİKLİKLERİNİN YÜRÜTME ERKİ ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

2017 yılında yapılan Anayasa değişikliği ile yürütme erki üzerinde köklü değişiklikler yapılmıştır. Özellikle hükümet sisteminin değişmesi ile yürütme erki düalist yapıdan monist yapıya geçmiştir. Bakanlar Kurulu yerini kabine sistemine bırakmıştır. Kanun hükmünde kararnameler kaldırılarak Cumhurbaşkanlığı kararnameleri daha etkin ve kullanışlı hale getirilmiştir.

3.1. Bakanlar Kurulunun Kaldırılması

Parlamenter hükümet sisteminde yürütme erki Cumhurbaşkanı ve Bakanlar Kurulu olmak üzere ikili bir yapıya sahiptir. Bakanlar Kurulu, başbakan ve bakanlardan oluşmaktadır. Kuvvetler ayrılığı ilkesi yumuşak bir şekilde uygulandığı için başbakanın meclis üyeleri arasından seçilmesi gerekmektedir ancak bakanların meclis üyeleri arasından seçilme zorunluluğu bulunmamaktadır. Başbakan, Cumhurbaşkanı tarafından meclis üyeleri içerisinde yani milletvekilleri içerisinde atanabilmektedir. Bakanlar ise ya milletvekilleri içerisinde ya da milletvekili seçilme yeterliliğine sahip olan kişiler arasından başbakan tarafından seçilmektedir.¹⁴⁶ Bakanlar her ne kadar başbakan tarafından seçilseler de Cumhurbaşkanı tarafından atanmaktadırlar. Parlamenter hükümet sisteminde Cumhurbaşkanının siyasi bir sorumluluğu olmadığı için başbakanın önerisi olmadan bakanları atama veya bakanların görevine son verme işlemi yapması mümkün değildir. Parlamenter hükümet sisteminde Cumhurbaşkanı sadece hukuka uygunluk açısından bir değerlendirme yapabilmektedir.¹⁴⁷

Bakanlar Kurulu iş birliği içerisinde ortak çalışan bir kuruldur. Kurulun olağan başkanı, başbakan olduğu için uyumunu ve iş birliğini sağlama görevi başbakana aittir.¹⁴⁸ Cumhurbaşkanı ise gerekliliği gördüğü takdirde Bakanlar Kurulu'na başkanlık

¹⁴⁶ Faruk BİLİR, "1982 Anayasası'nda Bakanlar Kurulu", *(Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, cilt: 7, sayı: 1-2, 1999)*, s. 243-250.

¹⁴⁷ TUNÇ / BİLİR / YAVUZ, 2015, s. 244.

¹⁴⁸ TERZİOĞLU, 2009, s. 254-255.

etmekle veya Bakanlar Kurulunu başkanlığı altında toplantıya çağırarak yetkilidir.¹⁴⁹ Toplantıların organizasyonunu Bakanlar Kurulu Sekreterliği yürütmektedir. Başbakanın toplantıya katılmadığı zamanlarda toplantı başbakan yardımcısı başkanlığında gerçekleştirilmektedir.¹⁵⁰ Gündemi başbakan belirlemektedir. Başbakan haftada bir kez Bakanlar Kurulu'nu toplantıya çağırılmaktadır. Bakanların görüşlerini kamuoyundan veya medyadan tepki alacağını düşünmeden açık bir şekilde sunmaları için toplantı, bütün bakanların katılımıyla gizli olarak yapılmaktadır. Genel siyasetin yürütülmesinde her bakanın sorumluluğu bulunduğu için kararlar oybirliği ile alınmaktadır.¹⁵¹

Bakanlar Kurulunun temel görevi ülkenin genel siyasetine yönelik olduğu için anayasaya ve kanunlara aykırı olmadıkça yürütme alanında düzenlemeler yapabilmektedirler. Yani Bakanlar Kurulu kararname, tüzük ve yönetmelik çıkarabilmekte, kanun tasarısı hazırlayabilmekte, olağanüstü hal ve sıkıyönetim ilan edebilmektedirler. Ayrıca milli güvenliği sağlamakla, silahlı kuvvetleri yurt savunmasına hazırlamakla, Genelkurmay Başkanı'nı seçmekle, Kamu İktisadi Teşebbüsü kurmakla, Diyanet İşleri Başkanını ve Radyo Televizyon Üst Kurumu (RTÜK) Genel Müdürünü, Yüksek Öğrenim Kuruluna üyelerini, BDDK, SPK, Rekabet Kurumu, Kamu İhale Kurumu, Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu başkan ve üyelerini atamakla görevlidir.¹⁵²

2017 yılında yapılan Anayasa değişikliği ile Cumhurbaşkanlığı hükümet sistemine geçilmiştir. Artık yürütme erki sadece Cumhurbaşkanından oluşmaktadır. Başbakanlık ve Bakanlar Kurulu yerini Cumhurbaşkanı önderliğindeki kabine sistemine bırakmıştır. Cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminin ilk kabinesi Tablo 2'de gösterilmiştir.¹⁵³

Tablo 2: Cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminin ilk kabinesi

¹⁴⁹ Bülent YAVUZ / M. Savaş BAYINDIR, "Cumhurbaşkanının Bakanlar Kuruluna Başkanlık Etmesi Tartışmaları ve Sistem Arayışı", (*Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, cilt: 18, sayı: 3-4, 2014), s. 443.

¹⁵⁰ AKTALAY, 2014, s. 93.

¹⁵¹ AKTALAY, 2014, s. 94.

¹⁵² USLU, 2017, s. 158.

¹⁵³ 10 Temmuz 2018 Tarihli ve 30474 Sayılı Resmî Gazete. Resmi Gazete, 10.07.2018.

BAKANLIKLAR
Adalet Bakanı
Milli Savunma Bakanı
İçişleri Bakanı
Dışişleri Bakanı
Milli Eğitim Bakanı
Sağlık Bakanı
Ticaret Bakanı
Çevre ve Şehircilik Bakanı
Kültür ve Turizm Bakanı
Çalışma, Sosyal Hizmetler ve Aile Bakanı
Ulaştırma ve Alt Yapı Bakanı
Gençlik ve Spor Bakanı
Sanayi ve Teknoloji Bakanı
Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı
Tarım ve Orman Bakanı
Hazine ve Maliye Bakanlığı

Parlamentar hükümet sisteminde bakanlıkların kurulması, kaldırılması, görevleri ve yetkileri, teşkilat yapısı, merkez ve taşra teşkilatlarının kurulması kanunla yapılmaktadır. Cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminde ilgili düzenlemelerin Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile yapılmasına karar verilmiştir. Mesela Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı 2021 yılında Cumhurbaşkanlığı kararnamesi ile Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı ile Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı olmak üzere ikiye ayrılmıştır.¹⁵⁴

Bakanlar doğrudan cumhurbaşkanı tarafından atandığı için sadece cumhurbaşkanına karşı sorumlu olmaktadır. Aynı zamanda bu sistemde kuvvetler ayrılığı ilkesi sert bir şekilde uygulandığından dolayı yürütme erki içerisinde yer alan

¹⁵⁴ Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı ile Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığının Kurulması ile Kamu Personel İşlemlerinin Yürütülmesine İlişkin Bazı Cumhurbaşkanlığı Kararnamelerinde Değişiklik Yapılmasına Dair Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi. Resmi Gazete, 21.04.2021.

bir kişi aynı anda yasama erkinde yer alamamaktadır. Yani bakanlar meclis üyeleri arasından seçilememekte, seçilseler dahi milletvekilliği görevinden istifa etmek durumunda kalmaktadırlar. Mesela 2018 yılında yapılan genel seçimlerde Abdülhamit Gül, Berat Albayrak, Mevlüt Çavuşoğlu ve Süleyman Soylu milletvekili olarak seçilmişlerdir ancak bakan olarak atamalarının gerçekleşmesinin ardından milletvekilliği görevinden istifa etmişlerdir.¹⁵⁵ Bakanlar, milletvekilleri arasından atanmasalar bile milletvekili seçilme şartlarına uygun olmaları gerekmektedir. Çünkü bu kişiler meclisin önünde yemin etmektedirler. Milletvekilleri ile aynı kurallara tabi olmaktadır.¹⁵⁶

3.2. KHK Çıkarma Yetkisinin Kaldırılması

1961 Anayasasının 1971 değişikliği ile Türk hukuk sistemine dahil olan kanun hükmünde kararnameler meclisin verdiği yetkiye dayanarak Bakanlar Kurulu tarafından çıkarılan işlemlerdir. Meclisin, Bakanlar Kurulu'na yetki vermesi çıkarılacak kararnamenin amacını, içeriğini, süresini belirten bir kanunla mümkün olmaktadır.¹⁵⁷ Ancak bu durumlar olağan dönemde çıkarılan kanun hükmünde kararnameler için geçerlidir. Olağanüstü hal ve sıkıyönetim dönemlerinde çıkarılan kanun hükmünde kararnameler için meclisin yetki vermesine gerek yoktur. Çünkü Bakanlar Kurulu'na olağanüstü hal ve sıkıyönetim döneminde kararname çıkarma yetkisi bizzat anayasa tarafından verilmiştir.¹⁵⁸

Meclisin, Bakanlar Kurulu'na verdiği yetki sınırsız değildir. Kanun hükmünde kararnameler ile temel haklar, kişi hakları, siyasal haklar ve bütçe üzerinde herhangi bir değişiklik yapılamamaktadır.¹⁵⁹ Meclis, sadece çıkarılan kanun hükmünde kararnameyi onaylayabilmekte, değiştirebilmekte veya reddedebilmektedir. Kararnamenin kabulü için ekstra oylama yapılması şart değildir. Ancak meclis

¹⁵⁵ Dört Bakan Milletvekilliğinden İstifa Etti. Anadolu Ajansı, Erişim: 16.06.2023.

¹⁵⁶ USLU, 2017, s. 159.

¹⁵⁷ Günal SEYİT, "Kanun Hükmünde Kararname Kurumunun Türk Anayasa Hukukuna Girişi", (*Yasama Dergisi*, cilt: 0, sayı: 15-16, 2010), s. 66-67.

¹⁵⁸ TUNÇ / BİLİR / YAVUZ, 2015, s. 280.

¹⁵⁹ Turgut TAN, "Türk Hukukunda Kanun Hükmünde Kararname Uygulaması ve Sorunlar", (*Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, cilt: 50, sayı: 1, 1995), s. 337.

kararnameyi reddederse kararname kendiliğinden yürürlükten kalkmaktadır.¹⁶⁰ Mecliste oylamaya tabi tutulan kararname meclis tarafından kabul edildiği takdirde kanun niteliği taşımaya başlamaktadır.¹⁶¹ Kanun hükmünde kararnamelerin şekil ve esas yönünden yargısal denetimini Anayasa Mahkemesi yapmaktadır. Her ne kadar anayasada bizzat yer almasa da Anayasa Mahkemesi çıkarılan kararnamelerin kısa süreli olmasını, önemli ve zaruri konular hakkında olmasını tercih edilmektedir. Aksi halde anayasaya aykırı görülmektedir.¹⁶²

Yasama yetkisinin devredilmezliği ilkesinin bir istisnası olan kararnameler parlamenter hükümet sisteminde yürütme erkinin düalist yapıda olmasından dolayı Cumhurbaşkanının imzasını da içermesi gerekmektedir. Cumhurbaşkanı, çıkarılan kanun hükmünde kararnameyi bir kereye mahsus olmak üzere Bakanlar Kuruluna geri gönderebilmektedir. Gönderilen kararname aynen kabul edildiği takdirde Cumhurbaşkanı imzalamak zorunda olmaktadır.¹⁶³

İlk kez 1982 Anayasası ile düzenlenen olağanüstü hal kanun hükmünde kararnameleri yetkisini bizzat anayasadan aldığından dolayı idarenin kanuniliği ilkesinin bir istisnası olmuştur. İdarenin temel amacı kamu yararı olduğu için idarenin kuruluş ve faaliyetleri de kanuna dayanmalıdır.¹⁶⁴ Bu istisnanın temel sebebi, olağanüstü hal dönemlerinde devletin olağan dönem kuralları ile önüne geçemeyecek derecede tehlikeye maruz kalmasıdır. Bu tehlikeyi ortadan kaldırmak ve devletin zarar görmesini engellemek adına demokratik düzene istisna konulmuştur.¹⁶⁵ Olağanüstü hal döneminde Cumhurbaşkanı başkanlığında toplanan Bakanlar Kurulunun çıkardığı kanun hükmünde kararnameler olağanüstü hal ve sıkıyönetimin gerekli kıldığı konuları kapsamı gerekmektedir. Onun dışında herhangi bir konu sınırlaması

¹⁶⁰ USLU, 2017, s. 243-244.

¹⁶¹ Onur KARAHANOGULLARI, “Kanun Hükmünde Kararname Çıkarma Yetkisi”, (*Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, cilt: 52, sayı: 1, 1997*), s. 388.

¹⁶² GÖZÜBÜYÜK, 2013, s. 218.

¹⁶³ Mustafa AVCI, “Türkiye’de Olağan Dönem Kanun Hükmünde Kararnameleri ile İlgili Bazı Sorunlara İlişkin Değerlendirmeler”, (*Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, cilt: 16, sayı: 1, 2012*), s. 45-50.

¹⁶⁴ Ender Ethem ATAY, *İdare Hukuku*, (Ankara: Seçkin Yayınları, 2019) s. 100.

¹⁶⁵ Mithat KONUK, “Olağanüstü Hal kapsamında yayımlanan Kanun Hükmünde Kararnamelerin Özellikleri”, (*Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, cilt: 65, sayı: 4, 2016*), s. 2181.

bulunmamaktadır. Olağanüstü hal ve sıkıyönetim dönemlerinde Cumhurbaşkanı yürütmenin sorumsuz kanadı olmaktan çıktığı için Bakanlar Kurulu, kararname çıkarma yetkisini Cumhurbaşkanı ile paylaşmak zorundadır. Bu sebeple Bakanlar Kurulu olağanüstü hal ve sıkıyönetim dönemlerinde tek başına kararname çıkaramamaktadır.¹⁶⁶ Çıkarılan kararname, Resmi Gazete’de yayınlandığı gün meclisin onayına sunulmaktadır. Meclis onaylamaz ise kararname kendiliğinden yürürlükten kalkmaktadır. Yargısal denetim sadece olağanüstü hal ve sıkıyönetimin gerekli kıldığı bir konuyu içerip içermediği yönünde olabilmektedir. Onun dışında Anayasa Mahkemesine dava açılmamaktadır.¹⁶⁷ Olağanüstü hal ve sıkıyönetim halleri geçici nitelikte olsa da çıkarılan kararnamelerin yargısal denetimin olmaması yürütme erkini yasama erkinin üstünde bir konuma çıkartmaktadır.¹⁶⁸

2017 yılında meydana gelen anayasa değişikliği ile kanun hükmünde kararnameler kaldırılarak Cumhurbaşkanlığı kararnameleri daha etkin ve kullanışlı hale getirilmiştir. Bu iki kararnamenin hem benzer hem farklı yönleri bulunmaktadır. Benzerlik olarak kanun hükmünde kararnameler, Cumhurbaşkanlığı kararnamesi gibi düzenleyici işlem kategorisinde yer almakta, normlar hiyerarşisinde kanunun altında olup sadece kanunlarla düzenlenebilen temel hak ve hürriyetler gibi konuları düzenleyememekte ve yargısal denetimini Anayasa Mahkemesi yapmaktadır.¹⁶⁹ Farklılık olarak; kanun hükmünde kararnamelerin çıkarılabilmesi için meclisin Bakanlar Kurulu’na izin vermesi gerekmektedir. Cumhurbaşkanlığı kararnamesi ise kaynağını doğrudan anayasadan almaktadır ve hiçbir merciden yetki almasına gerek yoktur. Ayrıca kanun hükmünde kararnameler meclis onayına sunulurken Cumhurbaşkanlığı kararnamesi meclis onayına sunulmamaktadır.¹⁷⁰

Olağanüstü hal dönemlerinde çıkarılan kanun hükmünde kararname ile Cumhurbaşkanlığı kararnamesi de benzerlikler ve farklılıklar içermektedir. Benzerlik

¹⁶⁶ ERDOĞAN, 2018, s. 187.

¹⁶⁷ Osman CAN / Duygu ŞİMŞEK AKTAŞ, “Olağanüstü Hal Dönemi Kanun Hükmünde Kararnamelerin Yargısal Denetimi Üzerine”, (*Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, cilt: 23, sayı: 1, 2017), s. 15-27.

¹⁶⁸ ERDOĞAN, 2018, s. 187.

¹⁶⁹ Yasin SÖYLER, *Yeni Başkanlık Sisteminde Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi*, (Ankara: Seçkin Kitapevi, 2018), s. 177.

¹⁷⁰ ATAR, 2021, s. 277.

olarak iki kararname de olağanüstü halin gerekli kıldığı durumlarda, olağanüstü halin ilan edildiği yerlerde ve olağanüstü hal süresince çıkarılabilmektedir. Kanun hükmünde oldukları için anayasada sadece kanunla düzenlenmesi öngörülen temel hak ve hürriyetler gibi konuları düzenleyebilmektedirler. Yargısal deneyime tabi olmayan kararnameler Resmi Gazete’de yayınlandığı gün meclis onayına sunulmak zorundadır.¹⁷¹ Farklılık olarak ise kanun hükmünde kararnameler meclise sunulduktan sonra meclisin bu kararnameleri belirli bir süre içerisinde görüşmesi ve karara bağlaması zorunluluğuna ilişkin bir süre sınır yoktur. Cumhurbaşkanlığı kararnamesi ise üç ay içerisinde mecliste görüşülüp karara bağlanmazsa kendiliğinden yürürlükten kalkmaktadır.¹⁷²

3.3. Başbakanlığın Kaldırılması

Başbakan, Cumhurbaşkanı tarafından meclis üyeleri içerisinde yani milletvekilleri içerisinde atanmaktadır ancak esas olarak Başbakanın kim olacağına güvenoyu ile meclis karar vermektedir. Başbakanın hükümeti kurup, meclisin salt çoğunluğundan güvenoyu alması gerekmektedir. Güvensizlik oyu verildiği takdirde Başbakanın ve Bakanlar Kurulu’nun görevi sona ermektedir.¹⁷³

Başbakan, bakanları seçme ve bakanların görevlerine son verme konusunda Cumhurbaşkanı’na öneride bulunabilmektedir. Bakanlar, cumhurbaşkanı tarafından atanırlar da başbakana karşı sorumluluk taşımaktadırlar. Bakanlar Kurulu’nu kurmakla görevli olan başbakan, Bakanlar Kurulu’nun doğal başkanı konumunda olmaktadır. Bakanlar arasında iş birliğini sağlama, uyuşmazlıkları çözme, bakanların görevlerini icra ederken anayasaya ve kanunlara uygun hareket edip etmediğini gözlemlenme başbakanın görevleri arasında yer almaktadır. Milli Güvenlik Kurulu’nun üyesi olan başbakanın yönetmelik çıkarma yetkisi de bulunmaktadır.¹⁷⁴ Başbakan

¹⁷¹ GÖZLER, *İdare Hukukuna Giriş*, 2018, s. 231.

¹⁷² TUNÇ / BİLİR / YAVUZ, 2015, s. 281.

¹⁷³ Mustafa YILDIZ, “Başkanlık, Yarı Başkanlık ve Parlamenter Sistem Üzerine Bir Değerlendirme”, (*Türkiye Siyaset Bilimi Dergisi*, cilt: 1, sayı: 2, 2018), s. 98-102.

¹⁷⁴ ÖZER, 2010, s. 241.

ayrıca, kişisel eylem ve işlemlerinden sorumlu iken idari hizmetten kaynaklanan kusurlardan dolayı idare sorumlu sayılmaktadır.¹⁷⁵

2017 yılında meydana gelen anayasa değişikliği ile yürütme erkinin sadece Cumhurbaşkanı tarafından icra edilmesine karar verilmiştir.¹⁷⁶ Yapılan düzenleme ile başbakanlık makamına son verilmiştir. Türkiye Cumhuriyeti'nin son başbakanı Binali Yıldırım olmuştur.¹⁷⁷

3.4. Cumhurbaşkanı'nın Adaylığı

Devletin, idarenin ve yürütme erkinin başı olan Cumhurbaşkanı, merkezi idarenin en yüksek hiyerarşik amiridir. 2017 yılında yapılan düzenlemede Cumhurbaşkanı'nın halk oylaması ile göreve gelmesine karar verilmiştir.¹⁷⁸ Türk anayasa tarihinde halk oylaması ile göreve gelen ilk Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan olmuştur. Erdoğan, Türkiye Cumhuriyeti'nin on ikinci Cumhurbaşkanı olarak parlamenter hükümet sisteminde göreve başlamıştır.¹⁷⁹ Ayrıca Cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminin ilk Cumhurbaşkanı olarak da Recep Tayyip Erdoğan seçilmiştir.¹⁸⁰

1982 Anayasası, Cumhurbaşkanı olacak kişinin en az kırk yaşını doldurmuş olması, yükseköğrenim yapmış olması, milletvekili seçilme yeterliliğine sahip olması ve Türk vatandaşı olması koşullarını aramaktadır. Bu koşullara ek olarak parlamenter sistemde kuvvetler ayrılığı ilkesi yumuşak bir şekilde uygulandığı için meclis üyeleri arasından da Cumhurbaşkanı seçilebilmesi söz konusu olmaktadır.¹⁸¹

¹⁷⁵ BİLİR, 1999, s. 250-256.

¹⁷⁶ Fatih ÖZKUL, "1982 Anayasasında Başbakan", (*Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi*, cilt: 3, sayı: 2, 2013), s. 76-89.

¹⁷⁷ GÖZLER, *Türk Anayasa Hukukuna Giriş*, 2018, s. 287.

¹⁷⁸ Yılmaz YÖRDEM / Hakan ŞEKER, "Türkiye'nin İdari Yapısı ve Mülki İdarenin Yeri", (*Dicle Adalet Dergisi*, cilt: 2, sayı: 4, 2018), s. 13.

¹⁷⁹ Türkiye'nin İlk Seçilmiş Cumhurbaşkanı. Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı, Erişim: 16.03.2023.

¹⁸⁰ Cumhurbaşkanı Seçimi ve 27. Dönem Milletvekili Genel Seçimi. T.C. Yüksek Seçim Kurulu, Sandık Sonuçları ve Tutanaklar, Erişim: 16.03.2023.

¹⁸¹ Şenol COŞKUN / Şevki DAVUT, "Cumhurbaşkanının Seçimi, Yetkileri ve Görevleri Açısından Türkiye ve Fransa'nın Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi", (*Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi*, cilt: 0, sayı: 3, 2013), s. 192-196.

Cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminde kuvvetler ayrılığı ilkesi sert bir şekilde uygulandığı için Cumhurbaşkanı seçilen milletvekilinin meclis üyeliği sona ermek zorundadır ancak Cumhurbaşkanının parti ile ilişkisi devam edebilmektedir.¹⁸²

Cumhurbaşkanlığı hükümet sistemine göre birey doğrudan, tek başına Cumhurbaşkanı seçimine adaylığını koyamamaktadır.¹⁸³ Bir kişinin milletvekilleri arasından veya meclis dışından Cumhurbaşkanı adayı olarak gösterilebilmesi için en az yirmi milletvekilinin yazılı teklifi gerekmektedir. Ayrıca siyasi parti grupları, en az yüz bin seçmen ve son yapılan genel seçimlerde birlikte ya da tek başına en az yüzde beş oy alan partiler Cumhurbaşkanı adayı gösterebilmektedirler.¹⁸⁴

Cumhurbaşkanı adayı olan hakimler, savcılar, yüksek yargı mensupları, öğretim elemanları, kamu görevlileri, belediye başkanları, belediye ve il genel meclis üyeleri, subaylar, astsubaylar, YÖK ve RTÜK üyeleri aday listesinin kesinleştiği tarihten itibaren görevlerinden ayrılmış sayılmaktadırlar. Görevinden ayrılıp seçimi kaybeden adaylar YSK'nin kesin sonuçları ilan etmesinden bir ay sonra göreve geri dönebilmektedirler.¹⁸⁵

Cumhurbaşkanı seçiminde ilk oylamada Cumhurbaşkanı adaylarından salt çoğunluğu alan kişi dönemin Cumhurbaşkanı olarak seçilmektedir. Salt çoğunluk sağlanamazsa ilk oylamada en çok oy alan iki aday için seçimleri takip eden ikinci pazar günü tekrar oylama yapılmakta ve geçerli oyların çoğunluğunu alan aday Cumhurbaşkanı olmaktadır.¹⁸⁶ İkinci oylamaya hak kazanan adaylardan biri herhangi bir sebeple seçime katılamazsa ve oylamada tek aday kalırsa kural gereği referanduma gidilmektedir. Aday referandumdan salt çoğunluğu alırsa Cumhurbaşkanı olarak göreve başlayabilmekte ancak salt çoğunluk sağlanamazsa sadece Cumhurbaşkanı seçimi yeniden yapılmaktadır. Seçimler yenilenip yeni Cumhurbaşkanı göreve başlayana kadar eski Cumhurbaşkanı görevine devam etmektedir.¹⁸⁷

¹⁸² ERDOĞAN, 2018, s. 169.

¹⁸³ ANAYURT, 2020, s. 301.

¹⁸⁴ Mustafa ŞENTOP, "Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sisteminde İki Defadan Fazla Cumhurbaşkanı Seçilememe Kuralı", (*Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, cilt: 0, sayı: 50, 2022), s. 21-24.

¹⁸⁵ KESKİNSOY, 2017, s. 262-263.

¹⁸⁶ Bilal ERYILMAZ, *Kamu Yönetimi*, (İzmit: Umuttepe Yayınları, 2017) s. 136.

¹⁸⁷ ERDOĞAN, 2018, s. 169.

Cumhurbaşkanı seçilen kişi anayasa tarafından kendisine verilen görev ve yetkileri kullanabilmek için meclis huzurunda yemin etmek zorundadır.¹⁸⁸ Cumhurbaşkanı seçilen kişinin görev süresi beş yıldır ve en fazla iki kez Cumhurbaşkanı seçilme hakkına sahiptir.¹⁸⁹

14 Mayıs 2023 genel seçimlerinde Recep Tayyip Erdoğan, Muharrem İnce, Kemal Kılıçdaroğlu ve Sinan Oğan Cumhurbaşkanı adayı olmuşlardır ancak seçime üç gün kala Muharrem İnce adaylıktan çekildiğini açıklamıştır. Seçim süresine kısa bir zaman kalmasından dolayı oy pusulaları yenilenememiş ve Muharrem İnce'ye verilecek oyların geçersiz olmasına karar verilmiştir. İlk tur seçim sonuçlarına göre Erdoğan yüzde 49,52, Kılıçdaroğlu yüzde 44,88, Oğan yüzde 5,17 oy oranına sahip olmuştur.¹⁹⁰ İlk turda salt çoğunluk sağlanamadığı için Cumhurbaşkanı seçimi ikinci tura kalmıştır. İlk turda en çok oyu alan iki aday yani Erdoğan ve Kılıçdaroğlu arasında ikinci tur oylama yapılmıştır. Oylama sonucuna göre Erdoğan yüzde 57,80, Kılıçdaroğlu yüzde 42,20 oy oranı ile seçimleri tamamlamış ve Erdoğan ikinci defa Cumhurbaşkanı olarak seçilmiştir.¹⁹¹

3.5. Cumhurbaşkanın Veto Yetkisi

Kanun çıkarmakla yetkili olan meclis yürürlüğe girmesi için kanunları Cumhurbaşkanının onayına sunmak zorundadır. Cumhurbaşkanı kendisine gelen kanunları 15 gün içinde imzalayıp yayınlatabilmekte ya da tekrar görüşülmesi için meclise yollayabilmektedir. Cumhurbaşkanının kanunları onaylamayıp, tekrar görüşülmesi için meclise yollama işlemine veto yetkisi denilmektedir. Cumhurbaşkanı bütçe kanunları dışında çıkarılan her türlü kanunu gerekçesini bildirerek veto etme yetkisine sahiptir. Bu durum kanunun yayınlanmasının uygun olmadığını ve tekrar

¹⁸⁸ ANAYURT, 2020, s. 303.

¹⁸⁹ TUNÇ / BİLİR / YAVUZ, 2015, s. 203-206.

¹⁹⁰ Cumhurbaşkanı Seçimi ve 28. Dönem Milletvekili Genel Seçimi (14/05/2023) Sonuçları. T.C. Yüksek Seçim Kurulu, Sandık Sonuçları ve Tutanaklar, Erişim Tarihi: 17.03.2023.

¹⁹¹ Cumhurbaşkanı Seçimi ve 28. Dönem Milletvekili Genel Seçimi, Cumhurbaşkanı Seçimi 2. Oylaması (28/05/2023) Sonuçları. T.C. Yüksek Seçim Kurulu, Sandık Sonuçları ve Tutanaklar, Erişim: 17.03.2023.

görüŖülme gerektiğini göstermektedir. Veto yetkisi kanunların Ŗekil ve esas yönünden incelenmesini ifade ettiği için bir nevi denetim görevi de sayılabilmektedir.¹⁹²

Parlamentar hükümet sisteminde meclis geri gönderilen kanunu aynen kabul edebileceği gibi üzerinde değişiklik de yapabilmektedir. Kanun aynen kabul edilirse Cumhurbaşkanı tarafından imzalayıp Resmi Gazete’de yayınlanması zorunlu olmaktadır. Ancak geri gönderilen kanun üzerinde değişiklik yapılmıŖsa Cumhurbaşkanı ikinci kez veto etme yetkisini kullanabilmektedir. Kanun ikinci kez veto edildiği takdirde meclis, kanunu aynen kabul ediyorsa Cumhurbaşkanı bir kez daha veto edemeyeceği için kanunu yayınlamak zorunda kalmaktadır. Cumhurbaşkanı dilerse kanun yayımlandıktan sonra kanun aleyhine Anayasa Mahkemesi’nde iptal davası açabilmektedir.¹⁹³ Cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminde ise meclis geri gönderilen kanunu aynen kabul edebileceği gibi üzerinde değişiklik de yapabilmektedir. Meclis geri gönderilen kanunu üye tamsayısının salt çoğunluğu ile aynen kabul ederse kanun, Cumhurbaşkanı tarafından imzalayıp Resmi Gazete’de yayınlanmak zorundadır. Ancak geri gönderilen kanun üzerinde değişiklik yapılsa Cumhurbaşkanı ikinci kez veto etme hakkına sahiptir.¹⁹⁴ Parlamentar hükümet sisteminde veto edilen kanunun aynen kabul edilebilmesi için üye tamsayısının nitelikli çoğunluğu ya da salt çoğunluğu aranmadığı için veto edilen kanunlar üzerinde değişiklik yapmak daha kolay olmaktadır. 2017 yılında meydana gelen Anayasa değişikliği ile veto edilen kanunun üye tamsayısının salt çoğunluğu ile aynen kabul edilmesi halinde Cumhurbaşkanının imzalayıp Resmi Gazete’de yayınlama zorunluluğu Cumhurbaşkanının veto yetkisini güçleştirici hale getirmiŖtir.¹⁹⁵

Anayasada Cumhurbaşkanı ile ilgili işlemler yürütme baŖlıđı altında yer alırken veto yetkisi yasama baŖlıđı altında yer almaktadır. Kanunların yayınlanması ile ilgili bir işlem olduğu için yasama baŖlıđı altında incelenebilmekte ancak doktrinde veto

¹⁹² Yüksel METİN, “Cumhurbaşkanının Geri Gönderme Yetkisi”, (*Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, cilt: 1, sayı: 1, 1996), s. 277-279.

¹⁹³ GÖZLER, *Türk Anayasa Hukuku*, 2000, s. 406-411.

¹⁹⁴ AyŖe YAMAN KAPLAN, “Yürütme Organının Kanun Yapım Sürecine Etkisi Bakımından Türk Anayasalarının Karşılaştırılması”, (*Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, cilt: 12, sayı: 1, 2022), s. 158.

¹⁹⁵ YÜKSEL, 2017, s. 236.

yetkisinin idari bir işlem olduğu bu yüzden de yürütme başlığı altında olması gerektiğine yönelik görüşler de yer almaktadır.¹⁹⁶

3.6. Cumhurbaşkanının Kararname Çıkarma Yetkisi

Cumhurbaşkanına kararname çıkarma yetkisi ilk kez 1982 Anayasası ile verilmiştir ancak bu yetki genel sekreterlik alanı ile sınırlı kalmıştır. 2017 yılında meydana gelen anayasa değişikliği ile Türkiye, Cumhurbaşkanlığı hükümet sistemine geçiş yapmıştır. Bu sistemde kuvvetler ayrılığı ilkesi sert bir şekilde uygulandığı için yürütme organın tek sahibi Cumhurbaşkanı olmuştur. Bakanlar Kurulu'nun kaldırılması ile son bulan kanun hükmünde kararname yerini Cumhurbaşkanlığı kararnamesine bırakmıştır. Böylece Cumhurbaşkanlığı kararnamesi, cumhurbaşkanlığı yapısı dahil birçok toplumsal alanı düzenlemeye başlamıştır.¹⁹⁷

Parlamentar hükümet sistemindeki kararname çıkarma yetkisi ile Cumhurbaşkanlığı hükümet sistemindeki kararname çıkarma yetkisi farklı niteliktedir. Yeni sistemde çıkarılacak kararnameler Cumhurbaşkanının işlem yapmaya yönelik genel yetkisini ifade etmektedir.¹⁹⁸ Bu kararnamelerin dayanağı bizzat anayasa olduğu için Türkiye'de ilk defa yürütme organına asli düzenleme yetkisi verilmiştir. Çıkarılan kararnamelerin kanuna dayanma zorunluluğunun olmaması kararnamelerin Cumhurbaşkanının tek başına yaptığı düzenleyici bir işlem olduğunun göstergesidir. Mesela anayasa, bakanlıkların kuruluşunu, teşkilatını, yapısını düzenlemek için özellikle Cumhurbaşkanlığı kararnamesini yetkili kılmıştır. Meclisin bu konuda kanun çıkarması anayasaya aykırı olmaktadır.¹⁹⁹

Olağan dönemde çıkarılan kararnameler ile olağanüstü hal döneminde çıkarılan kararnameler yapısı bakımından farklılık gösterdiği için iki farklı başlık altında incelenecektir.

¹⁹⁶ METİN, 1996, s. 183

¹⁹⁷ A. Menaf TURAN, "Türkiye'nin Yeni Yönetim Düzeni: Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi", *(Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi, cilt: 7, sayı: 3, 2018)*, s. 2-6.

¹⁹⁸ ERDOĞAN, 2018, s. 188.

¹⁹⁹ TANÖR / YÜZBAŞIOĞLU, 2016, s. 276.

3.6.1. Olağan Dönemde Çıkarılan Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi

Bir idari işlemde bulunabilmek için önce anayasanın ve kanunların kimi yetkili kıldığına bakmak gerekmektedir. Anayasaya göre kararname çıkarma yetkisi Cumhurbaşkanına aittir.²⁰⁰ Cumhurbaşkanı sadece yürütme erkine ilişkin konularda kararname çıkarabilmektedir. Yürütme yetkisi dışında kalan konularda yani kişi hakları, siyasi haklar²⁰¹ ve kanunla düzenlenen konular hakkında ise kararname çıkaramamaktadır. Çünkü Cumhurbaşkanı halk tarafından salt çoğunlukla seçilmektedir ancak meclis halkın her kesimini temsil etmektedir. O halde temel hak ve özgürlükler alanında meclisin sınırlama getirmesi daha demokratik olmaktadır.²⁰² Hak ve özgürlüklerin, siyasi hak ve özgürlüklerin kararname ile düzenlenememesi kararnamelerin normlar hiyerarşisinde kanunların altında olduğunun göstergesidir. Hatta bir konu kararname ile düzenlendiği halde meclis aynı konu hakkında kanun çıkarırsa kararnamenin geçerliliği sona ermektedir. Cumhurbaşkanlığı kararnamesi ile kanun arasında çatışma olduğu takdirde ise kanun hükmü uygulanmaktadır.²⁰³

3.6.2. Olağanüstü Hal Döneminde Çıkarılan Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi

Cumhurbaşkanlığı kararnamesi, kaynağını doğrudan anayasadan almış olsa bile sınırsız işlem yapma niteliğine sahip değildir. Fakat olağanüstü hal döneminde çıkarılan kararnameler için aynısı söylenememektedir. Olağanüstü hal döneminde çıkarılan kararnameler de kaynağını doğrudan anayasadan almaktadır ancak iki kararname arasında işleyişi ve yapısı bakımından farklılık bulunmaktadır.²⁰⁴ Olağanüstü hal Cumhurbaşkanlığı kararnamesi çıkarabilmek için öncelikle ülkede bölgesel ya da genel nitelikte olağanüstü hal ilan edilmiş olması gerekmektedir. Aksi halde çıkarılan kararname sebep unsuru bakımından anayasaya aykırı olmaktadır. Herhangi bir konu sınırlandırılması tabi olmayan kararnamelere hangi konuda ihtiyaç

²⁰⁰ bkz. AY m. 104.

²⁰¹ SÖYLER, 2018, s. 248.

²⁰² Yıldızhan YAYLA, *İdare Hukuku*, (Ankara: Filiz Kitabevi, 2010), s. 132.

²⁰³ USLU, 2017, s. 244.

²⁰⁴ Halil KALABALIK, *Kısa İdare Hukuku*, (Ankara: Seçkin Yayınevi Yayınları, 2019), s. 72.

duyuluyorsa o konuda çıkarılmalıdır.²⁰⁵ Bu durumun en güncel örneği 06.02.2023 tarihinde yaşanan ve asrın felaketi olarak adlandırılan deprem olmaktadır.

Merkez üssü Kahramanmaraş olan ve on ili etkileyen deprem sonucunda Cumhurbaşkanı depremden etkilenen illeri kapsayacak şekilde olağanüstü hal kararı almıştır.²⁰⁶ Bu durum üzerine yargı, sağlık, bağış ve yardım, çalışma ve sosyal güvenlik gibi alanlara ilişkin kararnameler çıkarılmıştır. Çıkarılan ilk kararname hak kayıplarını önlemek adına yargı alanında olmuştur.²⁰⁷

Olağanüstü hal Cumhurbaşkanlığı kararnamesinin konu sınırlamasına tabi olmaması normlar hiyerarşisinde kanunlarla eşit konumda olduğunun göstergesi olmuştur. Bunun sebebi ise meclisin üç ay içerisinde görüşüp onaylaması halinde bu kararnamelerin artık bir kanuna dönüşmesidir. O halde olağanüstü halin gerekli kıldığı konularda olağanüstü hal Cumhurbaşkanlığı kararnamesi ile kanunlarda değişiklik yapılabilir hatta yalnız kanunla düzenlenmesi öngörülen konular da düzenlenebilir.²⁰⁸ Olağanüstü hal Cumhurbaşkanlığı kararnameleri ile kanunlar arasında bir çatışma yaşandığı takdirde ise tarih bakımından karşılaştırmaları yapılmaktadır. Tarihi daha yeni olan hüküm tarihi eski olan hükmü ilga etmektedir. Ayrıca tarihi yeni olan norm genel, tarihi eski olan norm özel nitelikte ise o zaman da genel olan hüküm geçerli sayılmaktadır.²⁰⁹ Ancak unutmamak gerekir ki gerek kanunlar gerekse Cumhurbaşkanlığı kararnameleri, milletlerarası hukuktan doğan yükümlülükleri ihlal edememekte ve temel haklara dokunmamaktadır. Negatif statü hakları içerisinde yer alan ve anayasada geçen temel haklar; kişinin yaşama hakkı, maddi ve manevi bütünlüğüne dokunulamayacağı, kimsenin din, vicdan, düşünce ve kanaatlerini

²⁰⁵ Elen KURULTAY, “2017 Anayasa Değişikliği Kapsamında Olağanüstü Hal Yönetimi” (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Hukuku Anabilim Dalı 2019), s. 91.

²⁰⁶ Depremden Etkilenen 10 İli Kapsayan Ohal Tezkeresi TBMM Genel Kurulu'nda Kabul Edildi. Türkiye Büyük Millet Meclisi, Meclis Haberleri, Erişim: 10.02.2023.

²⁰⁷ 120 Sayılı Olağanüstü Hal Kapsamında Yargı Alanında Alınan Tedbirlere İlişkin Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi. Resmi Gazete, 11.02.2023.

²⁰⁸ Yasin ATAR, “Cumhurbaşkanlığı Kararnamelerinin Hukuki Rejimi ve Anayasallık Denetimi”, (Anayasa Yargısı, cilt: 37, sayı: 1, 2020), s. 15.

²⁰⁹ TANÖR / YÜZBAŞIOĞLU, 2016, s. 284.

açıklamaya zorlanamayacağı ve bunlardan dolayı suçlanamayacağı ve masumiyet karinesi şeklinde olmaktadır.²¹⁰

Olağanüstü hal durumlarda Cumhurbaşkanlığı kararnamesinin şekil ve esas bakımından anayasaya aykırılığı iddiası ile Anayasa Mahkemesine dava açılmamaktadır.²¹¹ Cumhurbaşkanı tarafından imzalanan kararname Resmi Gazete’de yayınlandığı gün meclisin onayına sunulmaktadır. Meclis kararnameyi 3 ay içerisinde onaylamazsa kararname kendiliğinden yürürlükten kalkmaktadır. Olağanüstü hal Cumhurbaşkanlığı kararnamelerinin yargısal denetiminin ve konu sınırlamasının olmaması özellikle de temel hak ve özgürlüklerin korunması açısından riskli bir durumdur ancak kararnamelerin meclis onayına sunulması bu riski ortadan kaldırmıştır.²¹² Başkanın olağanüstü hal yetkisi, ABD hariç olmak üzere hemen hemen tüm başkanlık sistemlerinde tanınmış olmakla birlikte olağanüstü halde başkana yasama yetkisi veren ülkeler nispeten daha azdır.²¹³

3.7. Cumhurbaşkanının Yargılanması

Hukuk devleti olmanın bir gerekliliği olarak kişiler gibi devlet de eylem ve işlemlerinde hukuk kurallarına uymak zorundadır. Aksi halde sistem; birey, din, dil, cinsiyet ayrımı yapılmaksızın yaptırım uygulanmaktadır. Bu noktada suç sayılan fiil ne kadar ağırsa uygulanacak yaptırım da o kadar ağır olmaktadır. Bu durumun istisnası devlet başkanları, bakanlar, milletvekilleri, diplomasi ajanları ve bazı yabancı askerlerdir.²¹⁴

Sorumluluk siyasi, cezai ve hukuki olmak üzere üçe ayrılmaktadır. Siyasi sorumluluk devleti yöneten kişilerin sorumluluğudur. Milletvekilleri doğrudan halk tarafından seçildikleri için milletvekillerinin siyasi sorumluluğu halka yönelik olmaktadır. Parlamenter hükümet sisteminde başbakanın ve bakanların sorumluluğu

²¹⁰ bkz, AY m. 13-15.

²¹¹ GÖZLER, *İdare Hukukuna Giriş*, 2018, s. 231.

²¹² SÖYLER, 2018, s. 47.

²¹³ Serap YAZICI, *Başkanlık ve Yarı-Başkanlık Sistemleri Türkiye İçin Bir Değerlendirme*, (İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2017), s. 31-32.

²¹⁴ Hakan HAKERİ, *Ceza Hukuku*, (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2007), s. 77-79.

meclise karşıdır. Bunun göstergesi ise meclisin güvensizlik oyu ile hükümeti düşürebilmesidir.²¹⁵ Ayrıca cumhurbaşkanının bireysel işlemleri dışında kalan tüm kararlarında başbakanın ve ilgili bakanın imzası bulunmaktadır. Böylece bu kararlardan başbakan ve ilgili bakan da sorumlu sayılmaktadır.²¹⁶ Cumhurbaşkanının halk tarafından seçilmediği dönemlerde cumhurbaşkanının halka karşı bir sorumluluğu bulunmamaktadır. 2007 değişikliği ile cumhurbaşkanının halk tarafından seçilmesine karar verildiği için Cumhurbaşkanı halka karşı sorumlu hale gelmiştir.²¹⁷

Cumhurbaşkanı göreviyle ilgili suçlardan dolayı hukuki veya mali açıdan sorumlu değildir. Cumhurbaşkanının idari işlemlerinden doğan sorumluluğu ve kararları vatandaşı mağdur ettiği takdirde sorumluluk Bakanlar Kurulu'na ait sayılmaktadır. Cumhurbaşkanının bireysel işlemlerinden doğan sorumluluk ise Cumhurbaşkanlığı makamına ait olmaktadır.²¹⁸

2017 yılında meydana gelen anayasa değişikliği sonucunda Başbakanlık makamı ve Bakanlar Kurulu kaldırılmıştır. Yürütme erki tek başına Cumhurbaşkanına ait olmuştur. Parlamenter sistemde sorumsuz olan Cumhurbaşkanı yeni sistemde sorumlu hale gelmiştir. Cumhurbaşkanın sorumluluğu siyasi, cezai ve hukuki olmak üzere üçe ayrılmıştır. Yani cumhurbaşkanı artık sadece vatana ihanet suçundan değil hem kişisel suçlarından hem de görevi ile ilgili olarak işlediği herhangi bir suçtan dolayı yargılamaya tabi tutulabilmektedir. Özellikle cumhurbaşkanının görevi ile ilgili bir suç söz konusu olduğunda cumhurbaşkanının görevi sona erdikten sonra bile genel usullere göre yargılaması yapılabilmektedir.²¹⁹ Cumhurbaşkanının bir suç işlediği iddia ediliyorsa ceza muhakemesinin ilk aşaması olan soruşturma evresi için TBMM yazılı bir önerge hazırlamaktadır. Önerge sonucunda meclis, soruşturma açılmasına karar verirse gizli oylama yapılmaktadır. Bu oylama sonucunda üye tam sayısının beşte üçü yani 360 milletvekili soruşturma açılması yönünde karar verirse mecliste bulunan her siyasi partinin milletvekilleri arasından 15 kişilik soruşturma komisyonu

²¹⁵ GÖZLER, *Türk Anayasa Hukuku*, 2000, s. 531-547.

²¹⁶ KESKİNSOY, 2017, s. 265.

²¹⁷ Sümeyye KARA, "Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sisteminde Cumhurbaşkanının Sorumluluğu", (*Selçuk Üniversitesi Adalet Meslek Yüksekokulu Dergisi*, cilt: 5, sayı: 2, 2022), s. 252.

²¹⁸ TERZİOĞLU, 2009, s. 416-419.

²¹⁹ Bayram DOĞAN / İdris DOĞAN, "Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sisteminde Cumhurbaşkanının Sorumluluğu", (*İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, cilt: 11, sayı: 2, 2020), s. 480-481.

kurulmaktadır. Komisyon, Cumhurbaşkanının savunmasını almakta ve iki ay içerisinde raporu hazırlayıp meclise sunmaktadır. Rapor, iki ay içerisinde hazırlanmazsa komisyona bir ay ek süre verilmektedir. Rapor, Meclis Başkanlığı'na sunulduktan sonra Meclis Genel Kurulu görüşme için toplanmaktadır. Mecliste yapılan gizli oylama sonucunda milletvekillerinin üçte ikisi yani 400 milletvekili Yüce Divan'a sevk kararını onaylarsa ceza davası açılmış olmaktadır. Dava açılması hükmün kesinleştiği anlamına gelmemektedir. Bu sebeple masumiyet karinesine dayanılarak cumhurbaşkanı hüküm kesinleşinceye kadar görevine devam edebilmektedir.²²⁰

Anayasa Mahkemesi tarafından yapılan bu yargılama üç ay içinde tamamlanmaktadır. Eğer tamamlanmazsa mahkemeye üç aylık ek süre verilmektedir. Yargılama sonucunda verilen karara karşı temyiz başvurusu yapılamamakta ancak yeniden inceleme başvurusu yapılabilmektedir. Bu başvuruyu Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı veya vekili, sanık, müdafî veya vekili 15 gün içinde yapabilmektedir. Başvuru sonucunda verilen karar ise kesindir.²²¹

3.8. Cumhurbaşkanı Yardımcıları

Yürütme erkinin monist yapıda olduğu hükümet sistemlerinde Başkanın ya da Cumhurbaşkanının yardımcıları bulunmaktadır. 2017 yılında meydana gelen Anayasa değişikliği ile yürütme erki düalist yapıdan monist yapıya geçince Cumhurbaşkanı Yardımcısı makamı oluşturulmuştur.²²² Anayasanın 106. maddesi ile gelen bu yeniliğe göre Cumhurbaşkanının en az bir tane yardımcısı olmak zorundadır. Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk Cumhurbaşkanı yardımcısı ise Fuat Oktay olmuştur.²²³

Bir kişinin Cumhurbaşkanı yardımcısı olarak seçilebilmesi için milletvekili seçilme yeterliliğine sahip olması gerekmektedir.²²⁴ Cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminde kuvvetler ayrılığı ilkesi sert bir şekilde uygulandığı için Cumhurbaşkanı

²²⁰ KARA, 2022, s. 240-269.

²²¹ Salih TAŞDÖĞEN, "Cumhurbaşkanının Cezai Sorumluluğu", (*Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, cilt: 21, sayı: Özel Sayı, 2019), s. 1312

²²² ANAYURT, 2020, s. 321.

²²³ ERYILMAZ, 2017, s. 139.

²²⁴ AY. m. 76.

yardımcısı olacak kişi meclisten yani milletvekilleri arasından seçilirse milletvekilliği görevi son bulmaktadır.²²⁵ Cumhurbaşkanı yardımcısı, Cumhurbaşkanı seçiminden sonra göreve gelen Cumhurbaşkanı tarafından atanmaktadır. Yürütme erki bünyesinde, merkezden yönetimin içerisinde yer alan Cumhurbaşkanı yardımcısı siyasi bir makam olan Cumhurbaşkanına karşı sorumlu olduğu için idari memurluktan ziyade siyasi konumdadır.²²⁶ Cumhurbaşkanı yardımcısı, Cumhurbaşkanı tarafından çeşitli görevlere tabi tutulabilmektedir. Bu noktada iş yükünün paylaşılması, olası aksamaların ve gecikmelerin önüne geçilmesi adına makamın olumlu katkıları olacağı düşünülmektedir.²²⁷

Cumhurbaşkanı yardımcıları atandıkları tarihten sonra mecliste yapılan ilk birleşimde yemin etmektedirler. Cumhurbaşkanının hastalanması veya yurt dışına çıkması gibi durumlarda ya da Cumhurbaşkanlığı makamının herhangi bir sebeple boşalması halinde Cumhurbaşkanına vekalet edecek ve yetkileri kullanacak kişi Cumhurbaşkanı yardımcısıdır.²²⁸ Kural gereği birden fazla Cumhurbaşkanı yardımcısı olması halinde vekalet görevi en yaşlı Cumhurbaşkanı yardımcısına verilecektir. Ölüm, çekilme ve gaiplik gibi hallerde cumhurbaşkanına vekalet eden Cumhurbaşkanı yardımcısı makamın tüm yetkilerini kullanabilmektedir.²²⁹

Cumhurbaşkanı yardımcısının vekalet ettiği dönemlerde yargıya tabi tutulmasında izlenecek yollar cumhurbaşkanının yargılanmasında izlenecek yollar ile aynıdır. Yani yargılamayı Yüce Divan sıfatıyla Anayasa Mahkemesi yapmaktadır. Anayasa Mahkemesi'ne sevk TBMM tarafından meclis soruşturması yoluyla gerçekleşmektedir. İşlendiği iddia edilen suç, Cumhurbaşkanı yardımcısının görevi ile alakalı değilse Cumhurbaşkanı yardımcısı milletvekili dokunulmazlığına ilişkin

²²⁵ GÖZLER, *İdare Hukukuna Giriş*, 2018, s. 71.

²²⁶ Fatih KIRIŞIK / Kübra ÖZTÜRK, “Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sisteminde Cumhurbaşkanı Yardımcısı Sayısı Sorunu: Bir Model Önerisi”, (*Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, cilt: 0, sayı: 71, 2022), s. 207.

²²⁷ KIRIŞIK / ÖZTÜRK, 2022, s. 207.

²²⁸ TANÖR / YÜZBAŞIOĞLU, 2016, s. 300.

²²⁹ ÇIRAKOĞLU, 2022, s. 73-101.

hükümlerden yararlanabilmektedir ve dokunulmazlık hükmü kaldırılmadıkça hakkında soruşturma açılmamaktadır.²³⁰

Cumhurbaşkanı yardımcısının bakanlarla olan hiyerarşik ilişkisi ise anayasada açık bir şekilde düzenlenmemiştir lakin Cumhurbaşkanı yardımcısının, Cumhurbaşkanına vekalet ettiği dönemlerde bakanların hiyerarşik amiri konumuna gelmektedir.²³¹

3.9. Cumhurbaşkanının Olağanüstü Hal İlan Etme Yetkisi

Olağanüstü hal geçici ve istisnai bir durum olduğundan dolayı olağanüstü hal ilan etme yetkisinin kime ait olduğu, olağanüstü halin süresi, hangi konular kapsamında ilan edilebileceği gibi unsurlar anayasa ile düzenlenmiştir.²³² 2017 yılında meydana gelen anayasa değişikliği ile sıkıyönetim kavramı kaldırılmıştır.²³³ Bu nedenle olağanüstü hal ilan etme yetkisi 2017 referandumu öncesi ve 2017 referandumu sonrası olmak üzere iki başlık altında incelenmektedir.

3.9.1. 2017 Referandumu Öncesi

2017 yılında meydana gelen anayasa değişikliğinden önce olağanüstü hal dönemine ilişkin yönetim usulleri olağanüstü hal ve sıkıyönetim hali olmak üzere iki başlık altında düzenlenmiştir. Olağanüstü hal ve sıkıyönetim her ne kadar ayrı başlıklar altında yer almış olsa da içerik ve uygulama bakımından birbiri ile doğru orantılıdır.²³⁴

Olağanüstü hal; doğal afet durumlarında, pandemi gibi salgın hastalık dönemlerinde, ekonomik sıkıntıların yaşanması durumunda, demokratik düzene karşı şiddet hareketleri baş göstermesi sonucunda veya şiddet olayları nedeniyle kamu

²³⁰ ANAYURT, 2020, s. 323-324.

²³¹ Bayram DOĞAN / Didem ERDOĞAN, “Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sisteminde Cumhurbaşkanı Yardımcıları ile Bakanların Sorumlulukları Meselesi”, (*Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, cilt: 23, sayı: 1, 2021), s. 181.

²³² Abdurrahman EREN, *Anayasa Hukuku Dersleri Genel Esaslar, Türk Anayasa Hukuku*, (Ankara: Seçkin Yayınevi Yayınları, 2016), s. 1001.

²³³ KURULTAY, 2019, s. 100.

²³⁴ Muhammet BEHÇET, “*Olağanüstü Hal Uygulaması ve Teorik Temelleri*”, (Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Bilgi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Hukuk Anabilim Dalı, 2014), s. 51-52.

düzeninde bozulmalar yaşandığı anlarda Cumhurbaşkanı başkanlığında toplanan Bakanlar Kurulu tarafından ülkenin bir kısmında veya tamamında en fazla 6 aylık süreyle ilan edilebilmektedir.²³⁵ Şiddet olayları ve kamu düzeninde ciddi bozulmalar olması halinde olağanüstü hal ilan edilmeden önce Milli Güvenlik Kurulu'nun görüşü alınmaktadır.²³⁶ Olağanüstü hal ilan etme kararı salt çoğunluktan ziyade Cumhurbaşkanının, Başbakanının ve hemen hemen tüm bakanların onayı ile verilmektedir. Karar Resmi Gazete'de yayınlandığı gün meclisin onayına sunulmaktadır.²³⁷ Meclisin takdiri sonucunda olağanüstü hal süresi kısaltılabilmekte, en fazla 4 aylığına olağanüstü hal dönemini uzatılabilmekte veya olağanüstü hal sona erdirilebilmektedir.²³⁸

2017 yılında meydana gelen anayasa değişikliğinden önce en son 2016 yılında olağanüstü hal ilan edilmiştir. 15 Temmuz hain darbe girişiminden sonra Cumhurbaşkanı ilk önce Milli Güvenlik Kurulu'yla daha sonra da Bakanlar Kurulu'yla bir araya gelmiştir.²³⁹ Yapılan görüşmeler sonucunda Bakanlar Kurulu kararıyla ülke genelinde 3 aylığına olağanüstü hal ilan edilmiştir.²⁴⁰ Karar Resmi Gazete'de yayımlandıktan sonra meclisin onayına sunulmuştur. Meclis 115 ret 346 kabul oyu ile kararı kabul etmiştir²⁴¹ ve olağanüstü hal dönemini 3 ay arayla 7 kez uzatmıştır.²⁴²

Sıkıyönetimin amacı ise ülkenin bütününe veya bir kısmını askeri otoritenin denetimine sokmaktır. Böylelikle sıkıyönetim ilan edildiğinde kolluk görevlileri ve kolluk görevlilerinin yetkileri sivil makamdan askeri makama kaymış olmaktadır.²⁴³

²³⁵ bkz. AY m. 119-120.

²³⁶ Cem Duran UZUN, "15 Temmuz Darbe Girişimi Sonrası Olağanüstü Hal İlanı ve Sonuçları", (*Seta Perspektif, cilt: 0, sayı: 138, 2016*), s. 3.

²³⁷ USLU, 2017, s. 24.

²³⁸ TUNÇ / BİLİR / YAVUZ, 2015, s. 288.

²³⁹ MGK kararı açıklandı: Olağanüstü Hal ilan edildi. CNN Türk, Erişim: 22.03.2023.

²⁴⁰ Anayasanın 120 nci Maddesi ile 2935 Sayılı Olağanüstü Hal Kanununun 3 üncü Maddesinin Birinci Fıkrasının (b) Bendine Göre, Ülke Genelinde 21/7/2016 Perşembe Günü Saat 01.00'dan İtibaren Doksan Gün Süreyle Olağanüstü Hal İlan Edilmesi Hakkında Karar. Resmi Gazete, 20.07.2016.

²⁴¹ OHAL tezkeresi Meclis'ten geçti. NTV, Erişim: 22.03.2023.

²⁴² Türkiye'de OHAL sona erdi. Anadolu Ajansı, Erişim: 22.03.2023.

²⁴³ Mehmet Turgut EFE, "*Türkiye'de Sıkıyönetim ve Sıkıyönetim Askeri Mahkemeleri*", (Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Hukuk Anabilim Dalı, 1996). s. 5-8.

Genelkurmay Başkanlığı bünyesinde yer alan makamların yaptıkları idari işlemlere karşı yargı yolu da kapalıdır.²⁴⁴ Bu durum sıkıyönetimi olağanüstü halden ayrılan husus olmuştur. Sıkıyönetim devleti tehlikeye düşürecek ciddi bir tehdit olduğu zaman veya milli varlığı korumak amacıyla ilan edilmektedir. Sıkıyönetimi ilan etme yetkisi Cumhurbaşkanı başkanlığında toplanan Bakanlar Kurulu'na aittir. Bakanlar Kurulu sıkıyönetimi ilan etmeden önce Milli Güvenlik Kurulu'nun görüşünü almak zorundadır. Sıkıyönetim kararı Resmi Gazete'de yayınlandığı gün meclisin onayına sunulmaktadır. Meclis bu kararı onaylarsa ülkede en fazla 6 aylığına sıkıyönetim ilan edilmektedir. Sıkıyönetim süresini en fazla 4 aylığına uzatma yetkisi ise meclise aittir.²⁴⁵

1925 ve 1980 yılları arasında toplam 12 kere sıkıyönetim ilan edilmiştir. İlan edilen ilk sıkıyönetim 1925 yılında çıkarılan Takriri Sükun Kanunu olmuştur. İsmet İnönü tarafından bölgesel olarak ilan edilen sıkıyönetimin gerekçesi Şeyh Said İsyanı olarak tarihe geçmiştir. Cumhuriyet döneminde en son ilan edilen sıkıyönetim ise 1980 yılında olmuştur. En uzun süren ve kapsamı en geniş olan sıkıyönetimin gerekçesi ise Milli Selamet Partisi'nin İsrail'in Kudüs'ü işgal etmesinden dolayı Konya'da yaptığı Kudüs'ü Kurtarma Mitingi olmuştur.²⁴⁶

3.9.2. 2017 Referandumu Sonrası

2017 yılında meydana gelen anayasa değişikliği ile Sıkıyönetim Kanunu yürürlükten kaldırılmıştır. Yapılan düzenleme ile olağanüstü hal yönetimi tek bir maddede toplanmıştır. Sıkıyönetim ilan etme sebepleri olağanüstü hal ilan etme sebepleri arasına dahil edilmiştir. Böylece askeri darbe girişiminin önüne anayasal bir engel konulmuştur.²⁴⁷ Olağanüstü hal bir bölgeyi kapsıyorsa olağanüstü hal uygulanmasındaki görevler ve yetkiler o ilin valisine, birden fazla ili kapsıyorsa bölge valisine aittir. Olağanüstü hal ülke genelinde ilan edilmişse görevler ve yetkiler,

²⁴⁴ USLU, 2017, s. 179-180.

²⁴⁵ GÖZLER, *Türk Anayasa Hukuku*, 2000, s. 390.

²⁴⁶ Mehmet Sena KÖSEDAĞ, "Sıkıyönetim Dönemlerinde Türk Basını", (*Selçuk İletişim*, cilt: 12, sayı: 1, 2019), s. 479-486.

²⁴⁷ KURULTAY, 2019, s. 100

koordinesi Cumhurbaşkanlığınca sağlanmak üzere bölge valilerine, bölge valiliği kurulup göreve başlayana kadar il valilerine aittir. Görev ve yetkiler askeri makamlara geçmemektedir. Sadece bölge ve il valilerine bağlı kolluk kuvvetlerinin bastıramadıkları olaylarda bölgenin veya ilin en büyük askeri komutanı yardıma gidebilmektedir.²⁴⁸

Cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminin ilk olağanüstü hali merkez üssü Kahramanmaraş'ın Pazarcık ve Elbistan ilçeleri olan depremler sonucunda ilan edilmiştir.²⁴⁹ Yıkıcı deprem Kahramanmaraş, Adana, Adıyaman, Diyarbakır, Gaziantep, Hatay, Kilis, Malatya, Osmaniye ve Şanlıurfa olmak üzere 10 ili etkilemiştir. Asrın felaketi olarak nitelendirilen depremden bir gün sonra Cumhurbaşkanı Erdoğan Anayasanın 119. maddesine dayanarak depremden etkilenen 10 il için 3 aylık süreyle olağanüstü hal ilan etmiştir. 9 Şubat tarihinde meclisin onayına sunulan olağanüstü hal kararı çoğunluğun kabulü ile meclis tarafından onaylanmıştır ve Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.²⁵⁰

3.10. 2017 Anayasa Değişikliklerinin Yürütme Erki Üzerindeki Avantajları ve Dezavantajları

Meydana gelen her değişiklik kendi içerisinde avantajlar ve dezavantajlar barındırmaktadır. 2017 Anayasa değişikliği de yürütme erki üzerinde bazı değişiklikler meydana getirmiştir. Değişiklikler göz önüne alındığında yapılan düzenlemelerden en çok etkilenen Cumhurbaşkanlığı makamı olmuştur. Devlet bünyesindeki diğer kurumlar Cumhurbaşkanlığı makamı ile ilişkileri doğrultusunda değişikliğe uğramıştır. Buradaki temel sebep ise hükümet sisteminin Cumhurbaşkanlığı hükümet sistemi olmasıdır. Böyle bir durumda değişikliklerin yürütme erki odaklı olması sistemin doğal bir sonucudur.²⁵¹

²⁴⁸ TANÖR / YÜZBAŞIOĞLU, 2016, s. 375.

²⁴⁹ Kahramanmaraş'ta meydana gelen depremler hakkında. AFAD Basın Bülteni, Erişim: 13.02.2023.

²⁵⁰ Adana, Adıyaman, Diyarbakır, Gaziantep, Hatay, Kahramanmaraş, Kilis, Malatya, Osmaniye ve Şanlıurfa İllerinde Üç Ay Süreyle Olağanüstü Hal İlan Edilmesine Dair Karar. Resmi Gazete, 06.02.2023.

²⁵¹ Aykut POLATOĞLU, "Anayasa Değişikliğinin Türk Kamu Yönetimine Getirdikleri", (*Sosyal Bilimler Dergisi*, cilt: 10, sayı: 2, 2017), s. 21.

Kabine sistemine geçiş ile yürütme erkinin tek sahibi Cumhurbaşkanı olmuştur. Böylelikle Cumhurbaşkanı yürütmenin sorumsuz kanadı olmaktan çıkmıştır.²⁵² Sorumlu konuma gelen Cumhurbaşkanı artık sadece vatana ihanet suçundan değil ister kişisel isterse de görevi ile ilgili herhangi bir suç işlediği zaman yargılamaya tabi tutulabilmektedir. Özellikle Cumhurbaşkanının görevi ile ilgili bir suç söz konusu olduğunda görevi sona erdikten sonra bile genel usullere göre yargılaması yapılabilecektir.²⁵³ Ancak mahkumiyet kararı verilinceye kadar Cumhurbaşkanının görevine devam edecek olması soruşturma açısından dezavantaj doğurabilmektedir. Böyle bir ortamda hakkında soruşturma açılan Cumhurbaşkanı açığa alınabilmektedir.²⁵⁴ Bu süre zarfında makama vekalet edecek Cumhurbaşkanı yardımcısının atanmış olması demokratik nitelikte olmayacağından dolayı kanaatimizce meclis tarafından seçilen bir vekilin makama vekalet etmesi daha doğru olmaktadır.

Cumhurbaşkanının kişisel suçlarından dolayı yasama dokunulmazlığından yararlanıp yararlanamayacağı merak konusu olmuştur. Anayasanın 106. maddesine göre yasama dokunulmazlığından milletvekilleri, bakanlar ve Cumhurbaşkanı yardımcıları yararlanabilmektedir. Anayasa Cumhurbaşkanını bizzat zikretmemiştir ancak bakanları ve Cumhurbaşkanı yardımcısını atayan Cumhurbaşkanı da dokunulmazlıktan doğal olarak yararlanabilmektedir.²⁵⁵

Parlamentar hükümet sisteminde genellikle meclis içerisinden seçilen bakanlar yeni sisteme göre bizzat Cumhurbaşkanı tarafından seçilmektedir. Böylece bakanların ataması ya da görevden ayrılmaları gibi durumlarda meclis devre dışı bırakılmaktadır. Kuvvetler ayrılığı ilkesinin sert bir şekilde uygulanmasının bir sonucu olan bu değişiklikte eleştirilen nokta bakanların konumunun zayıflatıldığıdır. Oysa bakanların atamasının meclis onayından geçmesi hem kamuoyunun bilgilenmesi bakımından hem de meclisin denge işlevi görebilmesi açısından avantajlı olabilmektedir.²⁵⁶

²⁵² ERDOğAN, 2018, s. 187.

²⁵³ DOğAN, 2021, s. 480-481.

²⁵⁴ COŞKUN, 2017, s. 23.

²⁵⁵ Nihan Yancı ÖZALP, “2017 Anayasa Değişikliklerinin Yasama, Yürütme İlişkilerine ve Yargı Bağımsızlığına Etkileri”, (*Anayasa Hukuku Dergisi*, cilt: 6, sayı: 11, 2017), s. 132.

²⁵⁶ COŞKUN, 2017, s. 12-13.

Cumhurbaşkanının tek başına seçimleri yenileme kararı alabilmesinin vesayet sistemine benzetilmesi oldukça yanlış bir görüştür. Çünkü vesayet sisteminin unsurları içerisinde gücü zayıflamış ya da zayıflatılmış muhalefet olması gerekmektedir. Böyle bir durumda muhalefetin iktidara gelme şansı yoktur. Ancak Türkiye’de muhalefet kanadı zayıf ya da zayıflatılmış değildir. Bu unsurlar olmadan vesayet yönetiminden bahsetmek oldukça zordur.²⁵⁷

Devletin başı ve yürütme erkinin sahibi olan Cumhurbaşkanının tarafsız olması arzu edilen bir durumdur ancak Cumhurbaşkanının siyaset kökenli olması sistemin doğal bir sonucudur. Tam anlamı ile tarafsızlığı sağlamak makam sahibinin kişilik ve tutumu ile ilgili olduğu için kanunlar ve maddeler kesin çözüm olarak görülmemelidir.²⁵⁸ 2017 yılında meydana gelen anayasa değişikliği Cumhurbaşkanının parti üyeliğinin devam edebileceği belirtmiştir. Bu durum meclis ile Cumhurbaşkanının aynı siyasi görüşe sahip olduğu dönemlerde erkler arası çatışmayı engelleyici bir unsur olarak görülmektedir.²⁵⁹ Ayrıca böyle bir durumda Cumhurbaşkanına siyasi sorumluluk da yüklenmiş olacağı için siyaset dışı konularda partiler ile ortak çalışmalar yürütebilmesinin önü açılmıştır. Ancak ülkemizde devlet başkanı salt çoğunluk ile seçilmektedir ve tarafsızlık yemini etmektedir.²⁶⁰ Devlet başkanının siyasi görüşünü açıkça ortaya koyması, üyesi olduğu siyasi parti ile etkileşimini arttırması ve parti lideri konumunda hareket edebilmesi çoğunluk dışında kalan kesim açısından olumlu karşılanmamaktadır. Sonuçta devlet başkanı bölge ya da seçmen ayırt etmeksizin herkesin başkanıdır ve siyasi tarafsızlığını korumalıdır.²⁶¹ Ayrıca bu durum kuvvetler ayrılığı ilkesinin sert bir şekilde uygulanması ile ters düşmektedir. Nasıl yasama erkinde yer alan bir kişi aynı zamanda yürütme erkinde yer alamıyorsa Cumhurbaşkanının da yasama ile herhangi bir bağı olmamalıdır.²⁶²

²⁵⁷ Mehmet Orhan KAYA, “Vesayet Demokrasisi ve Türkiye Örneği”, (*Afyon Kocatepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, cilt: 15, sayı: 2, 2013), s. 504-515.

²⁵⁸ SEYHAN, 2019, s. 275.

²⁵⁹ GÖZLER, *Türk Anayasa Hukukuna Giriş*, 2018, s. 129-133.

²⁶⁰ POLATKAN, 2017, s. 23.

²⁶¹ M. Erkut AYVAZ, “Devlet Başkanı ve Siyasî Parti İlişkisi Üzerine”, (*Liberal Düşünce Dergisi*, cilt: 23, sayı: 91-92, 2018), s. 137.

²⁶² Uluslararası Şeffaflık Derneği, 2018, s. 15.

Yürütme erkinin güçlenmesi ile Cumhurbaşkanının kararname çıkarma yetkisi de genişletilmiştir. Meclisin iş yükünde meydana gelecek artışın yanı sıra bürokrasi ile meydana gelecek artış işlemleri yavaşlatacağından dolayı her konunun kanunla düzenlenemeyeceği çok nettir. Kararnameler ise birçok alanda hızlı işlem yapma olanağı sunmaktadır. Demokratik yönden olağan dönemde çıkarılan kararnameler konu bakımından anayasa tarafından sınırlandırılmıştır. Olağanüstü hal döneminde çıkarılan kararnameler ise konu sınırlamasına tabi değildir ancak meclis onayına sunulmaktadır.²⁶³ Bu kararnameler kanunları değiştiremiyorsa, kaldıramıyorsa, üstelik kanunlara aykırı olduğu takdirde de hükümsüz kalıyorsa diktatörlük söz etmek hayli yanlış olacaktır.²⁶⁴

Anayasa bakanlıkların kurulması, kaldırılması, görevleri ve yetkileri gibi konuların Cumhurbaşkanlığı kararnamesi ile düzenleneceğini ilgili maddede düzenlemiştir.²⁶⁵ Görüldüğü üzere anayasa ilgili konular hakkında yürütme erki lehine özerk düzenleme alanı sunmuştur. Atar'a göre böyle özerk bir alanın var olması ilgili konuların sadece Cumhurbaşkanlığı kararnamesi ile düzenlenebileceğinin ve ilgili konular hakkında kanun çıkartılamayacağına bir göstergesidir. Atay ise anayasada yasama yetkisinin genelliğine ve ilkelliğine yönelik aksi bir düzenleme olmadığı için ilgili konunun kanunla düzenlenebileceğini düşünmektedir.²⁶⁶ Kanaatimizce Anayasanın hangi konuların Cumhurbaşkanlığı kararnamesi ile düzenleneceğini bizzat ele alması ilgili konular hakkında sadece Cumhurbaşkanlığı kararnamesinin yetkili kıldığını göstermektedir. Böyle bir durumda ilgili konular hakkında kanunla düzenleme yapmak yetki unsuru bakımından sorunlar ortaya çıkarabilmektedir.

Cumhurbaşkanı üst düzey yöneticileri atarken meclisten onay almamaktadır. Bu durum bürokratik gecikme olmadan Cumhurbaşkanının etkinliğini ve kuvvetlerin ayrışmasını arttıracak bir adımdır. Aksi halde kuvvetler ayrılığı ilkesinin ihlal edilmesi kuvvetlerin çatışmasına zemin hazırlayabilmektedir.²⁶⁷ Kuzu'ya göre bu atamalar

²⁶³ SEYHAN, 2019, s. 278.

²⁶⁴ Remzi FINDIKLI, *İdare Hukuku*, (Ankara: Uzman Kariyer Yayınları, 2017), s. 397.

²⁶⁵ bkz. AY m. 106.

²⁶⁶ Adnan KÜÇÜK / Bayram DOĞAN, "Türkiye'de 2017 Anayasa Değişikliği Kapsamında Yürütmenin Asli Düzenleme Yetkisi ve Mahfuz Düzenleme Alanı", (*Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, cilt: 9, sayı: 1, 2019), s. 37.

²⁶⁷ ATAR, 2021, s. 180.

yöneticilerin iş başına gelmesini ve bir an önce göreve başlamasını hızlandırıcı nitelikte olduğu için performansa dayalı görev değişikliği hızla yapılabilmektedir. Ancak yöneticiler seçim çevrelerinden ya da kişisel bürokratik kadrolardan seçilirse liyakat ve uzmanlaşma geri plana atılmış olmaktadır.²⁶⁸

Sayı sınırlaması olmaksızın Cumhurbaşkanı yardımcısı atama ve görevine son verme yetkisi Cumhurbaşkanına aittir.²⁶⁹ Cumhurbaşkanı yardımcısı gereken durumlarda Cumhurbaşkanlığı makamına vekalet edebilmekte, Cumhurbaşkanının yetkilerini kullanabilmektedir.²⁷⁰ Bu kadar geniş yetkilere sahip bir makama vekalet edecek kişinin halk tarafından ya da halkın seçtiği vekiller tarafından göreve gelmemesi demokratik devlet niteliği ile bağdaşmamaktadır. En azından kararın meclis onayından geçmesi demokrasi ve meşruluk açısından oldukça önem taşımaktadır.²⁷¹

Kural gereği bir kişi en fazla iki kez Cumhurbaşkanı olabilmektedir. Ancak bu noktada sistemsiz açıklık mevcuttur. Eğer Cumhurbaşkanı ikinci döneminde meclis seçimlerinin yenilenmesine karar verirse bir kez daha aday olabilmekte ya da Cumhurbaşkanı makamı boşaldığı zaman 45 gün içinde Cumhurbaşkanlığı seçimi yapılmakta ve seçilen cumhurbaşkanı meclisin seçim tarihine kadar görevi devralmaktadır. Ancak bu süre görevi devralan Cumhurbaşkanı için bir dönem kabul edilmemektedir. Her iki durumda da bir kişi iki dönemden fazla Cumhurbaşkanlığı yapabilmektedir. Böyle bir durumda mecliste çoğunluğa sahip olan bir Cumhurbaşkanı bir dönem daha görevde kalabilmek için seçimleri öne alabilmektedir. Bu durumu engellemek adına erklerin birbirlerinin görevlerine son veremeyecekleri kesin hükme bağlanması gerekmektedir.²⁷²

Venedik Komisyonunun raporuna göre ise Cumhurbaşkanının üst düzey kamu yöneticileri ile kamu kurum ve kuruluşlarında yapacağı atamaların denetimsiz olması, gerekli görüldüğü takdirde Cumhurbaşkanı makamına vekalet edecek Cumhurbaşkanı yardımcılarının meclis onayı olmadan atanması, Cumhurbaşkanının partisi ile ilişkisinin

²⁶⁸ POLATKAN, 2017, s. 23.

²⁶⁹ bkz. AY m. 104/8.

²⁷⁰ Üst Kademe Kamu Yöneticileri ile Kamu Kurum ve Kuruluşlarında Atama Usûllerine Dair Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi. Resmi Gazete, 10.07.2018.

²⁷¹ SEYHAN, 2019, s. 289.

²⁷² COŞKUN, 2017, s. 16.

devam etmesi sonucunda meclisi kontrol altına alabilme ihtimalinin olması, kural geređi bir kiřinin en fazla iki kez Cumhurbaşkanı seçilebilmesi konusunda net sınırların olmaması gibi konuların kuvvetler ayrılıđını zedelediđi dűřünlmektedir.²⁷³ çünkü kural geređi bir kiři en fazla iki kez Cumhurbaşkanı seçilebilir ancak yapılan dűzenleme bazı bořluklar içermektedir. Mesela Cumhurbaşkanının ikinci dűneminde yasama ve yűrűtme erkinin aynı siyasi gűrűşe sahip ise meclis erken seçim kararı ile seçimlere gidilebilmektedir. Bűyle bir durumda Cumhurbaşkanı ikinci dűneminde olsa bile tekrardan aday olabilmekte ve anayasal hakkı olan on yıllık gűrev sűresi kasten ihlal edilmiř olmaktadır.²⁷⁴

²⁷³ ZTűRK, 2016, s. 337.

²⁷⁴ SEYHAN, 2019, s. 309.

4. 2017 ANAYASA DEĞİŞİKLİKLERİNİN YARGI ERKİ ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

Anayasanın 9. maddesine göre “yargı erkini kullanmaya yetkili olan merci bağımsız ve tarafsız mahkemelerdir”. Hiçbir düzenlemenin, mahkemelerin bağımsız olduğuna ya da hakimlerin güvencelerine aykırı olamaması gerekmektedir.²⁷⁵ 2017 yılında meydana gelen anayasa değişikliği yargı erki üzerinde de farklılıklar meydana getirmiştir. Bu farklılıklar yargının tarafsızlığı ve bağımsızlığı ilkesine, Hakimler Savcılar Yüksek Kurulunun ismine, Anayasa Mahkemesinin üye sayısına ve Askeri Yargıya yöneliktir.

4.1. Yargının Tarafsızlığı

Anayasanın 2. maddesine göre, Türkiye Cumhuriyeti bir hukuk devletidir. Vatandaşlar gibi devletin organları da hukuk kurallarına tabi olduklarından dolayı siyasal çevre, kişi hak ve özgürlüklerine yönelik haksız bir müdahalede bulunamamaktadır. Aksi halde hukuk kuralları devreye girmektedir.²⁷⁶ Erklerin hukuki sınırlara uyup uymadığının tespitini yapabilmek ve hukuka aykırı haller olması durumunda yaptırım uygulayabilmek adına kuvvetler ayrılığı ilkesi oldukça önem taşımaktadır.

2017 yılında önce yargı erki bağımsız mahkemeler tarafından kullanılmaktadır. Türkiye’de bağımsızlık anayasal temele dayanmaktadır ancak tarafsızlık kanunla güvence altına alınması gerekmektedir. 2017 yılında meydana gelen anayasa değişikliği ile yargının bağımsız olmasının tarafsızlığı sağlanmaktadır. Anayasa değişikliğinde yargı yetkisinin tarafsız ve bağımsız mahkemeler tarafından icra edileceği ilgili maddelerde düzenlenmiştir.²⁷⁷

Tarafsızlıktan kasıt, adil yargılanmayı sağlamak adına hakimin ilgilendiği dava ile arasında bir bağ bulunmaması, hakimin açık fikirli ve önyargısız olması, kararını

²⁷⁵ bkz. AY m. 140.

²⁷⁶ bkz. AY m. 2.

²⁷⁷ ERDOĞAN, 2018, s. 200.

somut olay çerçevesinde kanunlara uygun olarak vermesi gerekmektedir.²⁷⁸ Hakimin davaya bakamayacağı haller şöyledir;²⁷⁹

- a) Suçtan kendisi zarar görmüşse,
- b) Sonradan kalksa bile şüpheli, sanık veya mağdur ile aralarında evlilik, vesayet veya kayımlık ilişkisi bulunmuşsa,
- c) Şüpheli, sanık veya mağdurun kan veya kayın hısımlığından üstsoy veya altsoyundan biri ise,
- d) Şüpheli, sanık veya mağdur ile aralarında evlat edinme bağlantısı varsa,
- e) Şüpheli, sanık veya mağdur ile aralarında üçüncü derece dahil kan hısımlığı varsa,
- f) Evlilik sona ermiş olsa bile, şüpheli, sanık veya mağdur ile aralarında ikinci derece dahil kayın hısımlığı varsa,
- g) Aynı davada Cumhuriyet savcılığı, adli kolluk görevi, şüpheli veya sanık müdafiliği veya mağdur vekilliği yapmışsa,
- h) Aynı davada tanık veya bilirkişi sıfatıyla dinlenmişse, Hakimlik görevini yapamaz.

Hakimlerin ve savcılarının psikolojik baskıya maruz kalma ihtimallerinden dolayı kendilerini güvende hissetmeleri gerekmektedir. Kendini güvende hissetmeyen hakim ya da savcı bağımsızlığını ve tarafsızlığını tam anlamıyla yerine getirememektedir. Bu yüzden hakimlerin ve savcılarının görevden alınamayacakları, kendileri istemedikçe erken emekliliğe zorlanamayacakları, özlük haklarından yoksun bırakılmayacakları gibi bazı güvenceler anayasal temele oturtulmuştur.²⁸⁰ Türkiye’de yargının bağımsızlığı daima anayasal güvence altında olmaktadır. Çünkü hakim kanunlar ve vicdani yükümlülükler etrafında, hiçbir yerden ve kişiden etkilenmeden tarafsız bir şekilde karar vermelidir. Bu sebeple yargının, yasama ve yürütme erkinden gelecek emirlere karşı, medya aracılığı ile gelecek eleştirilere karşı, kamuoyundan gelecek

²⁷⁸ Abdulkadir YILDIZ, “6771 Sayılı Kanunla Anayasaya Eklenen Yargının Tarafsızlığının Anlamı Üzerine”, (*Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, cilt: 32, sayı: 0, 2017), s. 21-22.

²⁷⁹ Ceza Muhakemesi Kanunu (CMK). **5271 Sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu**. Resmi Gazete, 17.12.2004.

²⁸⁰ ERDOĞAN, 2018, s. 199-200.

düşüncelere karşı anayasal koruma altına alınması gerekmektedir.²⁸¹ Yargı bağımsız olduğu kadar tarafsız da olmalıdır. Ayrıca bağımsızlık ve tarafsızlık birbirinden ayrılmaz bir bütündür.²⁸²

Hakimin tarafsızlığı ilkesi adil yargılama açısından oldukça önemli bir konu olduğundan dolayı uluslararası boyutta da ele alınmaktadır. Hakimin tarafsızlığına ilişkin uluslararası belgelerin başında Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi gelmektedir. AİHS'nin 6. maddesine göre, herkes davasının bağımsız ve tarafsız bir mahkeme önünde görülmesini isteme hakkına sahiptir. Ayrıca, Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin 10. maddesinde ve Birleşmiş Milletler Kişisel ve Siyasal Haklar Uluslararası Sözleşmesi'nin 14. maddesinde hukuki uyumsuzlukların karara bağlanmasında herkesin bağımsız ve tarafsız yargılanma hakkına sahip olduğunu vurgulamıştır.²⁸³

4.2. Hakimler ve Savcılar Kurulu

Yargının bağımsızlığını güvence altında tutmak amacıyla 1961 yılında kurulan Yüksek Hakimler Kurulu, hakimlerin terfi, nakil, denetim, disiplin gibi özlük haklarıyla da ilgilenmektedir.²⁸⁴ 1962 yılında kurulan Yüksek Savcılar Kurulu ise savcılarının özlük haklarına yönelik düzenlemelerle ilgilenmektedir. 1982 Anayasası ile Yüksek Hakimler Kurulu ve Yüksek Savcılar Kurulu, Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu adıyla tek çatı altında birleştirilmiştir. Türkiye Cumhuriyeti'nin hukuk devleti olmasının verdiği yükümlülükler ve kuvvetler ayrılığının gerekliliği sonucunda yargının güvence altında tutulmasına yönelik bu adımlar demokratikleşme yolunda oldukça önem taşımaktadır.²⁸⁵

²⁸¹ FENDOĞLU, 2019, s. 281-289.

²⁸² Levent Gönenç, “Yargının Tarafsızlığı ve Tarafsızlığı”, (TEPAV Anayasa Çalışma Metinleri 3, 2011), s. 8.

²⁸³ Faruk TURHAN, “Doktrin ve Uygulama Işığında Ceza Muhakemesinde Hakimin Tarafsızlığı ve Görev Yasakları”, (*Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, cilt: 22, sayı: 4, 2018), s. 134.

²⁸⁴ TANÖR / YÜZBAŞIOĞLU, 2016, s. 313.

²⁸⁵ Murat YANIK, “Karşılaştırmalı Hukuk ve Uluslararası Standartlar Işığında HSYK'nın Oluşumu, Çalışma Şekli ve Kararlarının Denetimi”, (*Anayasa Yargısı*, cilt: 26, sayı: 1, 2010), s. 165.

15 Temmuz hain darbe girişiminin ardından iktidarda olan Ak Parti, ana muhalefet partisi olan CHP ve muhalefet partisi olan MHP yargı erkini de içeren mini bir komisyon paketi kurmuşlardır. Ak Parti yargıya yüksek, dokunulmaz ve hatasız bir pozisyon atfedilmeye çalışıldığını sebepleriyle birlikte belirtmiştir. Diğer partilerle konu üzerinde uzlaşma sağlamıştır. Sonuç olarak; 2017 yılında meydana gelen anayasa değişikliği ile Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'nun adı Hakimler Savcılar Kurulu olarak değiştirilmiştir. Yargıya yüksek, dokunulmaz ve hatasız gibi sıfatların yüklenmesi karşı çıkmıştır. Görev ve yetkileri bakımından bir değişiklik olmasa da kurulun iç yapılanmasında düzenlemelere gidilmiştir.²⁸⁶

Hakimler ve Savcılar Kurulu 22 asil 12 yedek üyeden oluşmaktadır. Yapılan düzenleme ile kurulun üye sayısı 13 olarak belirlenmiştir. Yedek üyelik makamına son verilmiştir.²⁸⁷ 13 üyenin 7 tanesini TBMM, 4 tanesini Cumhurbaşkanı seçmekle görevlidir. Meclis 3 üyeyi Yargıtay üyeleri arasından, 1 üyeyi Danıştay üyeleri arasından, kalan 3 üyeyi ise biri öğretim elemanı biri avukat olacak şekilde seçmektedir. Cumhurbaşkanı ise 4 üyeyi adli ve idari hakim, savcı arasından seçmesi gerekmektedir.²⁸⁸ 3 daire olarak çalışan kurul 2 daireye düşürülmüştür. Müsteşarlık makamı kaldırıldığı için kurulun doğal üyesi Adalet Bakanı ve ilgili bakan yardımcısı olmuştur.²⁸⁹

1982 Anayasası'nın 159. maddesine göre; Hakimler ve Savcılar Kurulu'nun görev ve yetkileri, Yargıtaya ve Danıştaya üye seçmek, Adalet Bakanlığı'nın kadro ve yargı çevresi ile ilgili tekliflerini karara bağlamak, hakimleri ve savcılarını mesleğe kabul etme, atama ve nakletme, geçici yetki verme, yükselme ve birinci sınıfa ayırma, kadro dağıtma, meslekte kalmaları uygun görülmeyenler hakkında karar verme, disiplin cezası verme, görevden uzaklaştırma, anayasa ve kanunlarla verilen diğer görevleri yerine getirmesi gerekmektedir.²⁹⁰

²⁸⁶ Demirhan Burak ÇELİK, "16 Nisan Anayasa Değişikliği ve Yeni Hâkimler ve Savcılar Kurulu Üzerine Bir Değerlendirme", (*Ankara Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi Dergisi*, cilt: 73, sayı: 4, 2018), s. 1081.

²⁸⁷ ÇELİK, 2018, s. 1080.

²⁸⁸ TANÖR / YÜZBAŞIOĞLU, 2016, s. 314 315.

²⁸⁹ USLU, 2017, s. 304-310.

²⁹⁰ bkz. AY m. 159.

4.3. Askeri Yargının Kaldırılması

1960 yılında meydana gelen askeri darbe sonucunda 1961 Anayasası yürürlüğe girince ordunun özgür ve ayrıcalıklı konumunu güçlendirmek amacıyla Askeri Yargı Adli Yargı'dan ayrılmıştır.²⁹¹ Askeri Yargı; Askeri İdare Yargı ve Askeri Ceza Yargısı olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Askeri İdare Yargı, 1971 yılında meydana gelen anayasa değişikliği ile idari yargıdan ayrılıp bağımsız yüksek mahkeme konumuna gelmiştir. Askeri Yüksek İdare Mahkemesi ise Cumhurbaşkanı tarafından seçilen subaylar ve askeri hakimlerden oluşmaktadır. 4 yıllığına seçilen üyelerin rütbe ve kıdem sıralaması sonucunda Milli Savunma Bakanı ve Başbakanın imzalayacağı, Cumhurbaşkanının onaylayacağı kararname ile atamaları gerçekleşmektedir.²⁹² Askeri Yüksek İdare Mahkemesi askeri makamlar tarafından kurulmasa da askeri hizmete dair idari eylem ve işlemlerinden doğan uyuşmazlıkları denetleyen ilk ve son derece mahkemesi olmuştur.²⁹³

Askeri Ceza Yargısı iki derecelidir. İlk derece mahkemeleri Askeri Mahkemeler ve Disiplin Mahkemeleri, üst derece mahkemesi ise Askeri Yargıtaydır. Disiplin mahkemeleri kanunda yer alan askeri disiplin suçlarına ilişkin davalara bakmaktadır. Askeri mahkemeler ise askerlikle ilgili suçları, askeri kişiler aleyhine olan suçları, askerlik hizmet ve görevleri ile ilgili olan suçları kapsamaktadır. Hatta bu mahkemede siviller bile kanunda belirtilen suçlardan dolayı yargılanabilmektedir. 2010 yılında meydana gelen anayasa değişikliği ile bu mahkemelerin görev alanları daraltılmıştır. Savaş hali dışında sivillerin bu mahkemelerde yargılanması yasaklanmıştır. Askeri Yargıtay ise ilk derece mahkemelerinin kararlarını inceleyen son merci olmaktadır.²⁹⁴

Askeri mahkemeler, Milli Savunma Bakanlığı tarafından kurulmakta veya kaldırılmaktadır. Her ilde askeri mahkeme kurulamayacağından dolayı mahkemeler birbirleriyle bağlantılı olmaktadır. Askeri mahkeme kurulan alanlarda en az bir tane

²⁹¹ TUNÇ / BİLİR / YAVUZ, 2015, s. 363-364.

²⁹² USLU, 2017, s. 300-302.

²⁹³ TANÖR / YÜZBAŞIOĞLU, 2016, s. 458-459.

²⁹⁴ GÖZLER, *Türk Anayasa Hukuku*, 2000, s. 840.

askeri savcı bulunmaktadır.²⁹⁵ Askeri hakim ve savcılarının mesleğe girişi, ataması veya yükselmesi gibi durumlar Askeri Hakimler Kanunu'nda düzenlenmiştir. Özlük hakları ise adli ve idari hakimlerden farklı olmaması gerekmektedir. 60 yaşından önce emekli olamayan askeri hakimlerin suçüstü hali dışında; suç işlediği ileri sürülürse yakalanamamakta, sorguya çekilememekte ve hiçbir aramaya tabi tutulamamaktadır.²⁹⁶

Ayrıca ordunun yargı sistemi içerisine dahil edilip üstün ayrıcalıklarla donatılmış olması askeri mahkemelerde yer alan subayların tarafsızlığı ve bağımsızlığı tam anlamı ile sağlayamadığına işaretler. Böyle bir sistem demokrasiye, hukukun üstünlüğüne ve adil yargılamaya uygun olmadığından dolayı 2017 yılında meydana gelen anayasa değişikliği ile Askeri Yargı kaldırılmıştır. Artık Askeri Yargı alanına giren davalara sivil mahkemeler bakmaktadır. Ayrıca Askeri Yargı alanında görülmekte olan davaların dört ay içerisinde adli ya da idari yargı mercine devredilmesine karar verilmiştir.²⁹⁷

4.4. Anayasa Mahkemesi Üye Sayısı

1961 yılında normların anayasaya uygunluğunu denetlemek, uygunsuzluk tespit ederse yaptırım uygulamak amacıyla Anayasa Mahkemesi kurulmuştur.²⁹⁸ Bu noktada Anayasa Mahkemesi görevleri; başta hukuk kurallarının ihlaline izin vermemek adına Milletlerarası Anlaşmalar, olağanüstü hal Cumhurbaşkanlığı kararnamesi, İnkılap Kanunları ve bazı parlamento kararları dışındaki normların anayasaya uygunluğunu esas ve şekil bakımından kontrol etmek, bireysel başvuruları karara bağlamak, Yüce Divan sıfatıyla yargılama yapmak, siyasi partilerin kapatılmasına karar vermek,

²⁹⁵ Yüksel METİN / Erhan ALP, “Adil Yargılanma Hakkı Çerçevesinde Askeri Mahkemeler: Sorunlar ve Çözüm Önerileri”, (*Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, cilt: 2, sayı: 2, 2012), s. 84-95.

²⁹⁶ Ahmet BARBAK, “Türkiye’de Askeri Yönetim Alanının Anayasal Dönüşümü: Anayasal İktisat Kuramı Çerçevesinde Bir İnceleme”, (*Akdeniz İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, cilt: 20, sayı: 2, 2020), s. 159.

²⁹⁷ KAPLAN, 2021, s. 52.

²⁹⁸ Ali Fuat GÖKÇE / Elif DÖLEK, “Anayasa Yargısı ve Demokrasi”, (*Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, cilt: 5, sayı: 6, 2018), s. 131.

dokunulmazlığı kaldırılmak ve milletvekilliğinin düşmesi kararlarını denetlemek ve Uyuşmazlık Mahkemesi'ne başkan seçmektedir.²⁹⁹

1 Genel Kurul ve 2 bölümden oluşan Anayasa Mahkemesi'nde bütün üyeler Genel Kurul'a katılma hakkına sahiptir ve toplantı halinde en az 1 başkan ve 10 üyenin olması gerekmektedir. Genel Kurul'da siyasi partilerle ilgili iptal ve itiraz davalarına bakılırken Yüce Divan sıfatıyla yargılama da yapılabilmektedir. Bu tür davalarda kararlar salt çoğunlukla alınmaktadır. Ancak anayasa değişikliğinin iptaline ilişkin konularda, herhangi bir siyasal partinin kapatılmasına ya da devlet yardımından yoksun bırakılmasına yönelik konularda üyelerin üçte iki çoğunluğu aranmaktadır. Genel Kurul dışındaki 2 bölüm ise 1 başkanvekili ve 4 üyenin katılımı ile toplanmakta ve bireysel başvuruları karara bağlamakla görevli olmaktadır.³⁰⁰

Anayasa Mahkemesine üye seçilebilmek için en az 45 yaşını doldurmuş olmak, yükseköğretim mezunu olmak, en az 20 sene devlet bünyesinde görev yapmış olmak, belirli suçlardan ceza almamış olmak gerekmektedir.³⁰¹ 2017 yılından önce Anayasa Mahkemesi 17 üyeden oluşmaktadır. Üyelerin 3 tanesini TBMM, 14 tanesini Cumhurbaşkanı seçmektedir. 2017 yılında meydana gelen Anayasa değişikliği ile mahkemenin üye sayısı 15 olarak belirlenmiştir. Üyelerin 3 tanesini TBMM, 12 tanesini Cumhurbaşkanı seçmektedir. Kural gereği Anayasa Mahkemesine bir kez üye olan birisi bir daha üye olarak seçilemeyecektir. Üyelerin görev süresi 12 yıl olduğu için görev süresi bitmemiş ancak üye sayısının azaltılması sonucunda açıkta kalmış üyelerin görevleri bitene kadar üyeliklerinin devam etmesine karar verilmiştir. 65 yaşını dolduran üyeler ise isterlerse emekli olabilmektedirler.³⁰²

4.5. Çeşitli Maddeler ve Diğer Düzenlemeler

Yasama, yürütme ve yargı erkleri ile doğrudan ilgili olmasa da ilişkili olan ve 2017 yılında meydana gelen Anayasa değişikliğinden etkilenen konulardan birisi kamu

²⁹⁹ Harun ÇOLAK, "Anayasa Mahkemesinin Görev ve Yetkilerinin İncelenmesi, Federal Almanya Anayasa Mahkemesi ile Karşılaştırılması", (Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, 2010), s. 65-86.

³⁰⁰ GÖZLER, *Türk Anayasa Hukukuna Giriş*, 2018, s. 330-336.

³⁰¹ TUNÇ / BİLİR / YAVUZ, 2015, s. 401-404.

³⁰² Üyelerin Seçimi. Türkiye Cumhuriyeti Anayasa Mahkemesi, Erişim: 30.03.2023

tüzel kişiliğinin kurulması diğeri ise hak ve hürriyetlere yönelik yapılan düzenlemelerdir.

4.5.1. Kamu Tüzel Kişiliğinin Kurulması

Hukuki olarak kişilik kavramı, kanunun hak ve sorumluluk yetkisi verdiği varlıkları ifade etmektedir. Bu varlıklar gerçek kişiler ve tüzel kişiler olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Gerçek kişiler hak ehliyetine sahip olan bireylerken, tüzel kişiler belirli bir amacı gerçekleştirmek üzere bir araya gelmiş kişi ya da topluluklardır.³⁰³

Hukuk, insanların belirli amaçlarını gerçekleştirebilmesi için tüzel kişilik kavramını meydana getirmiştir.³⁰⁴ Buradaki amaç; sosyal hayatta devam etmesi gereken işlerin ve hizmetlerin kişilere bağlı kalmaması yönündedir.³⁰⁵ Tüzel kişiler ruhsat, tescil, serbest sistem olmak üzere üç şekilde açıklanmaktadır. Ruhsat, belirli makamların izin vermesini ifade etmektedir. Tescil resmi kayıt demektir. Bu kayıt yapılırken mevzuatta yer alan şartların gerçekleştirilip, gerçekleştirilemediğine bakılmaktadır. Serbest sistem ise resmi işlem ve devlet iznine gerek kalmadan kişilerin vereceği kuruluş dilekçesi ile kurulan tüzel kişileri ifade etmektedir.³⁰⁶

Tüzel kişiler kendi içerisinde özel hukuk tüzel kişileri ve kamu tüzel kişileri olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Özel hukuk tüzel kişileri özel hukuk kurallarına tabi oldukları için bu kurallara göre faaliyette bulunan, tarafların serbest iradeleri ile kurulan kişi ya da topluluklardır. Kamu tüzel kişileri ise kanunla veya kanunun verdiği yetki ile kurulan ve kamu hukuku kurallarına tabi oldukları için bu kurallara göre faaliyette bulunan kişi ya da topluluklardır.³⁰⁷ Kamu hukuku tüzel kişileri kamu ayrıcalığına ve kamu gücüne sahiptir. Özel hukuk tüzel kişilerinin kamusal ayrıcalıkları bulunmamaktadır. Kamu hukuku tüzel kişileri arasındaki uyuşmazlık idari yargıda çözülmektedir. Özel hukuk tüzel kişileri arasındaki uyuşmazlık adli yargıda

³⁰³ Ömer ERGÜN, “Kişi Kavramı ve Çeşitleri”, (*Dicle Üniversitesi Adalet Meslek Yüksekokulu Dicle Adalet Dergisi*, cilt: 1. sayı: 1. 2017), s. 9-11.

³⁰⁴ Cengiz Gül, *Karşılaştırmalı Hükümet Sistemlerinde Yürütme*, (Ankara: Yetkin Yayınları, 2017), s. 35.

³⁰⁵ ATAR, 2021, s. 199.

³⁰⁶ GÜL, 2017, s. 36.

³⁰⁷ GÖZLER, *İdare Hukukuna Giriş*, 2018, s. 37.

çözümüne kavuşmaktadır. Kamu hukuku tüzel kişilerinin çalışma alanları, devlet tarafından belirlenmektedir. Özel hukuk tüzel kişileri ise çalışma alanlarını kendileri belirlemektedirler.³⁰⁸

2017 yılında önce kamu tüzel kişiliği sadece kanunla veya kanunun açıkça verdiği yetkiye dayanılarak kurulabilmektedir. 2017 yılında yapılan meydana gelen Anayasa değişikliği ile kamu tüzel kişiliğinin sadece kanunla veya Cumhurbaşkanlığı kararnamesi ile kurulabileceği belirtilmiştir.³⁰⁹ Normlar hiyerarşisinde anayasa kanunların üzerinde yer aldığı için kanunla yapılabilen bir işlem anayasa ile zaten yapılabilmektedir. Bu sebeple ilgili maddede geçen kanun ifadesi anayasayı da içine almaktadır. Sonuç olarak kamu tüzel kişiliği anayasayla, kanunla ya da Cumhurbaşkanlığı kararnamesi ile kurulabilmektedir.³¹⁰

4.5.2. Hak ve Hürriyetler

İnsan, insan olma özelliğinin temeli olan hür bir irade ile doğmaktadır. O halde hürriyetler, insanın serbest hareket etme gücünü oluşturmaktadır. Bireye hukuk ya da kanunlar tarafından verilenler ise insanın temel haklarıdır. Bazı hürriyetler kişilerin veya devletin hiçbir şekilde müdahalede etmemesi için hukuk düzeni ile güvence altına alınmıştır. Böylelikle hürriyetler birer hak haline gelmiştir.³¹¹ Hak ve hürriyetler olağan dönemlerde, savaş, seferberlik, sıkıyönetim veya olağanüstü hal durumlarında sınırlandırılabilir.³¹² Hatta bazı sınırlar hakların ve hürriyetlerin özünde vardır. Mesela basın hürriyeti kullanılırken kişilere yönelik iftira, hakaret ya da kişinin şerefine ve haysiyetine yönelik bir saldırı olması hukuken kabul edilmemektedir. Bu tarz sınırlamalara herkesin gerekli özeni göstermesi gerekmektedir.³¹³

³⁰⁸ GÜRBÜZ, 2011, s. 30-31.

³⁰⁹ bkz. AY m. 123.

³¹⁰ Ramazan ÇAĞLAYAN, “Hukukumuzda Kamu Tüzel Kişiliği Kavramı ve Kısıtları”, (*Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi, cilt: 0, sayı: 7, 2016*), s. 377-380.

³¹¹ GÖZLER, *İnsan Hakları Hukukuna Giriş*, 2020, s. 43-45.

³¹² bkz. AY m. 15.

³¹³ TANÖR / YÜZBAŞIOĞLU, 2016, s. 135.

Hak ve hürriyetlere en geniş haliyle 1961 Anayasası'nda yer verilmiştir. Özellikle temel hak ve hürriyetlerin negatif, pozitif, aktif statü hakları şeklinde sınıflandırılması ve kanunların Anayasaya uygunluğunun denetlenmesi açısından Anayasa Mahkemesi'nin kurulması gerekmiştir. 1982 Anayasası ise 1961 Anayasasında yer alan hak ve hürriyetlere yönelik düzenlemeleri içerse de hürriyetleri ikinci plana itip otoriteyi ön planda tutmuştur.³¹⁴

Hak ve hürriyetler, 1982 Anayasası'nın ikinci kısmında Genel Hükümler, Kişi Hakları ve Ödevleri, Sosyal ve Ekonomik Haklar ve Ödevler, Siyasi Haklar ve Ödevler olmak üzere dört başlıkta yer almaktadır. Hak ve hürriyetlerin sınıflandırılmasında Alman hukukçusu Jellinek'in sınıflandırması hakimdir. Jellinek'e göre temel haklar negatif statü hakları, pozitif statü hakları ve aktif statü hakları olmak üzere üçe ayrılmaktadır. Negatif statü hakları, kişileri siyasal baskıdan koruyan, devlet müdahalesine izin verilmeyen, dokunulamayan kişi haklarıdır. Pozitif statü hakları, devlet müdahalesine izin verilmiş sosyal ve ekonomik haklardır. Aktif statü hakları ise siyasi hakları içerisinde barındırmaktadır.³¹⁵ Temel hakların neler olduğuna dair bazı örnekler Tablo 3'te yer almaktadır.³¹⁶

³¹⁴ TUNÇ / BİLİR / YAVUZ, 2015, s. 108-109.

³¹⁵ USLU, 2017, s. 33.

³¹⁶ GÖZLER, *İnsan Hakları Hukukuna Giriş*, 2020, s. 294-305.

Tablo 3: Temel hakların neler olduğuna dair bazı örnekler

NEGATİF STATÜ HAKLARI	POZİTİF STATÜ HAKLARI	AKTİF STATÜ HAKLARI
Kişi Dokunulmazlığı	Eğitim Öğretim Hakkı	Türk Vatandaşlığı
Konut Dokunulmazlığı	Sağlık Hizmetleri	Seçme Seçilme Hakkı
Zorla Çalıştırma Yasağı	Sosyal Güvenlik Hakkı	Parti Kurma Hakkı
Özel Hayatın Gizliliği	Konut Hakkı	Vatan Hizmeti
Haberleşme Hürriyeti	Toprak Mülkiyeti	Vergi Ödevi
Seyahat Hürriyeti	Kamulaştırma	Dilekçe Hakkı
Din ve Vicdan Hürriyeti	Devletleştirme	Bilgi Edinme Hakkı
Suç ve Cezalara İlişkin Esaslar	Çalışma ve Sözleşme Hürriyeti	Kamu Denetçisine Başvurma Hakkı

İdarenin kanuniliği ilkesi gereği olağan dönemlerde hak ve hürriyetlere yönelik sınırlamalar, hak ve hürriyetlerin özüne dokunulmadan sadece kanunla yapılabilmektedir. Hakkın özü kavramı ilk kez 1961 Anayasası'nda kabul edilmiştir. Bu kavram; hak ve hürriyetler bakımından farklılık gösterse de hakkın vazgeçilmez unsurunun korunmasını yani demokratik toplum düzeninin gereklerine bağlı olarak hak ve hürriyetleri kullanmayı zorlaştırmayacak, hak ve hürriyetlerin etkisine son vermeyecek, hak ve hürriyetlerin amacına ulaşmasına engel olmayacak düzeyde olmasını ifade etmektedir.³¹⁷ Kanunlar, Anayasanın sözüne yani metnine ve ruhuna yani anlatılmak istenilene aykırı olmaması, aykırı olduğu takdirde iptal edilmesi hak ve hürriyetlere ek güvence sağlamaktadır.³¹⁸ Böylece idarenin keyfiyetini önlemek adına Cumhurbaşkanlığı kararnamesi, yönetmelik, genelge gibi idari işlemlerle hak ve hürriyetlere yönelik sınırlama yapılamamaktadır.³¹⁹ Ayrıca, bir işlemin kanunla

³¹⁷ Osman Göktürk GÜNHAN ve Kevser Afra HASOĞLU, “Çekirdeğe Doğru: Hakkın Özü Bağlamında Mülkiyet Hakkına İlişkin Güncel Bir Değerlendirme”, (*Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu Akademik Dergisi*, cilt: 6, sayı: 10, 2023), s. 36-37.

³¹⁸ TANÖR / YÜZBAŞIOĞLU, 2016, s. 142.

³¹⁹ Emre AKBULUT, “*Kanuni İdare İlkesi*”, (Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Hukuku Anabilim Dalı, 2013). s. 133.

yapılıyor olması aynı işlemin anayasa ile de gerçekleştirilebileceği anlamına gelmektedir. O halde anayasa, hak ve hürriyetleri hukuki bir zemine koyarken yasama erkine bırakmadan kendi içerisinde sınırlayabilmektedir.³²⁰

Hak ve hürriyetlere yönelik sınırlama yapılabilmesi için sınırlama konusunun devletin bütünlüğü, kamu düzeni, kamu yararı, genel sağlık gibi meşru sebeplere dayanması gerekmektedir. Ayrıca bu sınırlama sebepleri milletlerarası hukuktan doğan yükümlülüklerle ve ölçülülük ilkesine aykırı olmaması, çekirdek haklara dokunmaması gerekmektedir. Demokratik toplum düzeninde yaşamının ve hukuk devleti olmanın gerekliliği olan ölçülülük ilkesi hak ve hürriyetlerin sınırlanma amacı ile arasındaki ilişkiyi, kısıtlamanın gerekliliğini ve kısıtlamanın orantılı bir şekilde yapılmasını ifade etmektedir. Çekirdek haklar ise herkesin yaşama hakkına sahip olması, kişinin maddi ve manevi varlığını koruyup geliştirebileceği, kimsenin dini ve düşüncesi konusunda zorlanıp suçlanamayacağı, bir kişinin suçlu olduğuna yalnızca mahkemenin karar vereceği yönündeki haklardır.³²¹

Yürütme organının hak ve hürriyetlere yönelik müdahaleleri her ne kadar sınırlı olsa da yok sayılamamaktadır.³²² Hatta bu müdahaleler olağanüstü hal dönemlerinde daha da artabilmektedir.³²³ Parlamenter hükümet sisteminde idarenin kanuniliği ilkesinin istisnası olan ve olağanüstü hal dönemlerinde çıkarılan KHK'lar yetki kanununa gerek duymadan ve konu sınırlamasına tabi tutulmadan her alanda düzenleme ve sınırlama yapabilmektedir.³²⁴ Yeni hükümet sisteminde ise idarenin kanuniliği ilkesinin istisnası olağanüstü hal Cumhurbaşkanlığı kararnamesi olmuştur. Olağanüstü hal döneminde çıkarılan ve konu sınırlamasına tabi olmayan bu kararnameler ihtiyaç duyulan her konuyu düzenleyebilmektedir. Hangi konuda

³²⁰ Mustafa DEMİRKOL, "Kişi Hak ve Hürriyetlerinin Korunması Karşısında Anayasa Madde.13, Bu Hükme Aykırı Yasal Düzenleme ve Faaliyetlerin Anayasa Madde.11 Açısından Değerlendirilmesi", *(Balkan Sosyal Bilimler Dergisi, cilt: 0, sayı: Icomep 2017 Özel Sayısı, 2017)*, s. 24.

³²¹ bkz. AY m. 13 ve m. 15.

³²² TANÖR / YÜZBAŞIOĞLU, 2016, s. 144.

³²³ ERDOĞAN, 2018, s. 181.

³²⁴ USLU, 2017, s. 26.

kararnameye ihtiyaç duyulduğunun göstergesi ise olağanüstü halin ilan edilme sebebine bakılarak tespit edilmektedir.³²⁵

Olağanüstü hal Cumhurbaşkanlığı kararnamesi meclisin onayından geçtiği için kanun niteliği taşımaktadır ve normlar hiyerarşisinde kanunlarla eşit konumda yer almaktadır. Bu sebeple anayasada sadece kanunla düzenlenmesi öngörülen konularda bile düzenleme yapma yetkisine sahiptir. Yani olağanüstü hal Cumhurbaşkanlığı kararnamesi ile hak ve hürriyetlere yönelik sınırlamalar yapılabilmekte ancak bu sınırlamalar milletlerarası hukuktan doğan yükümlülükler ve ölçülülük ilkesine aykırı olmamalıdır, çekirdek haklara dokunmamalıdır.³²⁶ Bu noktada hak ve hürriyetleri korumak adına meclise başvurulmuştur. Çünkü meclis çıkarılan kararnameyi üç ay içerisinde onaylayabilmekte ve reddedebilmektedir. Meclisin görüşüp reddedebilme yetkisine sahip olması özellikle temel hak ve hürriyetlerin korunması açısından oldukça önemli olmaktadır.³²⁷

4.6. 2017 Anayasa Değişikliklerinin Yargı Erki Üzerindeki Avantajları ve Dezavantajları

Meydana gelen her değişiklik, kendi içerisinde avantajlar ve dezavantajlar barındırmaktadır. 2017 Anayasa değişikliği de yargı erki üzerinde bazı değişiklikler meydana getirmiştir.

6771 Sayılı kanunun birinci maddesinde yargı bağımsızlığının sağlanması ve tarafsız olması için Anayasanın 9. maddesine “tarafsız” kelimesi eklenmiştir. 16. madde ile disiplin mahkemeleri dışında, askeri mahkemeler olağan durumlarda kaldırılmış, sadece savaş hali durumlarında asker kişilerin görevleri ile ilgili suçlarından dolayı yargılanabileceği hüküm altına alınmıştır. 17. madde ile Hakim ve

³²⁵ ATAR, 2021, s. 148.

³²⁶ ATAR, 2020, s. 15.

³²⁷ SÖYLER, 2018, s. 169.

Savcılar Yüksek Kurulu'nun yapısı değiştirilerek, meclisin de üye seçmesine olanak tanınmış böylece kurulun demokratik meşruiyeti sağlanmış ve güçlendirilmiştir.³²⁸

Cumhurbaşkanlığı hükümet sistemine göre Cumhurbaşkanının yargı ile ilgili görev ve yetkileri şöyledir;

- a) Anayasa Mahkemesi üyelerini seçmek,
- b) Danıştay üyelerinin dörtte birini seçmek,
- c) Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı ve Yargıtay Cumhuriyet Başsavcı Vekilini seçmek,
- d) Hakim ve Savcılar Kurulunun üyelerini atamak.

Yapılan düzenlemelere göre, yargının bağımsız olması için tarafsızlığı da içerisine alması gerekmektedir. Bu sebeple tarafsızlık ilkesi anayasal temele oturtulmuştur.³²⁹ Ayrıca yargının bağımsız olmadığına yönelik eleştirilerden sonra kanun koyucu yargının tarafsızlığına özellikle vurgu yapma gereksinimi duymuş olabilir. Anayasa ile yargının tarafsızlığı kontrol etmek oldukça zor olmaktadır. Ancak bu durumun olumsuz bir yanı da bulunmamaktadır.³³⁰

Yargının bağımsızlığının yanı sıra yargının tarafsızlığının da anayasal temele oturtulması adil yargılanma açısından oldukça önem taşımaktadır. Hakimin ilgilendiği dava ile arasında bir bağ bulunmaması, hakimin açık fikirli ve önyargısız olması, hakimin kararını somut olay çerçevesinde kanunlara uygun olarak vermesi, tarafsızlık ve adil yargılama açısından oldukça önemlidir.³³¹ Ayrıca devlet başkanının dahi sadece vatana ihanet suçundan değil her alanda yargılamaya tabi tutulması yargının tarafsızlığı ilkesini destekler nitelikte olmaktadır.³³²

Tarafsızlık ilkesi ile doğru orantılı olarak ordunun yargı sistemi içerisine dahil edilip üstün ayrıcalıklarla donatılmış olması, askeri mahkemelerde yer alan subayların

³²⁸ Mehmet ALAN, "1982 Anayasası'nda Yapılan 2017 Değişiklikleri Sonrası Oluşan Yeni Hükümet Sistemi ile ABD Hükümet Sisteminin Karşılaştırılması", (Yüksek Lisans Tezi, Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, 2019), s. 59

³²⁹ ÖZALP, 2017, s. 120.

³³⁰ ÇOŞKUN, 2017, s. 7.

³³¹ GÖNENÇ, 2011, s. 8.

³³² DOĞAN, 2021, s. 480-481.

tarafsızlığı ve bağımsızlığını tam anlamı ile sağlayamadığına işaret ettiği için 2017 yılında Askeri Yargı kaldırılmıştır.³³³ Böylece savaş durumu haricinde sivil kişilerin askeri mahkemelerde yargılanmasının önü kapatılmıştır.³³⁴ Yargı alanındaki bu yenilikler makam ve mevki fark etmeksizin herkesin eşit olduğuna, hukukun üstünlüğüne, adil yargılamaya ve yargı erkine olan güvenin artacağına işaret etmektedir.³³⁵

Yasama erkinde meydana gelen diğer bir değişiklik Hakimler ve Savcılar Kurulu'nun adına yönelik olmuştur. Yargıya yüksek, dokunulmaz ve hatasız gibi sıfatların yüklenmesi karşı çıkmıştır. Görev ve yetkileri bakımından bir değişiklik olmasa da kurulun iç yapılanmasında düzenlemelere gidilmiştir. Kurulun üye sayısının 13 olarak belirlenmiştir. Üyelerin 7 tanesini TBMM, 4 tanesini Cumhurbaşkanı seçmekle görevlidir.³³⁶ Ancak HSK üyesi olmak isteyen adayların adaylık ve başvuru sürecinde milletvekilleri ile temas kurup destek aramaları 2017 yılında gerçekleşen ve hoş olmayan bir durum olmuştur. Böyle bir durum yargı erkinin tarafsızlığını ve bağımsızlığını derinden etkilemektedir.³³⁷ Ayrıca Adalet Bakanı Kurul Başkanı, Adalet Bakanı Yardımcısı ise kurulun doğal üyesi konumundadır. Bakanlar, Cumhurbaşkanı tarafından atanıp görevden alındığı için kurul başkanının Adalet Bakanı olması halinde yargının teminatı olan kurulun tarafsızlığının ve bağımsızlığının zedeleneceği düşünülmektedir.³³⁸

Yapılan bir diğer düzenleme ise Danıştayın görevleri hakkında olmuştur. Danıştayın kanun tasarılarını ve tüzük tasarılarını inceleme görevi Bakanlar Kurulu'nun kaldırılması ile son bulmuştur. Böylece Danıştayın yürütme erki üzerindeki düzenleyici işlemleri ön denetime tabi tutma yetkisi son bulmuştur.³³⁹

³³³ KAPLAN, 2021, s. 52.

³³⁴ ÖZALP, 2017, s. 120.

³³⁵ KAPLAN, 2021, s. 52.

³³⁶ ÇELİK, 2018, s. 1080.

³³⁷ POLATOĞLU, 2017, s. 15.

³³⁸ ANAYURT, 2020, s. 353-353.

³³⁹ ÖZALP, 2017, s. 124.

2017 Anayasa değişikliği ile artık görev suçu-kişisel suç ayırımı ortadan kaldırıldığı görülmektedir. Cumhurbaşkanının işlediği iddia edilen bütün suçlar için madde 105'te öngörülen usul işletilecektir. Önceki düzenlemeyle karşılaştırıldığında görev suçundan sorumluluğun kapsamı genişletilmiş; kişisel suçlardan sorumluluk ise yine bu usule tabi kılınarak zorlaştırılmıştır.³⁴⁰ Cumhurbaşkanı, Anayasa madde 105 ile işlediği iddia edilen bütün suçlardan sorumlu tutulmuş olmasına rağmen Anayasa madde 148/6'da Cumhurbaşkanının görev suçlarından dolayı Yüce Divan'da yargılanacağı bir kez daha ifade edilmektedir.³⁴¹

Meclis soruşturması, 2017 tarihli Anayasa değişikliği ile tamamen yenilenmiştir. Yeni düzende; Cumhurbaşkanı yardımcıları ve bakanların görevleriyle ilgili suçları için meclis soruşturması usulü gündeme gelirken, Cumhurbaşkanının işlediği her suç için aynı usulle meclisin soruşturma yürütmesi düzenlenmiştir. Böylece hukuk fakültesi mezunu olmaları dahi zorunlu olmayan Yüce Divan hakimleri, eski veya mevcut Cumhurbaşkanının görevdeyken işlediği bütün suçlar bakımından ceza yargılamasını yürütecektir. Meclis soruşturması usulünde; soruşturma önermesini TBMM üye tamsayısının salt çoğunluğu, soruşturma açılması kararını üye tamsayısının beşte üçü, Yüce Divana sevk kararını üye tamsayısının üçte ikisi verebilmektedir. Görüldüğü gibi, meclis soruşturması usulünün her bir aşaması için aranan yetersayılar, bu yolun pratikte işletilemeyeceğini göstermektedir. Böylece eski veya görevdeki Cumhurbaşkanlarına, görev dönemlerinde işledikleri bütün suçlar hakkında adeta cezai sorumsuzluk tanınmıştır. Aynı durum, eski veya görevdeki Cumhurbaşkanı yardımcıları ve bakanların, görev dönemlerinde işledikleri ve görevleriyle ilgili suçlar bakımından da geçerlidir. Belirtilen sakıncalarla; ilgili karar yetersayılarının yeniden düzenlenmesi ve Cumhurbaşkanı bakımından Anayasa hükmünde yer alan "bir suç işlediği" ibaresi yerine, "göreviyle ilintili bir suç işlediği" sınırlamasının getirilmesi önem arz etmektedir.³⁴²

2017 tarihli Anayasa değişikliklerinden önce, Yüce Divana sevk edilen başbakan ve bakanların görevinin sona erdiği kabul edilirdi. Değişiklik sonrası, Yüce

³⁴⁰ ÖZBUDUN, *Türk Anayasa Hukuku*, s. 312

³⁴¹ bkz. AY m. 146.

³⁴² Gülden ÇINARLI, "2017 Değişiklikleri Sonrası 1982 Anayasası'na Göre Parlamentonun İdarenin Denetlenmesindeki Rolü", (Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Hukuku Anabilim Dalı, 2021), s. 147-148.

Divana sevk edilen Cumhurbaşkanı, Cumhurbaşkanı yardımcısı ve bakanın görevi, seçilmeye engel bir suçtan mahkum edilinceye kadar devam eder. Bu nedenle, görevdeki Cumhurbaşkanı, görevleri arasında yer alan Anayasa Mahkemesine üye seçmeye de devam edecektir. Ayrıca Yüce Divan yargılamalarında savcılık görevini yürüten Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı ve Yargıtay Cumhuriyet Başsavcivekilini seçmesi önünde de engel bulunmamaktadır. Oysa gerek kendisi gerek kendisinin atadığı diğer kişiler hakkında yürütülecek olası bir yargılamada; hakim ve savcılar atayabilmesi ve devlet makamını işgal ederek delil karartma girişiminde bulunabilmesi riskleri, meclis soruşturması usulünün güvenilirliğine gölge düşürmektedir. Üstelik 2017 tarihli Anayasa değişiklikleri sonrası Cumhurbaşkanının siyasi parti mensubu olabilmesi, bahsedilen riskleri daha olası kılacak bir olgudur. Tüm bu nedenlerle, hakkında meclis soruşturması açılan kişilerin görevlerinin sona ereceğine dair bir hükmün getirilmesinin isabetli olacağı kanaatindeyiz. Bu yol tercih edilmezse, haklarındaki yargılamanın sıhhati için “görevden uzaklaştırma” tedbirinin uygulanması ile ulaşılmaması oldukça zor bir meclis çoğunluğu tarafından suç işlediğine inanılan Cumhurbaşkanı, Cumhurbaşkanı yardımcıları ve bakanların göreve devamının engellenmesi sağlanabilir. Ayrıca, görevdeki Cumhurbaşkanı tarafından atanmış eski veya görevdeki Cumhurbaşkanı yardımcıları ve bakanların Yüce Divana sevk edilmeleri halinde, Cumhurbaşkanının Anayasa Mahkemesine üye seçme yetkisi, yargılama süresi ile sınırlı olarak kaldırılabilir.³⁴³

Cumhurbaşkanının Yüksek Yargı kurumlarının üyelerini doğrudan atayabilmesinin yargı organının bağımsızlığı açısından tehlikeli olması Cumhurbaşkanının kamu yöneticilerinin yanında AYM ve HSK'nin üyelerinin de yarısını ataması söz konusudur.³⁴⁴ Cumhurbaşkanı aynı zamanda Yargıtayın üyeleri arasından belirlediği adaylar arasından Cumhuriyet Başsavcısını seçer ve Danıştay üyelerinin 1/4'ünü belirlemektedir. Yargıtayın üyeleri ve Danıştay üyelerinin geri kalanı ise Cumhurbaşkanının etkisinin büyük olduğu HSK tarafından belirlenmektedir.³⁴⁵ Üst düzey kamu görevlilerinin atanmasında olduğu gibi yargı mensupları da cumhurbaşkanı tarafından atandıktan sonra meclisin onayından

³⁴³ ÇINARLI, 2021, s. 149

³⁴⁴ ÖZBUDUN, *Türk Anayasa Hukuku*, 376-379.

³⁴⁵ ÖZBUDUN, *Türk Anayasa Hukuku*, s. 365.

geçmezler. Dolayısıyla başkanın atamaları meclisin onayı yoluyla frenlenip dengelenememektedir.³⁴⁶ Bu durum yürütmede yer alan üst düzey kamu görevlileri açısından hem atayanın hem de görevden alanın cumhurbaşkanı olması, yürütme faaliyetinin cumhurbaşkanına bağlı olarak yerine getirilmesi bakımlarından bir ihtimal normal karşılanabilir. Ancak, özellikle başkanlık sisteminde gerekli olan bağımsız ve güçlü bir yargı sisteminin oluşması, yargı üyelerinin bu şekilde başkan tarafından ve meclis onayına tabi olmaksızın atanması tehlikelidir.³⁴⁷

Doktrinde yeni sistemde cumhurbaşkanına olağan başkanlık sistemlerinden çok daha fazla yetki verildiği belirtilmektedir. Bu sebeple yargının da bu doğrultuda güçlendirilmesi gerekmektedir. Fakat cumhurbaşkanını denetleyecek kurum olan AYM'nin üyelerinin yarısının cumhurbaşkanı tarafından seçilmesi etkili bir denetim mekanizması yaratmaması bakımından oldukça eleştirilmektedir. Bu oluşumla yargının bağımsız kalamayacağı düşünülmektedir. Sonuçta partili cumhurbaşkanının seçiminin milletvekili seçimleriyle beraber yapılması etkili bir yasama denetimini engellerken HSK ve AYM'nin yeni yapısı etkili bir yargı denetimini de engelleyecektir. Dolayısıyla yasama ve yürütme erklerinin yanında yargı erkinin de başkanın elinde toplanması³⁴⁸ otoriter bir yönetime kapı açacaktır.³⁴⁹

³⁴⁶ COŞKUN, 2017, s. 17-18.

³⁴⁷ Feyza Merve BAŞTÜRK, “Türkiye’de Uygulanan Hükümet Sistemleri ve 2017 Anayasa Değişikliği ile Benimsenen Hükümet Sistemi”, (Kırıkkale: Kırıkkale Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2019), s. 219

³⁴⁸ Mert NORMAN, *ABD Başkanlık Sisteminde Başkanın Yetkileri*, (İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2013), s. 95.

³⁴⁹ YANIK, 2010, s. 666

SONUÇ

Devlet yasama, yürütme ve yargı erklerine sahip egemen bir yapıya sahiptir. Bu üç erkin ilişkisi kuvvetler ayrılığı ve kuvvetler birliği ilkelerine göre sınıflandırılmaktadır. Erkler arasındaki ilişki kesin sınırlarla belirlenmişse veya erkler birbirinin varlığına son veremiyorsa bu durumda kuvvetler ayrılığı ilkesi hakimdir. Kuvvetler birliğinin söz konusu olabilmesi için erklerin tek bir elde toplanması gerekmektedir. Bu sınıflandırma, farklı hükümet sistemlerinin oluşmasına neden olmaktadır. Meclis hükümet sisteminde kuvvetler yasama erkinde birleşirken parlamenter hükümet sisteminde erkler birbirinden ayrı hareket etmektedir. Yarı başkanlık hükümet sisteminin parlamenter sistemden tek farkı Cumhurbaşkanının halk tarafından seçilmesidir. Başkanlık hükümet sisteminde ise erkler arasındaki sınırlar keskin bir şekilde ayrılmıştır.

Türkiye 1982 Anayasası döneminde ile başlangıçta hükümet sistemi olarak parlamenter hükümet sistemini kabul etmiştir. Bu sistem Türkiye'ye ilk olarak 1961 Anayasası ile gelmiştir. 2014 yılına kadar saf parlamenter sistemle yönetilen Türkiye, 2014 yılında Cumhurbaşkanının halk tarafından seçilmesi ile yarı başkanlık sistemine geçiş yapmıştır. Hukuken 2018 yılında fiilen 2019 yılında uygulamaya konulan Cumhurbaşkanlığı hükümet sistemi ise Türkiye'ye özgü bir sistem olarak varlığını sürdürmektedir. 2014 yılından önce saf parlamenter hükümet sisteminde yürütmenin çift başlı olması, Cumhurbaşkanı seçimlerinde halkın görüşünün yer almaması siyasal sorunlara ve krizlere neden olmuştur. Bu sebeple 2014 yılı Türkiye için çatışmaların azaldığı, halkın yönetime daha etkin katıldığı bir yıl olarak değerlendirilebilmektedir. Bu değişiklikten kısa bir süre sonra hükümet sisteminin tekrar değiştirilmesi, yapılan değişiklik sonucunda yürütme erkinin düalist yapıya bürünmesi, yetki çatışmalarının ve krizlerin önüne geçmiştir. Daha önce uygulamada örneği bulunmayan bir sisteme geçiş yapmak zaman zaman kafalarda soru işaretine neden olmuştur. Cumhurbaşkanlığı hükümet sistemi hakkında tereddütler olsa da Türkiye'ye özgü bir model olduğu üzerinde uzlaşılan bir konudur.

Cumhurbaşkanlığı hükümet sistemi, başkanlık sistemine benzer yapıdadır. Sistemler her ne kadar benzer özelliklere sahip olsa da temel unsurları bakımından farklılıklar da mevcuttur. Özellikle başkanlık sisteminde kuvvetler ayrılığı ilkesi sert bir şekilde uygulandığı için erkler birbirinin varlığına son verememektedir.

Cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminde meclis kendini de yenilemeyi göze alarak yürütme erkinin varlığına son verebilmektedir.

Hala yürürlükte olan ve Türk tarihinin en sert anayasası olarak tarihe geçen 1982 Anayasası diğer anayasalara nazaran daha uzun ve kazuistik niteliktedir. 1982 Anayasası çağın ve ülkenin gereklerine uyum sağlamak adına kabul edildiği günden bugüne kadar on dokuz kez değişikliğe uğramıştır. Bu değişiklikler içerisinde çalışmanın temel unsurunu oluşturan 2017 Anayasası değişikliği en son değişiklik olmuştur.

2017 yılında meydana gelen Anayasa değişikliği ile meclis üye sayısı 600'ye çıkarılmıştır. Demokratik açıdan olumlu olan bu adım ülkenin artan nüfus oranına göre belirlenmiştir. Milletvekili seçilme yaşının 18'e düşürülmesi ve bu düzenleme doğrultusunda askerlik çağından önce milletvekili seçilen kişinin askerliğinin ertelenmiş olması halkın temsilcisi olacak bir kişide aranan tecrübe düzeyinin ne ölçüde olacağı konusunda kafalarda soru işareti bırakmıştır. Yasama erkinde meydana gelen bir diğer değişiklik ise milletvekili seçimi ile Cumhurbaşkanı seçiminin 5 yılda bir aynı gün yapılması olmuştur. Seçimlerin aynı gün yapılmasının seçmeni siyasal yönden ne derece etkileyeceği doktrinde tartışmalı bir konudur. Çünkü iki erk de aynı gün halk tarafından seçilmektedir. Erkların siyasal görüşlerinin farklı olması halinde çatışma ya da kutuplaşma meydana gelme olasılığı bulunmaktadır. Ayrıca meclisin yürütme erkini denetleme görevlerinden biri olan gensoru uygulamasına da son verilmesi bu olasılığı artırmaktadır.

Yürütme erkinin düalist yapıya bürünmesi sonucunda erkin tek sahibi Cumhurbaşkanı olmuştur. Yürütme erkinin ikili yapısına son vermek olası koalisyon ihtimalini tamamen ortadan kaldırmıştır. Bu ihtimalin ortadan kalkması ile idari işlerde yaşanabilecek tikanlıkların önüne geçilmiştir. Parlamenter hükümet sisteminde sorumsuz olan ve sadece vatana ihanet suçundan yargılanabilen Cumhurbaşkanı yeni sistemde sorumlu konuma gelmiştir. Artık Cumhurbaşkanı siyasi, cezai ve hukuki olmak üzere her alanda yargılanabilecektir. Ayrıca Bakanlar Kurulu'na son verilmesi ile başbakanlık makamı kaldırılmıştır. Kanun hükmünde kararnamelere ve tüzüklere son verilmiştir. Ancak Cumhurbaşkanının kararname çıkarma yetkisi genişletilmiştir. Cumhurbaşkanının veto yetkisi güçleştirici hale gelmiştir. Yani Cumhurbaşkanının veto ettiği bir kanun hiçbir değişikliğe uğramadan 301 milletvekili tarafından aynen

kabul edilirse Cumhurbaşkanı o kanunu onaylamak zorundadır. Tüm bu değişiklikler yürütme erkinde dengeleyici konumdadır. Bir yandan Cumhurbaşkanının yetkileri arttırılırken bir yandan da denetim mekanizması güçlendirilmiştir. Ancak cumhurbaşkanının parti üyesi olması kafaları karıştıran noktalardan birisidir. Her ne kadar tarafsızlık kurallarla olmasa da tüm halkın başkanı olacak kişinin siyasi görüşünü bu denli açıklaması farklı siyasi görüşe sahip kişiler açısından olumsuz dönüşler almaya sebep olabilmektedir.

Bağımsız olan yargı erkinin tarafsızlığı yapılan düzenlemeler sonucunda anayasal temele oturtulmuştur. Adil yargılama açısından oldukça önemli olan bu değişikliği destekler nitelikteki bir diğer düzenleme ise askeri yargının kaldırılması olmuştur. Ordunun yargı sistemi içerisine dahil edilip üstün ayrıcalıklarla donatılmış olması, askeri mahkemelerde yer alan subayların tarafsızlığı ve bağımsızlığını tam anlamı ile sağlayamadığına işaret ettiği için tarafsızlık ilkesini destekler niteliktedir. Yargı alanındaki bu yenilikler makam ve mevki fark etmeksizin herkesin eşit olduğuna, hukukun üstünlüğüne, adil yargılamaya ve yargı erkine olan güvenin artacağına işaret etmektedir.

2017 anayasa değişikliklerinin avantajları ve dezavantajları incelendiğinde; Başkanlık sistemlerinde yürütmenin istikrarlı oluşunun getirdiğı avantaj bu şekilde hem siyasi istikrarsızlığa hem de demokrasinin sekteye uğramasına yol açacak bir dezavantaja dönüşebilmektedir.

Başkanlık sisteminde yürütme organının tek kişiden oluşmasının bazı avantajları olduğu gibi dezavantajları da bulunmaktadır. Bu sistemde siyasi güç paylaşılammakta ve tek kişinin elindedir. Ancak parlamenter sistemlerde birden fazla partinin katılımıyla koalisyonlar meydana gelmektedir. Bu sistemde kazanan her şeyi eline alabilmektedir. Görev sürelerinin değişmemesi bu durumu daha da katı hale getirmektedir. Halkın etnik, dinsel, dilsel ve ideolojik olarak bölündüğü toplumlarda bu durumun bölünme ve kutuplaşmayı daha da derinleştireceğı belirtilmektedir. Bu duruma Türkiye açısından bakıldığında olumsuz bir tablo ortaya çıkmaktadır. Özellikle olumlu bir özellik olarak görülen başkanlık sisteminde koalisyonlara ve azınlık hükümetlerine yer verilmemesine yönelik eleştiriler bulunmaktadır. Bilindiğı üzere başkanlık sistemlerinde yürütmenin başında bir kişi bulunmaktadır ve bu kişi devlet yönetiminin tamamını oluşturmaktadır. Türkiye'nin cumhuriyetçi-devletçi kesiminin

böyle bir sistemde yer bulması oldukça zordur. Parlamenter sistemde iktidarı paylaşma şansına sahip olduğunu düşünen sol, yürütme gücünün paylaşılmadığı başkanlık sisteminde demokratik yollarla iktidarı ele geçirme şansını görmemektedirler.

Türkiye'de parti disiplininin güçlü olması ve eş zamanlı seçimler sonucunda Cumhurbaşkanı'nın partisinin Meclis'te çoğunluğu elde etmesi komisyonların etkinliğini azaltmaktadır. Bu dezavantajı ortadan kaldırmak amacıyla, denetim işlevi ağırlıklı olan komisyonlarda tüm siyasi parti gruplarının eşit sayıda üyeye temsil edildiği bir yapının benimsenmesi, ilgili komisyonların görevlerini yerine getirebilmesi açısından kritik önem taşıyan bir konudur.

KAYNAKÇA

- 1983-2007 Yılları Arasında Yapılan Milletvekili Genel Seçimleri. T.C. Yüksek Seçim Kurulu, 17.03.2023.
27. Dönem Milletvekilleri Sandalye Dağılımı. Türkiye Büyük Millet Meclisi, 17.03.2023.
- AFAD. AFAD Basın Bülteni. <https://www.afad.gov.tr/kahramanmarasta-meydana-gelen-depremler-hk-28>, Erişim: 13.02.2023.
- AKBABA Zeynep Burcu. “*Milletvekili Seçilme Yeterliliği*”. (Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Hukuku Anabilim Dalı, 2010).
- AKBULUT Emre. “*Kanuni İdare İlkesi*”, (Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Hukuku Anabilim Dalı, 2013).
- AKBULUT Ömer Faruk/ Edanur DURAN, “Gençlerin Seçilme Yaşının 18’e İndirilmesi Konusundaki Görüşlerinin İncelenmesi”. (*Gençlik Araştırmaları Dergisi*, cilt: 5, sayı: 13, 2017), ss: 149-168.
- AKTALAY Alptekin. “Bakanlar Kurulunun Düzenleyici İşlemleri ve Karar Alma Usulü”. (*İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, cilt: 5, sayı: 2, 2014), ss: 69-98.
- ALAN Mehmet. “*1982 Anayasası'nda Yapılan 2017 Değişiklikleri Sonrası Oluşan Yeni Hükûmet Sistemi ile ABD Hükûmet Sisteminin Karşılaştırılması*”, (Yüksek Lisans Tezi, Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, 2019).
- Anadolu Ajansı. Dört Bakan Milletvekilliğinden İstifa Etti. <https://www.aa.com.tr/tr/politika/dort-bakan-milletvekilliginden-istifa-etti/1199913>, Erişim: 16.06.2023.
- Anadolu Ajansı. Türkiye'de OHAL sona erdi. <https://www.aa.com.tr/tr/gunun-basliklari/turkiyede-ohal-sona-erdi/1208010>, Erişim: 22.03.2023.
- ANAYURT Ömer. *Anayasa Hukuku*. Ankara: Seçkin Yayınları, 2020.
- ARCAYÜREK Cüneyt. *Çankaya: Gelenler Gidenler*. İstanbul: Detay Yayıncılık, 2007.

- ASLAN Gündüz Alp. “Milletvekilllerinin Vatan Hizmeti Yükümlülüğü”. (*Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, cilt: 17, sayı: 1, 2022), ss: 140-166.
- ATAR Yasin. “Cumhurbaşkanlığı Kararnamelerinin Hukuki Rejimi ve Anayasallık Denetimi”. (*Anayasa Yargısı*, cilt: 37, sayı: 1, 2020), ss: 133-192.
- ATAR Yavuz. *Türk Anayasa Hukuku*. Ankara, Seçkin Yayınları, 2021.
- ATAY Ender Ethem. “Anayasa Kavramının Tanımı, Hazırlanması ve Değiştirilmesi Arasındaki İlişki”. (*Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, cilt: 12, sayı: 1, 2008), ss: 503-550.
- ATAY Ender Ethem. *İdare Hukuku*. Ankara: Seçkin Yayınları, 2019.
- AVCI Mustafa. “Türkiye’de Olağan Dönem Kanun Hükmünde Kararnâme’leri ile İlgili Bazı Sorunlara İlişkin Değerlendirmeler”. (*Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, cilt: 16, sayı: 1, 2012), ss: 33-61.
- AYBAY Rona. “Temmuz 2018’de Yürürlüğe Giren Anayasa Değişiklikleri ile Yazılı Hukuk Kaynaklarımıza Getirilen Değişiklikler ve Cumhurbaşkanlığı Kararnameleri Konusunda Bazı Gözlemler”. (*Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, cilt: 21, sayı: Özel Sayı, 2019), ss: 2743-2756.
- AYVAZ M. Erkut. “Devlet Başkanı ve Siyasî Parti İlişkisi Üzerine”. (*Liberal Düşünce Dergisi*, cilt: 23, sayı: 91-92, 2018), ss. 113-142.
- BAHTİYAR Mesut. “2017 Anayasa Referandumu Sonrası Türkiye’de Parlamentonun İşlevselliği ve Yürütme Üzerindeki Denetimi”, (Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, 2023).
- BARBAK Ahmet. “Türkiye’de Askeri Yönetim Alanının Anayasal Dönüşümü: Anayasal İktisat Kuramı Çerçevesinde Bir İnceleme”. (*Akdeniz İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, cilt: 20, sayı: 2, 2020), ss: 143-157.
- BAŞTÜRK Feyza Merve. “Türkiye’de Uygulanan Hükümet Sistemleri ve 2017 Anayasa Değişikliği ile Benimsenen Hükümet Sistemi”, (Kırıkkale: Kırıkkale Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2019).
- BBC News Türkçe. Erken seçim 2018: Türkiye 24 Haziran’da sandığa gidiyor. <https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-43810499>, Erişim: 17.03.2023.
- BEHÇET Muhammet. “Olağanüstü Hal Uygulaması ve Teorik Temelleri”, (Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Bilgi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Hukuk Anabilim Dalı, 2014).
- BEKTAŞ Eda. “Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sisteminde Yasama-Yürütme İlişkisi ve Bu Sistemin Türkiye Demokrasisine Etkileri”. (*Yasama Dergisi*, cilt: 39, sayı: 199-218, 2019), ss: 199-218.

- BİLİR Faruk. “1982 Anayasası’nda Bakanlar Kurulu”. (*Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, cilt: 7, sayı: 1-2, 1999), ss: 243-260.
- CAN Osman/ Duygu AKTAŞ ŞİMŞEK. “Olağanüstü Hal Dönemi Kanun Hükmünde Kararnemelerin Yargısal Denetimi Üzerine”. (*Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, cilt: 23, sayı: 1, 2017), ss: 13-43.
- CNN Türk. MGK kararı açıklandı: Olağanüstü Hal ilan edildi. <https://www.cnnturk.com/turkiye/mgk-karari-aciklandi-olaganustu-hal-ilan-edildi>, Erişim: 22.03.2023.
- COŞKUN Şenol/ Şevki DAVUT. “Cumhurbaşkanının Seçimi, Yetkileri ve Görevleri Açısından Türkiye ve Fransa’nın Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi”. (*Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi*, cilt: 0, sayı: 3, 2013), ss: 182-229.
- COŞKUN Vahap. “16 Nisan 2017 Tarihinde Kabul Edilen Anayasa Değişikliklerinin Değerlendirilmesi”. (*Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, cilt: 22, sayı: 36, 2017), ss: 3-30.
- ÇAĞLAYAN Ramazan. “Hukukumuzda Kamu Tüzel Kişiliği Kavramı ve Kıstasları”. (*Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi*, cilt: 0, sayı: 7, 2016), ss: 373-398.
- ÇALIŞKAN Abdulkerim/ KAYA Pınar Bengi/ Merve MALAK. “Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sisteminin Bütçe Sürecine Etkisi”. (*Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, cilt: 22, sayı: 3, 2020), ss: 721-736.
- ÇELİK Demirhan Burak. “16 Nisan Anayasa Değişikliği ve Yeni Hâkimler ve Savcılar Kurulu Üzerine Bir Değerlendirme”. (*Ankara Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi Dergisi*, cilt: 73, sayı: 4, 2018), ss: 1057 – 1094.
- ÇINARLI Gülden. “2017 Değişiklikleri Sonrası 1982 Anayasası’na Göre Parlamentonun İdarenin Denetlenmesindeki Rolü”, (Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Hukuku Anabilim Dalı, 2021).
- ÇIRAKOĞLU Melikşah. “İdare Hukukunda Cumhurbaşkanı Yardımcılığı Modeli ve Bu Modelin Kökenleri Bağlamında Sadrazamlık Örneği”. (*Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, cilt: 7, sayı: 0, 2022), ss: 73-124.
- ÇOLAK Harun. “Anayasa Mahkemesinin Görev ve Yetkilerinin İncelenmesi, Federal Almanya Anayasa Mahkemesi ile Karşılaştırılması”, (Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, 2010).
- DEMİR Fevzi. “Yarı Başkanlık Hükümet Sistemi ve Türkiye”. (*Yaşar Üniversitesi E-Dergisi*, cilt: 8, sayı: Özel Sayı, 2013), ss: 831-876.

- DEMİRCİ Savaş. “*Yasama-Yürütme ve Yargı Ekseninde Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi*”, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, 2018).
- DEMİRKOL Mustafa. “Kişi Hak ve Hürriyetlerinin Korunması Karşısında Anayasa Madde.13, Bu Hükme Aykırı Yasal Düzenleme ve Faaliyetlerin Anayasa Madde.11 Açısından Değerlendirilmesi”. (*Balkan Sosyal Bilimler Dergisi, sayı: Icomep 2017 Özel Sayısı, 2011*), ss: 17-27.
- DERDİMAN Cengiz. *Anayasa Hukuku*. Ankara: Aktüel Yayınları, 2013.
- DİKİCİ M. Fatih. *Anayasa Hukuku*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2009.
- DOĞAN Bayram. “Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemine Cumhurbaşkanlığı Kararnamelerinin Yasama Yetkisinin Devredilmezliği İlkesi Bağlamında Değerlendirilmesi”. (*Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, cilt: 28, sayı: 28, 2020*), ss. 965 – 1003.
- DOĞAN Bayram/ Didem ERDOĞAN. “Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemine Cumhurbaşkanı Yardımcıları ile Bakanların Sorumlulukları Meselesi”. (*Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, cilt: 23, sayı: 1, 2021*), ss: 163 – 191.
- DOĞAN Bayram/ İdris DOĞAN. “Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemine Cumhurbaşkanının Sorumluluğu”. (*İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, cilt: 11, sayı: 2, 2020*), ss: 468 – 483.
- DOĞAN Bayram/ Mehmet TURAN. “Anayasa Hukuku Bağlamında Medine Vesikası”. (*Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, cilt: 11, sayı: 1, 2021*), ss: 69 - 95.
- DÖNMEZ Gökhan. “2017 Anayasa Değişiklikleri Çerçevesinde Türkiye’de Meclis Soruşturması”. (*Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, cilt: 25, sayı: 42, 2020*), ss: 39 – 66.
- EKİCİ Saim. “1982 Anayasasında Seçme ve Seçilme Hakları”, (Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Hukuku Anabilim Dalı, 2008).
- ERDOĞAN Mustafa. *Türk Anayasa Hukuku*. Ankara: Hukuk Yayınları, 2018.
- EREN Abdurrahman. *Anayasa Hukuku Dersleri Genel Esaslar, Türk Anayasa Hukuku*. Ankara: Seçkin Yayınevi Yayınları, 2016.
- ERGÜN Ömer. “Kişi Kavramı ve Çeşitleri”. (*Dicle Üniversitesi Adalet Meslek Yüksekokulu Dicle Adalet Dergisi, cilt: 1, sayı: 1, 2017*), ss: 1-14.

- ERTAŞ Türker. *Kuvvetler Ayrılığı İlkesi Bağlamında Yasama, Yürütme ve Yargı Organları Arasındaki Modern İlişkiler*. Ankara: Seçkin Yayınları, 2019.
- ERYILMAZ Bilal. *Kamu Yönetimi*. İzmit: Umuttepe Yayınları, 2017.
- FENDOĞLU Hasan Tahsin. “Cumhurbaşkanının Dönem Sınırı”. (*Adalet Dergisi*, cilt: 0, sayı: 69, 2022), ss: 15-44.
- FENDOĞLU Hasan Tahsin. *Anayasa Hukuku*. Ankara: Yetkin Yayınları, 2019.
- FINDIKLI Remzi. *İdare Hukuku*. Ankara: Uzman Kariyer Yayınları, 2017.
- GEZGİN Mehmet Fikret/ İbrahim SARIOĞLU. *Hukukun Temel Kavramları*. İstanbul: Tayfun Medya, 2012.
- GÖKÇE Ali Fuat/ Elif DÖLEK. “Anayasa Yargısı ve Demokrasi”. (*Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, cilt: 5, sayı: 6, 2018), ss: 118-143.
- GÖKKIZ Melek. “Türkiye’de Parlamenter Sistem ve Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi Bağlamında Kuvvetler Ayrılığı İlkesinin Analizi”. (*Türk Kamu Yönetimi Dergisi*, cilt: 3, sayı: 1, 2022), ss: 01-13.
- GÖNENÇ Levent. *Yargının Tarafsızlığı ve Tarafsızlığı*. TEPAV Anayasa Çalışma Metinleri 3, 2011.
- GÖREN Zafer. *Anayasa Hukuku*. Ankara: Yetkin Yayıncılık, 2018.
- GÖZLER Kemal. *Anayasa Hukukuna Giriş*. Bursa: Ekin Yayın Dağıtım, 2020.
- GÖZLER Kemal. *Anayasa Hukukunun Genel Esasları*. Bursa: Ekin Yayın Dağıtım, 2020.
- GÖZLER Kemal. *Elveda Anayasa*. Bursa: Ekin Yayın Dağıtım, 2021.
- GÖZLER Kemal. *İdare Hukukuna Giriş*. Bursa: Ekin Yayın Dağıtım, 2018.
- GÖZLER Kemal. *İnsan Hakları Hukukuna Giriş*. Bursa: Ekin Yayın Dağıtım, 2020.
- GÖZLER Kemal. *Türk Anayasa Hukuku*. Bursa: Ekin Yayın Dağıtım, 2000.
- GÖZLER Kemal. *Türk Anayasa Hukukuna Giriş*. Bursa: Ekin Yayın Dağıtım, 2018.
- GÖZÜBÜYÜK Şeref. *Anayasa Hukuku*. Ankara: Turhan Kitapevi Yayınları, 2013
- GÜL Cengiz. *Karşılaştırmalı Hükümet Sistemlerinde Yürütme*. Ankara: Yetkin Yayınları, 2017
- GÜLSOY Tefvik. “Anayasa Yapımı ve Türkiye’de Anayasa Arayışları”. (*Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, cilt: 16, sayı: 3, 2012), ss: 1-22.

- GÜNHAN Osman Göktürk/ Kevser Afra HASOĞLU. “Çekirdeğe Doğru: Hakkın Özü Bağlamında Mülkiyet Hakkına İlişkin Güncel Bir Değerlendirme”. (*Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu Akademik Dergisi*, cilt: 6, sayı: 10, 2023), ss: 15-41.
- GÜRBÜZ Reşit. *İdare Hukuku*. Ankara: Turhan Kitapevi Yayınları, 2011
- HAKERİ Hakan. *Ceza Hukuku*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2007
- HALE William. *Türkiye’de Ordu ve Siyaset*. Ahmet Fehmi YILDIRIM (Çev.), İstanbul: Hil Yayınları, 1994.
- HEYWOOD Andrew. *Siyaset*, çvr. Bekir Berat Özipek, Bahattin Seçilmişoğlu, Atilla Yayla, Yücel Başdemir, Ankara: Adres Yayınları, 2016.
- İBA Şeref/ Fahri BAKIRCI. “Türk Hukukunda “Geçici Kanun” ve “Geçici Madde” Kavramları Üzerine”. (*Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi*, cilt: 9, sayı: 17, 2021), ss: 271-302.
- İBA Şerif. *Anayasa Hukuku*. Ankara: Turhan Kitapevi Yayınları, 2017.
- İSAYEV Tuğçe. “1876 Anayasası’nda 1909’da Yapılan Değişikliklerin Amaçları ve Uluslararası Andlaşmaların Yapılışı ile İlgili Değişikliğin Amaçlara Uygunluğu”. (*Necmettin Erbakan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, cilt: 4, sayı: 2, 2021), ss: 347 – 361.
- KALABALIK Halil. *Kısa İdare Hukuku*. Ankara: Seçkin Yayınevi Yayınları, 2019.
- KAPLAN Gürsel. *İdari Yargılama Hukukuna Giriş*. Bursa: Ekin Yayın Dağıtım, 3. Baskı, 2021.
- KARA Sümeyye. “Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sisteminde Cumhurbaşkanının Sorumluluğu”. (*Selçuk Üniversitesi Adalet Meslek Yüksekokulu Dergisi*, cilt: 5, sayı: 2, 2022), ss: 237 – 276.
- KARAHANOĞULLARI Onur. “Kanun Hükmünde Kararname Çıkarma Yetkisi”. (*Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, cilt: 52, sayı: 1, 1997), ss. 387-433.
- KARATAŞ Adnan. “Osmanlı Devleti’nin Anayasal Nitelikli Belgelerinde Demokrasi Söylemlerinin Demokrasi Modelleri Perspektifinden Değerlendirilmesi”. (*Ekonomik Kalkınma ve Sosyal Araştırmalar Enstitüsü Dergisi*, cilt: 4, sayı: 13, 2018), ss: 609 – 624.
- KARATEPE Şükrü. *Anayasa Hukuku*. Ankara: Savaş Yayınevi, 2015.
- KARATEPE Şükrü. *Türk Anayasa Hukuku*. Ankara: Savaş Yayınevi, 2016.

- KAYA Mehmet Orhan. “Vesayet Demokrasisi ve Türkiye Örneği”. (*Afyon Kocatepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, cilt: 15, sayı: 2, 2013), ss. 491 – 538.
- KESKİNSOY Ömer. *Anayasa ve Türk Anayasa Hukuku*. Ankara: Monopol Yayınları, 2017.
- KIRIŞIK Fatih/ Kübra ÖZTÜRK. “Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sisteminde Cumhurbaşkanı Yardımcısı Sayısı Sorunu: Bir Model Önerisi”. (*Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C: 71, No: 0, 2022), ss: 198 – 213.
- KONUK Mithat. “Olağanüstü Hal kapsamında yayımlanan Kanun Hükmünde Kararnamelerin Özellikleri”. (*Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, cilt: 65, sayı: 4, 2016), ss. 2177 – 2194.
- KÖSEDAĞ Mehmet Sena. “Sıkıyönetim Dönemlerinde Türk Basımı”. (*Selçuk İletişim*, cilt: 12, sayı: 1, 2019), ss: 475 – 501.
- KURULTAY Elen. “2017 Anayasa Değişikliği Kapsamında Olağanüstü Hal Yönetimi” (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Hukuku Anabilim Dalı 2019).
- KUZU Burhan. *Her Yönü ile Başkanlık Sistemi*. Ankara: Babıali Kültür Yayınları, 2017.
- KÜÇÜK Adnan/ DOĞAN Bayram. “Türkiye’de 2017 Anayasa Değişikliği Kapsamında Yürütmenin Asli Düzenleme Yetkisi ve Mahfuz Düzenleme Alanı”. (*Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, cilt: 9, sayı: 1, 2019), ss. 1 – 59.
- METİN Yüksel / Erhan ALP. “Adil Yargılanma Hakkı Çerçevesinde Askeri Mahkemeler: Sorunlar ve Çözüm Önerileri”. (*Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, cilt: 2, sayı: 2, 2012), ss: 81 – 120.
- METİN Yüksel. “Cumhurbaşkanının Geri Gönderme Yetkisi”, (*Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, cilt: 1, sayı: 1, 1996), ss. 171-197.
- NORMAN Mert. *ABD Başkanlık Sisteminde Başkanın Yetkileri*. İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2013.
- NTV. OHAL tezkeresi Meclis'ten geçti. <https://www.ntv.com.tr/turkiye/ohal-meclisten-gecti,Hw2ij58EsUSdzMsZa7BUlw#>, Erişim: 22.03.2023.
- OLGUNSOY Feyzan. “Tehlikeli Salgın Hastalıklar Nedeniyle Seçimlerin Ertelenmesi”. (*Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi*, cilt: 10, sayı: 2, 2020), ss: 584 – 637.

- ÖZALP Nihan Yancı. “2017 Anayasa Değişikliklerinin Yasama, Yürütme İlişkilerine ve Yargı Bağımsızlığına Etkileri”. (*Anayasa Hukuku Dergisi, cilt: 6, sayı: 11, 2017*), ss. 117-136.
- ÖZBUDUN Ergün. *Türk Anayasa Hukuku*. Ankara: Yetkin Yayınları, 2021.
- ÖZER Atilla. *Anayasa Hukuku*. Ankara: Turhan Kitapevi Yayınları, 2010.
- ÖZKUL Fatih. “1982 Anayasasında Başbakan”. (*Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi, cilt: 3, sayı: 2, 2013*), ss: 75-90.
- ÖZSOY Şule. *Başkanlı Parlamenter Sistem*. İstanbul: On İki Levha Yayınları, 2009.
- ÖZTAŞ Nail. *Yönetim*. İstanbul: Otorite Yayınları, 2015.
- ÖZTÜRK Namık Kemal. *Anayasa Hukuku*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2016.
- PAMİR Aybars. “Osmanlı Egemenlik Anlayışında Senedi İttifak'ın Yeri”. (*Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, cilt: 53, sayı: 2, 2004*), ss: 61-82.
- PETRAS James/ VELTMEYER Henry. *Latin Amerika'da Devlet İktidarı ve Toplumsal Hareketler*, Ali Ergin Demirhan (Çev.), İstanbul: Kalkedon, 2007.
- POLATOĞLU Aykut. “Anayasa Değişikliğinin Türk Kamu Yönetimine Getirdikleri”. (*Sosyal Bilimler Dergisi, cilt: 10, sayı: 2, 2017*), ss. 2-26.
- Sandık Sonuçları ve Tutanaklar, Cumhurbaşkanı Seçimi ve 27. Dönem Milletvekili Genel Seçimi. T.C. Yüksek Seçim Kurulu, Erişim Tarihi: 16.03.2023.
- Sandık Sonuçları ve Tutanaklar, Cumhurbaşkanı Seçimi ve 28. Dönem Milletvekili Genel Seçimi (14/05/2023) Sonuçları. T.C. Yüksek Seçim Kurulu, 17.03.2023.
- Sandık Sonuçları ve Tutanaklar, Cumhurbaşkanı Seçimi ve 28. Dönem Milletvekili Genel Seçimi, Cumhurbaşkanı Seçimi 2. Oylaması (28/05/2023) Sonuçları. T.C. Yüksek Seçim Kurulu, 17.03.2023.
- Sandık Sonuçları ve Tutanaklar, Cumhurbaşkanı ve 27. Dönem Milletvekili Genel Seçimi (24/06/2018) Sonuçları. T.C. Yüksek Seçim Kurulu, 17.03.2023.
- SEYHAN Feyza Merve. *Türkiye'de Uygulanan Hükümet Sistemleri ve 2017 Anayasa Değişikliği ile Benimsenen Hükümet Sistemi*. Ankara: Adalet Yayınevi, 2019.
- SEYİT Günel. “Kanun Hükmünde Kararname Kurumunun Türk Anayasa Hukukuna Girişi”. (*Yasama Dergisi, cilt: 0, sayı: 15, 2010*), ss: 65-92.
- SÖYLER Yasin. *Yeni Başkanlık Sisteminde Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi*. Ankara: Seçkin Kitapevi Yayınları, 2018.

- ŞENTOP Mustafa. “Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sisteminde İki Defadan Fazla Cumhurbaşkanı Seçilememe Kuralı”. (*Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, cilt: 0, sayı: 50, 2022), ss: 165 – 225.
- TAN Turgut. “Türk Hukukunda Kanun Hükmünde Kararname Uygulaması ve Sorunlar”. (*Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, cilt: 50, sayı: 1, 1995), ss: 335-353.
- TANÖR Bülent/ Necmi YÜZBAŞIOĞLU. *1982 Anayasasına Göre Türk Anayasa Hukuku*. İstanbul: Beta Basın Yayın, 2016
- TAŞDÖĞEN Salih. “Cumhurbaşkanının Cezai Sorumluluğu”. (*Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, cilt: 21, sayı: Özel Sayı, 2019), ss: 1293-1324.
- TBMM Kanunlar ve Kararlar Başkanlığı. *Yeni Sisteme Göre Yasama El Kitabı*. Ankara: TBMM Basın, Yayın ve Halkla İlişkiler Başkanlığı Basımevi, 2018, s. 41-45.
- TERZİOĞLU Süleyman Sırrı. *Anayasa Hukuku*. Ankara: Adalet Yayınları, 2009
- TUNÇ Hasan/ BİLİR Faruk/ YAVUZ Bülent. *Türk Anayasa Hukuku*. Ankara: Adalet Yayınevi Yayınları, 2015.
- TURAN A. Menaf. “Türkiye’nin Yeni Yönetim Düzeni: Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi”. (*Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi*, cilt: 7, sayı: 3, 2018), ss: 42-91.
- TURHAN Faruk. “Doktrin ve Uygulama Işığında Ceza Muhakemesinde Hakimin Tarafsızlığı ve Görev Yasakları”. (*Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, cilt: 22, sayı: 4, 2018), ss: 129-171.
- Türkiye Büyük Millet Meclisi, Meclis Haberleri. Depremden Etkilenen 10 İli Kapsayan Ohal Tezkeresi TBMM Genel Kurulu'nda Kabul Edildi. <https://www.tbmm.gov.tr/Haber/Detay?Id=be132ba5-1c52-40b7-ae07-0186360b0083> Erişim: 10.02.2023.
- Türkiye’nin İlk Seçilmiş Cumhurbaşkanı. Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı, 16.03.2023.
- Uluslararası Şeffaflık Derneği, Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi Şeffaflık, Hesap Verilebilirlik, Katılımcılık, Denge ve Denetleme, 2018, s. 16.
- USLU Ferhat. *Türk Anayasa Hukuku*. Ankara: Adalet Yayınevi, 2017.
- UZUN Cem Duran. “15 Temmuz Darbe Girişimi Sonrası Olağanüstü Hal İlanı ve Sonuçları”. (*Seta Perspektif*, cilt: 138, sayı: 0, 2016), ss: 1-4.

- ÜÇİŞİK Fehim. *Anayasa Hukukunda Sorunlar ve Çözüm Önerileri*. İstanbul: Ötüken Yayınevi, 2019.
- Üyelerin Seçimi. Türkiye Cumhuriyeti Anayasa Mahkemesi, 30.03.2023
- VIALARD Antoine. Fransız Devrimi Ara Dönem Hukuku, çev. Durmuş Tezcan, 382
- YAMAÇ Müzehher. “Türkiye Devleti’nin İlk Anayasası 1921 Teşkilat-ı Esasiye Kanunu”. (*Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, sayı: 22.TBMM’nin 100. Yılı ve Millî İrade Özel Sayısı, 2020), ss: 204-220.
- YAMAN KAPLAN Ayşe. “Yürütme Organının Kanun Yapım Sürecine Etkisi Bakımından Türk Anayasalarının Karşılaştırılması”. (*Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, cilt: 12, sayı: 1, 2022) ss: 117-170.
- YANIK Murat. “Karşılaştırmalı Hukuk ve Uluslararası Standartlar Işığında HSYK’nın Oluşumu, Çalışma Şekli ve Kararlarının Denetimi”. (*Anayasa Yargısı*, cilt: 26, sayı: 1, 2010), ss: 161-216.
- YAVUZ Bülent/ Savaş BAYINDIR. “Cumhurbaşkanının Bakanlar Kuruluna Başkanlık Etmesi Tartışmaları ve Sistem Arayışı”. (*Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, cilt: 18, sayı: 3-4, 2014), ss: 435 – 458.
- YAYLA Yıldızhan. *İdare Hukuku*. Ankara: Filiz Kitabevi, 2. Baskı, 2010.
- YAZICI Serap. *Başkanlık ve Yarı-Başkanlık Sistemleri Türkiye İçin Bir Değerlendirme*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2017.
- YILDIZ Abdulkadir. “6771 Sayılı Kanunla Anayasaya Eklenen Yargının Tarafsızlığının Anlamı Üzerine”. (*Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, cilt: 32, sayı: 0, 2017), ss: 17-31.
- YILDIZ Mustafa. “Başkanlık, Yarı Başkanlık ve Parlamenter Sistem Üzerine Bir Değerlendirme”. (*Türkiye Siyaset Bilimi Dergisi*, cilt: 1, sayı: 2, 2018), ss: 89-108.
- YILMAZ İbrahim. “1982 Anayasasına Göre Yasama Organı Üye Sayısı ve Yasama Organı Üye Sayısında Meydana Gelen Değişiklikler”. (*Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi*, cilt: 11, sayı: 2, 2021), ss: 932 – 960.
- YÖRDEM Yılmaz/ Hakan ŞEKER. “Türkiye’nin İdari Yapısı ve Mülki İdarenin Yeri”. (*Dicle Adalet Dergisi*, cilt: 2, sayı: 4, 2018), ss: 10-24.
- YÜKSEL İsmail. “6771 sayılı Anayasa Değişikliği Kanunu’nun Ardından Kanun Yapma Yöntemi”. (*Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi*, cilt: 7, sayı: 2, 2017), ss: 251–274.

ZENGİN Mehmet Ali. “ABD Başkanlık Sisteminde Fren ve Denge Mekanizması Üzerine Bir İnceleme”. (*Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, cilt: 0, sayı: 28, 2016), ss: 1-28.

KANUNLAR

- 10 Temmuz 2018 Tarihli ve 30474 Sayılı Resmî Gazete. Resmi Gazete, 10.07.2018.
- 2709 Sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 133 üncü Maddesinin Değiştirilmesi İle İlgili Kanun. Resmi Gazete, 10.07.1993.
- 2709 Sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bazı Maddelerinde Değiştirilmesi Hakkında Kanun. Resmi Gazete, 19.12.2002.
- 5370 Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bir Maddesinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun. Resmi Gazete, 29.10.2005.
- 7.11.1982 Tarih ve 2709 Sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasınının 67, 75, 175 inci Maddelerinin Değiştirilmesi ve Geçici 4 üncü Maddesinin Yürürlükten Kaldırılması Hakkında Kanun. Resmi Gazete, 18.05.1987.
- 7.11.1982 Tarihli ve 2709 Sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasınının Başlangıç Metni ve Bazı Maddelerinin Değiştirilmesine Dair Kanun. Resmi Gazete, 26.07.1995
- Adana, Adıyaman, Diyarbakır, Gaziantep, Hatay, Kahramanmaraş, Kilis, Malatya, Osmaniye ve Şanlıurfa İllerinde Üç Ay Süreyle Olağanüstü Hal İlan Edilmesine Dair Karar. Resmi Gazete, 10.02.2023.
- Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı ile Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığının Kurulması ile Kamu Personel İşlemlerinin Yürütülmesine İlişkin Bazı Cumhurbaşkanlığı Kararnamelerinde Değişiklik Yapılmasına Dair Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi. Resmi Gazete, 21.04.2021.
- Anayasa Mahkemesi Kararı, Resmi Gazete, 05.06.2008
- Anayasasının 120 nci Maddesi ile 2935 Sayılı Olağanüstü Hal Kanununun 3 üncü Maddesinin Birinci Fıkrasının (b) Bendine Göre, Ülke Genelinde 21/7/2016 Perşembe Günü Saat 01.00'dan İtibaren Doksan Gün Süreyle Olağanüstü Hal İlan Edilmesi Hakkında Karar. Resmi Gazete, 21.07.2016.
- Ceza Muhakemesi Kanunu (CMK). "5271 Sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu". Resmi Gazete, 17.12.2004.
- Türk Ceza Kanunu (TCK). "5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu". Resmi Gazete, 12.10.2004.

- Türkiye Cumhuriyeti Anayasasında Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun. Resmi Gazete, 17.03.2011.
- Türkiye Cumhuriyeti Anayasasında Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun. Resmi Gazete, 07.05.2016.
- Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 143 üncü Maddesinin Değiştirilmesine Dair Kanun. Resmi Gazete, 18.06.1999.
- Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bazı Maddelerinde Değiştirilmesi Hakkında Kanun. Resmi Gazete, 21.11.2001.
- Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bazı Maddelerinde Değiştirilmesi Hakkında Kanun. Resmi Gazete, 31.05.2007.
- Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bazı Maddelerinde Değiştirilmesi Hakkında Kanun. Resmi Gazete, 07.05.2010.
- Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bazı Maddelerinde Değiştirilmesi Hakkında Kanun. Resmi Gazete, 19.12.2002.
- Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bazı Maddelerinde Değiştirilmesi Hakkında Kanun. Resmi Gazete, 13.09.1999.
- Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bir Maddesinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun. Resmi Gazete, 29.10.2005.
- Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bir Maddesinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun. Resmi Gazete, 13.10.2006.
- Üst Kademe Kamu Yöneticileri ile Kamu Kurum ve Kuruluşlarında Atama Usûllerine Dair Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi. Resmi Gazete, 10.07.2018.

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1: 1983 - 2023 Yılları arasında yapılan seçim aralığı	44
Tablo 2: Cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminin ilk kabinesi	58
Tablo 3: Temel hak ve hürriyetlere dair örnekler	93

ÖZGEÇMİŞ

Merve KAYIKÇI Şehit Nuri Pamir Anadolu İmam Hatip Lisesi'nden mezun olmuştur. Lise eğitiminden sonra Karabük Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümünde eğitim almaya başlamıştır. 2021 yılında onur öğrencisi olarak lisans programını tamamlayıp aynı yıl yine Karabük Üniversitesi'nde Kamu Yönetimi Anabilim Dalında yüksek lisans eğitimine başlamıştır.